

Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu

**BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMU**

Şubat/2004

İÇİNDEKİLER

1.	ULUSLARARASI EKONOMİK VE FİNANSAL GELİŞMELER.....	5
2.	ULUSLARARASI BANKACILIK FAALİYETLERİNDEKİ GELİŞMELER.....	9
3.	YURTIÇI EKONOMİ, FİNANSAL PIYASALARDAKİ GELİŞMELER	16
3.1.	Ekonomik Gelişmeler.....	16
3.2.	Finansal Piyasalardaki Gelişmeler	28
	Para Politikası ve Merkez Bankası Bilançosu.....	28
	Faiz Oranları.....	29
	Hisse Senedi Fiyatları	29
3.3.	Yurtiçi ve Yurtdışı Yerleşiklerin Portföy Tercihlerindeki Değişmeler	30
4.	BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN MALİ ANALIZI	32
4.1.	Genel Değerlendirme	32
4.2.	Aktif Yapısındaki Gelişmeler	34
4.2.1	Likit Aktifler	35
4.2.2	Menkul Değerlere Yapılan Plasmanlar	36
4.2.3	Krediler	38
4.2.4	Diğer Aktif Kalemlerindeki Gelişmeler.....	43
4.3.	Pasif Yapısındaki Gelişmeler	44
4.3.1	Mevduat.....	45
4.3.2	Bankalar, Bankalararası Para Piyasası ve Merkez Bankasına Borçlar	47
4.3.3	Özkaynaklar	48
4.4.	Bilanço Dışı İşlemler.....	49
4.5.	Bankaların Emanetinde Tutulan Menkul Kıymetlerin Gelişimi	50
4.6.	Sermaye Yeterliliği	51
4.7.	Karlılık Performansı ve Gelir-Gider Dengesindeki Gelişmeler	53
4.7.1	Karlılık	53
4.7.2	Gelir-Gider Dengesi.....	54
4.8.	Bankaların Yabancı Para Pozisyonları	57
4.9.	Bankaların Likidite Yapısı	58
5.	ÖZEL FİNANS KURUMLARI	59
5.1.	Aktif Yapısındaki Gelişmeler	59
5.2.	Pasif Yapısındaki Gelişmeler.....	60
5.3.	Bilanço Dışı İşlemler.....	61
5.4.	Karlılık	61
5.5.	ÖFK'ların Yabancı Para Pozisyonları	62
5.6.	ÖFK'ların Likidite Yapısı	62
EK TABLOLAR	63	

TABLOLAR

Tablo 1.1 Seçilmiş Uluslararası Ekonomik Göstergeler (Gelişmiş Ülkeler)- 1	5
Tablo 1.2 Seçilmiş Uluslararası Ekonomik Göstergeler (Gelişmiş Ülkeler)- 2	5
Tablo 1.3 Dünya Ekonomik Göstergeleri	6
Tablo 1.4 Seçilmiş Uluslararası Ekonomik Göstergeler (Gelişmekte Olan Ülkeler) - 1	7
Tablo 1.5 Seçilmiş Uluslararası Ekonomik Göstergeler (Gelişmekte Olan Ülkeler) - 2	7
Tablo 1.6 Uluslararası Finansal Göstergeler	8
Tablo 2.1 Bankaların Sınır Ötesi Alacakları	10
Tablo 2.2 Uluslararası Sendikasyon Kredileri	11
Tablo 2.3 Gelişmiş Ülkelere İlişkin Bankacılık Göstergeleri	12
Tablo 2.4 Gelişmekte Olan Piyasalara İlişkin Bankacılık Göstergeleri	13
Tablo 2.5 Aktif Büyüklüklerine Göre En Büyük Bankalar	14
Tablo 2.6 Derecelerine Göre Uluslararası Bankalar	15
Tablo 3.1 Yurtiçi Talep Gelişmeleri	16
Tablo 3.2 Üretim Gelişmeleri	16
Tablo 3.3 Kasım Ayı İtibariyle Aylık Sanayi Üretim Endeksindeki Gelişmeler	18
Tablo 3.4 İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranındaki Gelişmeler	18
Tablo 3.5 Fiyat Gelişmeleri	19
Tablo 3.6 Konsolide Bütçe Dengesi	20
Tablo 3.7 Reel Sektör, Enflasyon ve Kamu Finansmanına İlişkin Göstergeler	21
Tablo 3.8 İç Borç Stoku.....	22
Tablo 3.9 2003 Yılı Finansman Gerçekleşmeleri ve 2004 Yılı Programı.....	23
Tablo 3.10 Türkiye'de Toplam DİBS Stokunun Alıcılara Göre Dağılımı	23
Tablo 3.11 Hazine Tarafından İhraç Edilen Eurobond'ların Alıcılara Göre Dağılımı	24
Tablo 3.12 Dış Ticaret Dengesi	24
Tablo 3.13 Cari İşlemler Dengesi	25
Tablo 3.14 Sermaye ve Finans Hesabı	25
Tablo 3.15 Dış Dengeye İlişkin Göstergeler	26
Tablo 3.16 TCMB Bilançosuna İlişkin Göstergeler.....	28
Tablo 3.17 Faiz Oranları	29
Tablo 3.18 İMKB - Ulusal 100 Endeksi	29
Tablo 3.19 Banka Dışı Yurtiçi Yerleşiklerin Portföy Tercihleri	30
Tablo 3.20 Yurtdışı Yerleşiklerin Türk Bankalarındaki ve Diğer Türk Finansal Piyasalarındaki Pozisyonlarının Gelişimi	31
Tablo 4.1. Banka ve Personel Sayısı	32
Tablo 4.2 Banka Grupları İtibariyle Bazı Oranlar	33
Tablo 4.3 Türk Bankacılık Sektörü	33
Tablo 4.4 Bankacılık Sektörü Aktif Yapısında Gelişmeler	34
Tablo 4.5 Gruplar İtibariyle Aktif Toplamlarının Gelişimi	35
Tablo 4.6 Gruplar İtibariyle Menkul Kıymetler Portföyü.....	36
Tablo 4.7 Menkul Kıymet Türlerine Göre Dağılım	37
Tablo 4.8 Menkul Kıymet Portföyünün Faiz Yapısı	37
Tablo 4.9 Bankaların Portföylerinde Bulunan DİBS'lerin Vadelerine Göre Dağılımı	38
Tablo 4.10 Toplam Kredilerin Büyüklük ve Müşteri Sayısına Göre Dağılımı.....	39
Tablo 4.11 Gruplar İtibariyle Krediler	40
Tablo 4.12 Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı	40
Tablo 4.13 Tüketici Kredileri ve Kredi Kartları	41
Tablo 4.14 Kredilerin Sektörel Dağılımı (Kasım 2003)	41
Tablo 4.15 Kredilerin Sektörel Dağılımı (Kasım 2003)	41
Tablo 4.16 Grup Bazında Takipteki Alacaklar	42
Tablo 4.17 Takipteki Alacaklar ve Teminatları.....	43
Tablo 4.18 Diğer Aktifler (Aktif Toplamı İçindeki Paylarının Gelişimi)	43
Tablo 4.19 Bankacılık Sektörü Pasif Yapısında Gelişmeler	44
Tablo 4.20 Gruplar İtibariyle Pasif Toplamlarının Gelişimi	44
Tablo 4.21 Banka Grupları İtibariyle Mevduatın Gelişimi	45
Tablo 4.22 Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı	45

Tablo 4.23 Mevduatın Vadelerine Göre Dağılımı.....	46
Tablo 4.24 Toplam Mevduatın Büyüklük ve Müşteri Sayısına Göre Dağılımı	47
Tablo 4.25 Bankalara Borçlar	47
Tablo 4.26 2003 Yılında Dış Piyasalardan Sağlanan Sendikasyon Kredileri	48
Tablo 4.27 2003 Yılında Dış Piyasalardan Sağlanan Seküritizasyon Kredileri	48
Tablo 4.28 Özkaynaklar	49
Tablo 4.29 Gruplar itibarıyla Serbest Sermaye.....	49
Tablo 4.30 Bilanço Dışı İşlemler	50
Tablo 4.31 Bankaların Emanet Menkul Kıymetlerindeki Gelişmeler.....	51
Tablo 4.32 Bankaların Emanetinde Tutulan Kamu İç Borçlanma Senetlerinin Vade Dağılımı	51
Tablo 4.33 Grup Bazında SYR Alt Kalemleri	52
Tablo 4.34 Bankacılık Sektöründe Seçilmiş Karlılık Rasyoları	53
Tablo 4.35 Net Dönem Kar/Zararı	53
Tablo 4.36 Seçilmiş Kar /Zarar Kalemleri.....	55
Tablo 4.37 Sermaye Piyasası İşlemleri, Kambiyo Karları ve Olağanüstü Gelirler	57
Tablo 4.38 Bankacılık Sektörü Yabancı Para Pozisyonundaki Gelişmeler	57
Tablo 4.39 Likit Varlıkların Toplam Aktifler İçerisindeki Payı.....	58
Tablo 4.40 Likit Varlıkların Dağılımı	58
Tablo 4.41 Bankacılık Sektörünün Vadelerine Göre Aktiflerinin Pasiflerini Karşılama Oranı.....	58
Tablo 5.1. Özel Finans Kurumları - Personel ve Şube Sayısı	59
Tablo 5.2 ÖFK Bilançosundan Seçilmiş Kalemler	59
Tablo 5.3 Kullanılan Fonlar	60
Tablo 5.4 Toplanan Fonlar.....	60
Tablo 5.5 Özkaynaklar	61
Tablo 5.6 Bilanço Dışı İşlemler	61
Tablo 5.7 ÖFK Gelir Gider Dengesinden Seçilmiş Kalemler	62
Tablo 5.8 ÖFK'ların Yabancı Para Pozisyonundaki Gelişmeler	62
Tablo 5.9 ÖFK'larda Vade Unsuru Taşıyan Aktiflerin ve Pasiflerin Vade Yapısı	62

1. ULUSLARARASI EKONOMİK VE FİNANSAL GELİŞMELER

Makroekonomik Gelişmeler

2003 yılının ilk çeyreğinde yaşanan Irak Savaşı'nın yarattığı olumsuz etkilerin ortadan kalkmasıyla, yılın ikinci yarısından itibaren küresel ekonomi iyileşme işaretleri göstermeye başlamıştır. Bu gelişmede jeopolitik risklerin azalması, tüketici ve yatırımcı güveninin artması ve uyumlu makroekonomik politikalar etkili olmuştur. Bu bağlamda, dünya hasılasının 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla yüzde 3,2 ve 4,1 oranında artacağı tahmin edilirken, özellikle Amerika, Japonya ve Euro Alanı ekonomilerindeki artan bütçe açıkları ve yüksek seyreden petrol fiyatları büyümeyi sınırlandıracak en önemli riskler olarak görülmektedir.

Tablo 1.1 Seçilmiş Uluslararası Ekonomik Göstergeler (Gelişmiş Ülkeler)- 1

	Kas.02	Ara.	Oca.03	Şub.	Mar.	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağu.	Eyl.	Eki.	Kas.	Ara.
Tüketici Fiyatları (12 Aylık % Değişme)														
Amerika	2,2	2,4	2,6	3,0	3,0	2,2	2,1	2,1	2,1	2,2	2,3	2,0	1,8	
Japonya	-0,4	-0,3	-0,4	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,4	-0,2	-0,3	-0,2	0,0	-0,5	
Euro Alanı	2,3	2,3	2,1	2,4	2,4	2,1	1,8	1,9	1,9	2,1	2,2	2,0	2,2	
Almanya	1,2	1,2	1,1	1,3	1,2	1,0	0,6	0,9	0,8	1,1	1,1	1,1	1,3	1,1
Sanayi Üretimi (12 Aylık % Değişme)*														
Amerika	1,8	1,4	1,6	1,4	0,4	-0,6	-0,9	-1,3	-1,2	-0,3	0,2	1,2	1,9	
Japonya	6,8	5,6	8,2	4,6	3,9	2,9	1,3	1,1	1,0	-0,1	2,9	3,8	5,1	
Euro Alanı	2,4	0,2	1,2	1,9	0,1	0,7	-0,7	-1,1	0,5	-0,2	-1,0	0,6		
Almanya	3,2	-0,6	0,9	0,7	0,4	0,2	0,6	-1,6	1,6	-2,8	-2,0	1,4	1,1	
İşsizlik Oranı (%)*														
Amerika	5,9	6,0	5,7	5,8	5,8	6,0	6,1	6,4	6,2	6,1	6,1	6,0	5,9	5,7
Japonya	5,3	5,3	5,5	5,2	5,4	5,4	5,4	5,3	5,3	5,1	5,1	5,2	5,2	
Euro Alanı	8,6	8,6	8,7	8,7	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8
Almanya	10,1	10,2	10,3	10,5	10,6	10,7	10,7	10,6	10,6	10,6	10,5	10,5	10,5	10,4
Dış Ticaret Dengesi*														
Amerika (milyar dolar)	-42,9	-46,3	-43,9	-42,6	-46,3	-45,1	-45,4	-43,7	-43,9	-43,3	-45,5	-46,1	-42,6	
Japonya (milyar yen)	906	788	711	824	645	802	758	727	750	904	984	1.037	1.020	
Euro Alanı (milyar euro)	9,1	6,9	-1,5	5,2	3,6	3,2	5,0	7,5	13,3	7,3	9,4	9,6	5,0	
Almanya (milyar euro)	11,3	10,7	10,6	10,3	8,6	9,7	10,7	10,3	12,4	12,1	14,1	10,0	9,7	

*Mevsimsel etkilerden arındırılmış veriler
Kaynak: IMF, Reuters.

ABD ekonomisi, 2003 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 8,2 oranında büyümüştür. Beklentilerin üstünde gerçekleşen bu büyümede, Irak Savaşından sonra artan tüketici ve yatırımcı güveni, vergi indirimleriyle desteklenen iç talep, verimlilik artışı, düşük faiz oranları ve askeri harcamalardaki artış etkili olmuştur. Bu çerçevede, Amerikan ekonomisinin 2003 ve 2004 yılında yüzde 4 civarında büyüyeceği öngörülmektedir. Diğer yandan hızla artan bütçe açıkları ve cari açık ekonomik beklentileri olumsuz etkilemektedir. Nitekim, ABD ekonomisi, Eylül ayında sona eren mali yılda 374,2 milyar dolarla rekor bütçe açığı vermiştir. Ayrıca, atıl üretim kapasitesi sorunları ve yüksek petrol fiyatları büyümenin önündeki engeller olarak görülmektedir.

Tablo 1.2 Seçilmiş Uluslararası Ekonomik Göstergeler (Gelişmiş Ülkeler)- 2

Üç Aylık	Mart 02	Haz. 02	Eyl. 02	Ara. 02	Mart 03	Haz. 03	Eyl. 03
Cari İşlemler Dengesi (Kümülatif Toplam)							
Amerika (milyar dolar)	-107	-230	-352	-481	-139	-268	-407
Japonya (milyar yen)	4.291	7.869	11.252	14.140	3.539	6.427	10.202
Euro Alanı (milyar euro)	12	14	37	62	3	-5	12
Almanya (milyar euro)	10	20	30	49	10	18	31
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Büyümesi (%)*							
Amerika	1,4	2,2	3,3	2,9	1,4	3,3	8,2
Japonya	-2,8	-0,4	1,5	2,5	2,9	3,0	1,4
Euro Alanı	0,4	0,9	0,9	1,1	0,8	0,2	1,5
Almanya	-0,1	0,1	0,4	0,5	0,1	-0,2	0,9

*Mevsimsel etkilerden ve enflasyondan arındırılmış veriler.
Kaynak: IMF, Reuters.

Almanya, Fransa ve İtalya ekonomilerindeki düşük oranlı büyüme, deflasyon riski, zayıf tüketici güveni, artan bütçe açıkları, yüksek işsizlik oranları ve euronun yüksek değerini koruması euro alanı ekonomilerine ilişkin beklentileri olumsuz etkilemektedir. Bu gelişmeler paralelinde Uluslararası Para Fonu (IMF) 2003 yılına ilişkin Euro Alanı büyüme tahminini yüzde 1,1'den yüzde 0,5'e indirirken, 2004 yılında yüzde 1,9 oranında büyüyeceğini öngörmüştür.

Tablo 1.3 Dünya Ekonomik Göstergeleri

Yüzde Değişme	2001	2002	2003*	2004*
Dünya Hasılası	2,4	3,0	3,2	4,1
Gelişmiş Ülkeler	1,0	1,8	1,8	2,9
-ABD	0,3	2,4	2,6	3,9
-Japonya	0,4	0,2	2,0	1,4
-Euro Alanı	1,5	0,9	0,5	1,9
-Almanya	0,8	0,2	-	1,5
-Diğer Gelişmiş Ülkeler	1,6	2,7	1,7	3,0
Yeni Sanayileşmiş Asya Ekonomileri	0,8	4,8	2,3	4,2
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,1	4,6	5,0	5,6
Afrika	3,7	3,1	3,7	4,8
Gelişmekte Olan Asya	5,8	6,4	6,4	6,5
-Çin	7,5	8,0	7,5	7,5
Orta Doğu, ve Türkiye	2,0	4,8	5,1	4,6
Latin ve Orta Amerika	0,7	-0,1	1,1	3,6
-Brezilya	1,4	1,5	1,5	3,0
Geçiş Ekonomileri	5,1	4,2	4,9	4,7
Orta ve Doğu Avrupa	3,1	3,0	3,4	4,1
Bağımsız Devletler Topluluğu ve Moğolistan	6,4	4,9	5,8	5,0
- Rusya	5,0	4,3	6,0	5,0
Dünya Ticaret Hacmi (Mal ve Hizmetler)	0,1	3,2	2,9	5,5
Tüketici Fiyatları				
Gelişmiş Ülkeler	2,2	1,5	1,8	1,3
Gelişmekte Olan Ülkeler	5,8	5,3	5,9	4,9
Geçiş Ekonomileri	16,2	11,1	9,7	9,1
Mal Fiyatları				
Petrol (\$/Varil)	24,3	25,0	28,5	25,5
Petrol (% Değişme)	-14,0	2,8	14,2	-10,5
Petrol Dışı (% Değişme)	-4,0	0,6	5,0	2,4
Altı Aylık LIBOR Faizleri (Yüzde)				
ABD Doları	3,7	1,9	1,3	2,0
Japon Yeni	0,2	0,1	0,1	0,2
Euro	4,2	3,3	2,2	2,4

* Tahmin.

Kaynak: IMF-World Economic Outlook, Eylül 2003.

Son açıklanan veriler Japonya ekonomisinin iyiye gittiğine işaret etmektedir. Nitekim, Japonya 2003 yılı Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre daha iyi bir büyüme performansı gösterirken, sanayi üretimindeki artış eğilimi ABD kaynaklı talebe bağlı olarak devam etmiştir. Ayrıca, ihracat güçlü eğilimini sürdürürken, ekonomik aktivitedeki gelişmeyi gösteren "Tüm Sektörler Faaliyet Endeksi" yükselmiştir. Yılın ikinci yarısından itibaren işsizlik oranındaki gerilemeye karşın, deflasyonist süreç henüz kırılmamıştır. Japonya ekonomisi için 2003 yılına ilişkin büyüme öngörüsü 1,2 puan artarak yüzde 2'ye yükselmiştir. Uzun vadede deflasyon riskinin devam etmesi, yüksek kamu borç yükü ve bankacılık sistemindeki sorunların devam etmesi en önemli riskleri oluşturmaktadır.

Asya ekonomileri 2003 yılının ikinci yarısından itibaren Akut Solunum Yetmezliği Sendromu (SARS) salgınının ve Irak Savaşının olumsuz etkilerinden kurtularak büyümeye başlamışlardır. Bu büyümede iç talep artışı ve ihracat hacmindeki yükseliş belirleyici olmuştur. Asya ekonomilerinin 2003 yılında yüzde 2,3, 2004 yılında yüzde 4,2 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir. Enerji haricindeki mal fiyatlarının küresel aktivitede beklenen canlanmaya bağlı olarak artması, Asya ekonomilerini olumlu etkilemektedir. Ayrıca, Asya'nın en büyük ekonomisine sahip Çin, yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 9,1 oranında büyürken, ihracat performansı güçlü seyrini korumuştur. Diğer yandan, bazı bölge ülkelerinin, paralarının değerlerini düşük tutmasının uzun vadede risk oluşturacağı hususuna dikkat çekilmektedir.

Rusya'da makroekonomik göstergelerdeki iyileşme eğilimi devam etmektedir. Uluslararası enerji fiyatlarının yüksek seviyesine bağlı olarak, önemli oranda dış ticaret ve cari işlemler fazlası veren Rusya'da sanayi üretimindeki hızlı büyüme devam ederken, enflasyon oranları istikrarlı bir seyir izlemektedir.

Tablo 1.4 Seçilmiş Uluslararası Ekonomik Göstergeler (Gelişmekte Olan Ülkeler) - 1

		Kas.02	Ara.	Oca.03	Şub.	Mar.	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağu.	Eyl.	Eki.	Kas.	Ara.
Tüketici Fiyatları (Yıllık % Değişme)	Arjantin	40,6	41,0	39,6	36,1	31,7	19,4	14,3	10,2	7,3	4,9	3,5	3,9	3,6	3,7
	Brezilya	8,2	9,9	11,7	13,2	13,9	14,5	14,7	14,2	13,4	12,9	13,0	12,3	9,7	8,2
	Çin	-0,4	-0,1	1,4	0,2	1,6	2,2	1,8	1,1	1,4	1,5	1,8	2,6	3,7	
	Kore	3,5	3,7	3,8	3,9	4,5	3,7	3,2	3,0	3,2	3,0	3,3	3,7	3,4	3,4
	Rusya	15,1	15,1	14,3	14,7	14,8	14,6	13,6	13,9	13,9	13,4	13,3	13,2	12,5	12,0
	Polonya	-0,2	-0,1	-0,4	0,0	0,1	-0,3	0,2	0,3	0,1	0,0	0,2	0,3		
Sanayi Üretimi (Yıllık % Değişme)	Arjantin	-0,3	10,8	10,7	13,5	13,5	13,9	14,1	8,9	11,6	13,7	12,0	13,4	15,5	
	Brezilya	6,6	2,8	2,7	3,7	0,6	-3,9	0,7	-3,5	-2,5	-0,7	2,5	1,5	1,6	
	Kore	9,1	9,5	3,9	10,0	4,8	2,0	-0,9	8,4	0,7	1,5	6,7	7,4	4,7	
	Rusya	0,8	3,0	4,7	6,3	6,4	6,9	8,3	6,7	6,8	5,2	7,8	7,1	7,1	
	Polonya	3,1	5,1	3,4	4,2	5,5	8,5	11,7	7,9	10,3	5,9	10,9	12,1	9,1	
İşsizlik Oranı (%)	Brezilya	10,9	10,5	11,2	11,6	12,1	12,4	12,8	13,0	12,8	13,0	12,9	12,9	12,2	
	Kore	2,8	4,0	3,5	3,7	3,6	3,3	3,4	3,3	3,4	3,3	3,2	3,3	3,4	
	Rusya	8,6	8,8	9,1	9,3	8,9	8,5	8,2	8,0	8,0	7,9	7,9	8,3		
	Polonya	17,8	18,1	18,6	18,7	18,6	18,3	17,9	17,7	17,7	17,6	17,5	17,4	17,6	
Dış Ticaret Dengesi	Arjantin (milyon \$)	1.371	1.207	1.380	1.346	1.322	1.350	1.695	1.715	1.539	1.191	1.055	983	1.080	
	Brezilya (milyon \$)	1.264	1.800	1.160	1.123	1.480	1.714	2.507	2.357	2.057	2.674	2.670	2.543	1.732	2.759
	Çin (milyar yuan)	2.474	3.156	-1.240	676	-458	1.016	2.238	2.140	1.596	2.800	289	5.733	4.869	5.730
	Kore (milyon \$)	1.203	574	-172	-519	-489	967	1.158	2.237	553	1.844	2.486	2.423	2.784	2.269
	Rusya (milyon \$)	3.679	4.689	4.892	4.633	5.585	3.943	4.512	4.988	4.656	5.564	4.946	5.568	5.113	
	Polonya (milyon \$)	-1.254	-1.421	-1.061	-1.199	-1.179	-1.179	-1.233	-999	-1.536	-1.072	-1.251	-1.357		

Kaynak: Reuters, IMF.

Latin Amerika ekonomilerinde düzelleme işaretleri görülürken bunun kalıcı olup olmayacağı yönündeki belirsizlikler devam etmekte, ülkeler açısından büyüme oranları önemli farklılıklar göstermektedir. Brezilya'nın IMF'den sağlanan kredilerde sorun yaşamaması, Meksika ve Şili'de ekonomik aktivitedeki canlılığın sürmesi Latin Amerika ekonomilerine yönelik beklentileri olumlu etkilerken, ağır bir borç yükü altında bulunan Arjantin'in uluslararası kreditorlere olan borçlarının büyük bir bölümünü ödeyemeyeceğini açıklaması bekleyişler üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bu gelişmeler çerçevesinde, Latin Amerika ekonomilerinin 2003 yılında yüzde 1,1, 2004 yılında ise yüzde 3,6 oranında büyüyeceği öngörülmektedir.

Tablo 1.5 Seçilmiş Uluslararası Ekonomik Göstergeler (Gelişmekte Olan Ülkeler) - 2

	Mart 02	Haziran	Eylül	Aralık	Mart 03	Haziran	Eylül	Aralık
Cari İşlemler Dengesi (Kümülatif Toplam)								
Arjantin (milyon dolar)	1.393	4.253	7.087	9.559	2.077	4.965	6.425	
Brezilya (milyon dolar)	-3.258	-8.398	-7.384	-7.698	75	469	3.772	
Kore (milyon dolar)	1.400	2.969	3.516	5.392	-1.758	728	4.720	10.153
Rusya (milyon dolar)	6.761	14.813	23.431	32.807	11.764	20.381		
Polonya (milyon dolar)	-2.346	-3.978	-4.887	-6.699	-1.545	-2.656	-2.995	-3.099
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Büyümesi (%)								
Arjantin	-16,3	-13,5	-9,8	-3,4	5,4	7,8	9,8	
Brezilya	-0,8	0,1	0,9	1,5	2,0	-1,4		
Çin	7,6	7,8	7,9	8,0	9,9	6,7	9,1	
Kore	6,2	6,6	5,8	6,8	3,7	1,9	2,3	
Rusya (nominal)	20,6	20,6	20,9	18,8	27,6	23,3		

Kaynak: Reuters, IMF.

Finansal Gelişmeler

Düşük faiz politikaları 2003 yılı ilk yarısında gelişmiş finansal piyasalarda belirleyici rol oynamıştır. ABD'de FED (ABD Merkez Bankası), Avrupa'da ise ECB (Avrupa Merkez Bankası) ve İngiltere Merkez Bankası'nın en son Haziran ayında gerçekleştirdikleri faiz indiriminin ardından yeni bir indirim gitmeyecekleri yönündeki beklentiler artmış, ancak İngiltere Merkez Bankası kısa vadeli faiz oranlarını yükseltme yönünde bir adım olarak Kasım ayının başında çeyrek puan artışa gitmiştir.¹ Temmuz ayı sonunda yüzde 1,11 seviyesinde olan 3 ay vadeli USD LIBOR² aylar itibarıyla sürekli olarak artış göstermiş ve Kasım ayı sonunda yüzde 1,17'ye yükselmiştir. Irak Savaşı'nın bitmesinin ardından bir miktar gerileme gösteren uzun vadeli faiz oranları da yılın ikinci yarısından itibaren ekonomilerde görülen canlanma eğilimlerinin de etkisiyle yükselmeye başlamıştır. ABD'de 10 yıl vadeli Hazine kağıtlarına ait faiz oranları, Haziran ayı sonunda yüzde 3,28 iken, Ağustos ayı sonunda yüzde 4,42'ye yükselmiş, takip eden dönemlerde tekrar gerileyerek Aralık ayında yüzde 4,07 seviyesinde gerçekleşmiştir.

¹ İngiltere Merkez Bankası 2004 yılı Şubat ayında da faiz oranını yüzde 0,25 oranında artırarak yüzde 4'e yükseltmiştir.² Londra Bankalararası Para Piyasası Faiz Oranı.

Tablo 1.6 Uluslararası Finansal Göstergeler (*)

	Ara.02	Oca.03	Şub.	Mart	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağus.	Eyl.	Eki.	Kas.	Ara.
Faiz Oranları (%)													
3 Ay Vadeli \$ Libor Faiz Oranı	1,41	1,37	1,34	1,29	1,30	1,29	1,12	1,11	1,13	1,14	1,16	1,17	1,17
3 Ay Vadeli € Libor Faiz Oranı	2,94	2,83	2,68	2,53	2,53	2,41	2,15	2,13	2,14	2,14	2,14	2,16	2,14
ABD 10 Yıllık Hazine Tahvil Faizi	4,02	4,02	3,89	3,79	3,94	3,58	3,28	3,94	4,42	4,27	4,04	4,07	4,07
Almanya 10 Yıllık Hazine Tahvil Faizi	4,31	4,21	3,92	4,01	4,14	3,83	3,63	4,00	4,16	4,19	4,25	4,40	4,32
Döviz Kurları													
Dolar/ Euro	1,020	1,063	1,078	1,079	1,087	1,158	1,166	1,137	1,115	1,126	1,170	1,171	1,265
Japon Yeni/ Dolar	121,8	118,8	119,4	118,7	119,8	117,4	118,3	118,6	118,6	114,9	109,4	108,8	107,7
Brezilya Reali/ Dolar	3,63	3,43	3,59	3,45	3,10	2,96	2,88	2,88	3,00	2,92	2,86	2,91	2,92
Ruble/ Dolar	31,85	31,83	31,65	31,43	31,19	30,91	30,47	30,35	30,35	30,59	29,73	29,79	29,41
Borsa Endeksleri (Dolar Bazlı-2002 Aralık Sonu=100)**													
-ABD (DJI)	81,5	101,6	94,9	95,6	99,9	103,4	109,1	109,7	111,3	113,8	116,1	117,0	121,4
-ABD (NASDAQ)	68,2	104,0	98,3	100,9	105,6	114,1	122,2	128,6	129,2	139,0	142,9	145,2	146,5
-Euro Alanı (FTEU1)	75,1	99,6	93,6	90,9	98,4	105,4	111,9	109,1	109,8	112,6	117,0	120,0	132,1
-Japonya (Nikkei)	81,5	99,8	98,9	95,2	91,2	95,8	103,9	107,8	115,2	128,0	135,2	129,8	132,1
-Brezilya (Bovespa)	45,3	105,1	90,3	99,2	116,7	137,0	140,9	147,3	146,4	172,7	195,2	204,6	227,4
-Rusya	119,7	98,5	103,2	106,5	112,7	128,7	140,5	138,3	146,6	159,9	179,5	156,6	167,7
Eurobond Spread'leri (Puan) (1)													
-Arjantin	6.111	6.300	4.312	6.590	5.768	5.522	5.250	5.507	5.795	5.868	6.276	6.821	6.868
-Rusya	301	260	406	246	225	180	159	172	175	140	130	155	137
-Brezilya	1.474	1.457	676	1.180	933	753	712	699	670	570	524	462	378
-Türkiye	702	743	599	861	796	732	699	667	569	522	429	345	294

(*)Tablodaki rakamlar aylık ortalama değerleri göstermektedir.

(**) Aralık 2002 verileri, Aralık 2001 =100 üzerinden hesaplanırken, 2003 yılına ait veriler Aralık 2002 =100 üzerinden hesaplanmıştır.

(1) 2003 Ocak ayından itibaren 2008 yılı veya yakın vadeli tahvillerin ABD ve Hazine tahvilleri faizine göre spreadlerini göstermektedir.

Kaynak: Reuters.

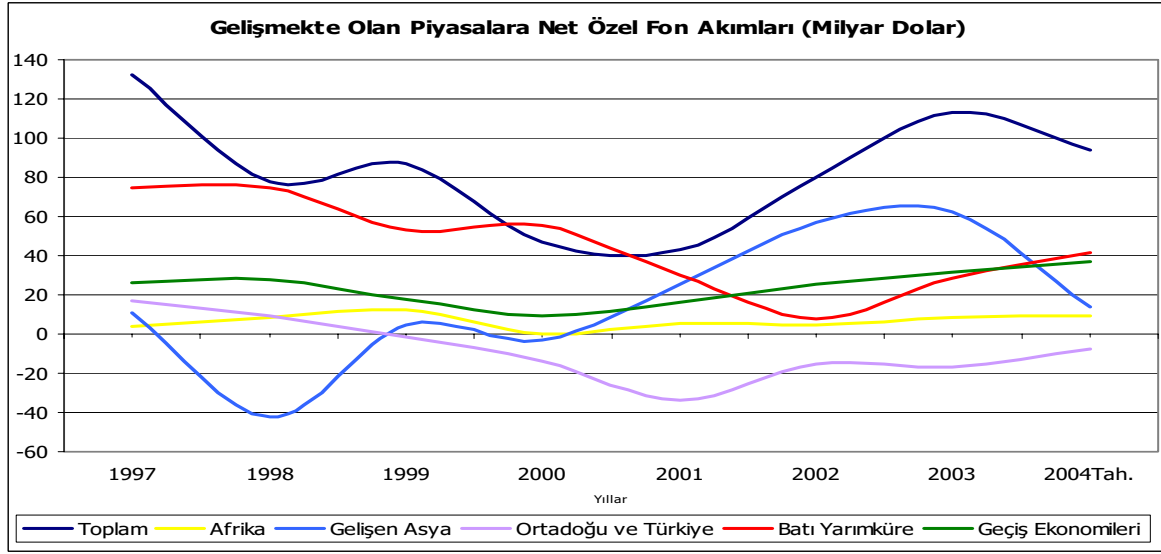
2002 yılının son döneminde dolar karşısında hızlı bir değer artışı kaydeden euro bu eğilimini 2003 yılının ilk yarısında da sürdürmüştür. Ocak ayında 1,063 olan dolar/euro paritesinin aylık ortalaması Haziran ayı sonunda 1,166'ya yükselmiştir. Bu gelişmede yüksek dış ticaret açıklarına bağlı olarak ABD'nin doların değerini düşük tutma çabası, Eylül ayı içerisinde G7 ülkelerinin maliye bakanları ve merkez bankası başkanlarının serbest döviz kuru politikalarının devamı yönündeki açıklamalarının gelişmelere müdahale edilmeyeceği yönünde algılanması önemli rol oynamıştır. Yılın ikinci yarısından itibaren dolar/euro paritesi dalgalı bir seyir izlemekle birlikte doların değer kaybı devam etmiş ve söz konusu parite Aralık ayında 1,265 seviyesine yükselmiştir. Diğer taraftan benzer bir gelişme Japon yeninde yaşanmıştır. Yıl içerisinde dalgalı bir seyir göstermekle birlikte dolar, yen karşısında önemli ölçüde değer kaybetmiştir. Dış ticarete rekabet gücünün azalması ve buna bağlı olarak ekonomik toparlanmanın gecikmesi olasılığı nedeniyle yenin aşırı değerlenmesini istemeyen Japonya Merkez Bankası (BOJ) yıl içerisinde çeşitli zamanlarda piyasalara doğrudan müdahalelerde bulunarak yenin değer kazanmasını engellemeye çalışmıştır. Dolar gelişmekte olan ülkelerin para birimleri karşısında da farklılık göstermekle birlikte 2002 yılı sonuna göre değer kaybetmiştir.

Irak Savaşı ve yılın ilk yarısında ekonomilerde yaşanan olumsuzluklarla genelde gerileme gösteren hisse senedi piyasaları, savaşın beklenenden kısa sürmesi, yılın ikinci yarısında dünya ekonomisinin toparlanma yolunda gösterdiği olumlu sinyaller, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında ciddi sorunlar yaşayan sigorta sektöründe gözlenen toparlanma ve bilişim sektörünün önderliğinde tekrar yükselme eğilimine girmişlerdir. ABD ve Japonya'da firmaların yılın son çeyreğinde beklenenin üzerinde karlılık performansı göstermelerine bağlı olarak Dow Jones, NASDAQ ve Nikkei endeksleri Aralık ayında önemli oranda yükseliş gösterirken, Euro alanında ekonomilerin bütçe sınırları konusunda yaşadıkları sıkıntılar ve enflasyon oranlarının yüksek çıkması hisse senedi piyasalarını da olumsuz etkilemiştir.

Gelişmekte olan ülkelere ihraç edilen eurobondların spreadleri incelendiğinde, kredi notları yükselen Asya ülkeleri, Türkiye, Brezilya ve Rusya'nın yıl boyunca olumlu performans gösterdiği görülmektedir. Brezilya'nın IMF ile yıl içerisinde tekrar anlaşması, Türkiye'de ekonomik programın kesintiye uğramadan uygulanması ve olumlu sonuçların alınması ve Rusya ekonomisinin yüksek seyreden petrol fiyatlarından olumlu etkilenmesi uluslararası yatırımcıların bu ülkelerin eurobondlarına olan talebini arttırmıştır. Diğer taraftan çok uzun süredir içinde bulunduğu ekonomik krizden kurtulamayan ve borçlarını ödeme konusunda önemli sorunlar yaşayan Arjantin'in eurobond spreadleri yüksek seviyelerde seyretmeye devam etmiştir.

Gelişmiş ülkelerdeki faiz oranlarının çok düşük seviyelere gerilemesinin de etkisiyle, gelişmekte olan ülkelere özel kesimden net fon akımlarında son 2 yıldır görülen artış eğilimi 2003 yılında da devam etmiş ve gelişmekte olan ülkelerin borçlanma maliyetlerinin önemli ölçüde gerilemesine katkıda bulunmuştur. Net sermaye akımları özellikle doğrudan yatırım olarak görülürken, portföy yatırımları son 3 yıl içinde negatif bir seyir izlemiştir. Bölgeler itibarıyla incelendiğinde, en fazla net

sermaye girişinin gelişmekte olan Asya ekonomilerine yöneldiği, tek sermaye çıkışı yaşanan bölgenin ise Orta Doğu ve Türkiye bölgesi olduğu görülmektedir. Bu gelişmede ise petrol ihracatçısı ülkelerin net portföy yatırımları belirleyici olmaktadır.

Kaynak: IMF

2. ULUSLARARASI BANKACILIK FAALİYETLERİNDEKİ GELİŞMELER

2002 yılında uluslararası piyasalardaki artan risklerin etkisiyle yavaşlayan uluslararası bankacılık faaliyetleri, 2003 yılının ikinci çeyreğinde geçen yılın aynı dönemine göre önemli ölçüde artış göstermiştir. Söz konusu dönemde, Uluslararası Ödemeler Bankası'na (Bank for International Settlements, BIS) raporlama yapan bankaların bankalararası sınır ötesi alacaklarındaki artışta, menkul kıymet işlemlerinde meydana gelen artış belirleyici olmuştur. Menkul kıymet işlemlerinde meydana gelen bu artışta gelişmiş ülkelerin faiz oranlarının son yılların en düşük seviyelerine gerilemesi önemli rol oynamıştır. Ayrıca, mevduat ve kredi kalemlerinde de önceki döneme göre artış gerçekleşmiştir.

Haziran 2003 itibarıyla, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,3 oranında artarak 14,9 trilyon dolara yükselen bankaların sınır ötesi alacaklarının yüzde 65,1'i bankalardan, yüzde 34,9'u ise banka dışı kesimden. Bankalardan alacakların yüzde 86,3'ü kredilerden, yüzde 9,6'sı ise menkul kıymetlerden meydana gelirken, banka dışı kesimden alacakların yüzde 53,7'si kredilerden, yüzde 41,9'u menkul kıymetlerden oluşmuştur.

Gelişmiş ülkelerin toplam sınır ötesi alacaklar içindeki payı yüzde 79,2 iken, gelişmekte olan ülkelerin payı yüzde 20,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ülkeler itibarıyla incelendiğinde ise, İngiltere'nin 2,9 trilyon dolar (yüzde 19,3) ile ilk sırayı aldığı, ikinci sırada 1,6 trilyon dolar ile Almanya'nın (yüzde 11,1) ve üçüncü sırada 1,5 trilyon dolar ile Amerika Birleşik Devletlerinin (yüzde 9,8) geldiği görülmektedir. Dördüncü ve beşinci sıraları alan Japonya ile Cayman adalarının payları ise sırasıyla yüzde 8,5 ve yüzde 6,9'dur. Buna göre, ilk 5 ülkenin toplam içindeki payı yüzde 55,6 seviyesinde olup, toplam alacakları tutarı 8,3 trilyon dolardır.

Bankaların sınır ötesi alacaklarının para birimi itibarıyla dağılımları incelendiğinde, dolar cinsinden alacakların payının yüzde 41, euro cinsinden alacakların payının yüzde 35,7 ve diğer para birimlerinin payının ise yüzde 23,3 seviyesinde olduğu görülmektedir. Son dönemlerde hem euro cinsinden menkul kıymet ihraclarındaki artış hem de dolar/euro paritesindeki hareketlere bağlı olarak euro cinsinden alacaklarda önemli ölçüde artış gerçekleşmiştir.

Bankaların 2002 yılı ortalarından itibaren fonlarını diğer bankalar ve menkul kıymet piyasalarında değerlendirme eğilimlerini 2003 yılının ilk yarısında da sürdürdükleri görülmektedir. Son dönemlerde bankalar özellikle euro cinsinden devlet ve özel sektör tahvillerine yatırım yapmayı tercih etmektedirler. Menkul kıymet ihraclarında bütçe açıklarının finansman gereğinin de etkisiyle devlet kağıtlarının ağırlıklı olduğu, şirketler kesimine ise belirgin bir talep olmadığı görülmektedir.

Menkul kıymet ihraçlarına talebin yoğun olarak Japonya ve Avrupa ülkelerinden geldiği gözlenmektedir.

2003 yılının ilk yarısında gelişmekte olan ülkelere net fon akımı pozitif olurken, Asya-Pasifik bölgesi ve gelişmekte olan Avrupa ülkelerine net giriş, Latin Amerika ülkelerinden ise net çıkış olduğu görülmektedir.

Gelişmekte olan piyasalara sermaye akımlarında mevduatlardaki artış belirleyici olurken, söz konusu akımlar bölgeler arasında büyük farklılıklar göstermiştir. Özellikle Çin, Rusya ve Brezilya söz konusu mevduatların önemli ölçüde arttığı ülkeler olarak göze çarpmaktadır. Rusya'da mevduatlarda 1998'den beri görülen istikrarlı artış, ülkenin uluslararası bankacılık alanında bölgenin ikinci büyük net kreditörü durumuna gelmesine yol açmıştır. Gelişmekte olan piyasaların sınır ötesi alacaklarına verilen derecelerdeki artış, borçlanıcıların risklerinin azaltılmasında ve borçlanma performanslarının artışında belirleyici olmuştur.

Tablo 2.1 Bankaların Sınır Ötesi Alacakları

Milyar Dolar	2002		2002				2003	
	Yıllık	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek	1. Çeyrek	2. Çeyrek	
Toplam Alacaklar	741,8	57,3	225,4	93,8	365,3	336,5	495,3	
Araçlar İtibariyle								
Krediler ve Mevduatlar	501,3	-0,6	83,1	2,6	416,2	265,7	335,5	
Menkul Kıymetler	238,5	57,9	139,6	107,2	-24	73,8	131,5	
Para Cinsi İtibariyle								
ABD Doları	320,8	49,5	183,7	-114,4	201,9	93,8	248,7	
Euro	463,0	44,3	98,5	201,1	119,1	226,8	206,3	
Yen	-40,0	-81,4	5,4	16,6	19,4	-16,2	-25,6	
Diğer Para Birimleri	-2,0	44,8	-62,2	-9,5	24,9	32,1	65,9	
Borçlanıcılar								
Gelişmiş Ekonomiler	289,6	44,6	46,4	134,2	64,5	159,9	163,3	
Euro Alanı	117,4	51,5	9,0	49,7	7,2	56,5	67,8	
Japonya	4,1	-2,3	6,3	-0,4	0,5	21,5	15,1	
ABD	140,0	-17,3	39,1	59,1	59,1	25,8	60,2	
Off -Shore Merkezler	17,7	36,9	36,8	16,7	-28,2	79,6	21,3	
Gelişmekte olan Piyasalar	-17,0	9,5	-4,9	2,4	-23,8	-6,3	3,6	
Dağıtılamayan	-3,5	1,5	2,1	-5,9	-1,4	-22	3,4	
<i>Bilgi İçin: Yerel Alacaklar</i>	<i>38,6</i>	<i>69,8</i>	<i>-34,2</i>	<i>-26,5</i>	<i>35,6</i>	<i>182,6</i>	<i>93,5</i>	

Kaynak: BIS

Türkiye'den alacakların tutarı 2002 yıl sonunda 36,1 milyar dolar iken, bu tutar, Haziran 2003'te 39,2 milyar dolar olmuş, yükümlülüklerin tutarı ise sırasıyla 19,6, ve 17,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna göre net alacak tutarı 2002 yıl sonunda 16,5 milyar dolar iken, 2003 yılı Haziran ayında 21,4 milyar dolara yükselmiştir. Bu gelişmelerde özellikle parite değişikliklerinin temel belirleyici olduğu gözlenmektedir. Nitekim parite etkisi yılın ilk yarısında borçları 1,9 milyar dolar arttırırken, yükümlülükleri 2,4 milyar dolar azaltmıştır.

Haziran 2003 itibarıyla Türkiye'den 39,2 milyar dolar olan sınır ötesi alacakların yüzde 48,6'sı 1 yıldan kısa vadeli, yüzde 4,7'si 1-2 yıl arası vadeli, yüzde 34,9'u 2 yıldan uzun vadeli. Sektörler itibarıyla dağılım incelendiğinde, bankaların yüzde 19,0, kamu sektörünün yüzde 23,3, banka dışı özel kesimin yüzde 69,2 paya sahip oldukları görülmektedir. Türkiye'den alacaklı bankaların ülkeler itibarıyla dağılımı incelendiğinde, Almanya, Fransa, Hollanda, Amerika en fazla alacaklı ülkeler olarak dikkati çekmektedir.

Türkiye'den banka dışı sınır ötesi alacakların tutarı 2002 yıl sonunda 29,5 milyar dolar iken Haziran 2003'te 29,7 milyar dolara, yükümlülüklerin tutarı ise 9,8 milyar dolardan 11 milyar dolara yükselmiştir. Buna göre 2002 yıl sonunda 19,7 milyar dolar olan net alacaklar, Haziran 2003'te 18,7 milyar dolara gerilemiştir.

Türkiye'den sınır ötesi kredi ve mevduat alacakları toplamı 2002 yıl sonunda 33,6 milyar dolar iken, 2003 yılı Haziran ayında 36,8 milyar dolara yükselmiş, buna karşın yükümlülükler aynı dönemler itibarıyla 19,3 milyar dolardan 17,4 milyar dolara gerilemiştir.

Türkiye'den banka dışı sınır ötesi kredi ve mevduat alacakları toplamı 2002 yıl sonunda 27,1 milyar dolar iken, 2003 yılı Haziran ayında 27,5 milyar dolara, yükümlülükler ise aynı dönemler itibarıyla 9,8 milyar dolardan 11 milyar dolara yükselmiştir.

Türkiye'nin uluslararası net menkul kıymet ihraçları 2003 yılı ilk 9 aylık döneminde 2 milyar dolar olurken, toplam stok 2002 yılı sonunda 22,6 milyar dolardan 2003 yılı Eylül ayında 25,6 milyar dolara yükselmiştir. Söz konusu stokun 24,7 milyar dolarlık kısmı devlete, 1,6 milyar dolarlık kısmı finansal kuruluşlara, 0,4 milyar dolarlık kısmı banka dışı özel kesime aittir.

2003 yılının üçüncü çeyreğinde sendikasyon kredileri, bir önceki döneme göre yüzde 26,7, önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 14,9 oranında azalarak 277 milyar dolara gerilemiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerin sendikasyon kredisi kullanımındaki yüzde 29,8 oranındaki azalış bu gelişmede belirleyici olmuştur. Gelişmiş ülkelerdeki gerilemeye karşın, gelişmekte olan ülkelerin sendikasyon kredileri bir önceki döneme göre yüzde 32,8 oranında artarken, önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,8 oranında gerilemiştir. Bu durum sendikasyon kredilerinde yenilenme oranının düştüğünü göstermektedir.

Gelişmekte olan ülkeler bölgeler itibarıyla incelendiğinde, Afrika-Orta Doğu ve Asya-Pasifik bölgelerine açılan sendikasyon kredilerinde bir önceki çeyreğe göre artış görülürken, geçen yılın aynı dönemine göre düşüş gerçekleşmiş, Latin Amerika ülkelerine açılan krediler hem ikinci çeyreğe hem de geçen yılın aynı dönemine göre gerilemiştir. Sendikasyon kredilerinin her iki dönem itibarıyla da artış gösterdiği tek ülke grubu ise gelişmekte olan Avrupa ekonomileri olmuştur. Bu grupta yer alan Türkiye'ye açılan sendikasyon kredileri de her iki dönemde artış göstermiştir. Türkiye ve Rusya bu dönemde hem yeni kredi almış hem de eski kredileri yenileyebilmiştir.

Ocak-Eylül 2002-2003 dönemleri karşılaştırıldığında sendikasyon kredilerinde yüzde 9,8 oranında gerileme görülürken, söz konusu oran gelişmiş ülkelerde yüzde 10,3 düşüş, gelişmekte olan ülkelere ise yüzde 7,4 artış olarak gerçekleşmiştir. Gelişmiş ülkelere özellikle Amerika'daki yüzde 24,5 oranındaki düşüş dikkat çekicidir.

Tablo 2.2 Uluslararası Sendikasyon Kredileri

Milyar Dolar	2002					2003		
	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek	Yıllık	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek
Tüm Ülkeler	232,3	426,3	325,1	316,0	1.299,7	233,2	377,4	276,6
Gelişmiş Ülkeler	215,2	401,1	291,3	293,1	1.200,7	214,1	352,5	247,5
ABD	148,7	276,2	161,5	150,1	736,5	133,9	188,9	119,7
Fransa	17,1	9,0	8,7	29,1	64	20,5	21	10
Almanya	11,9	13,8	30,1	29,4	85,3	6,1	27,5	37
İngiltere	14,5	50,8	20,3	24,8	110,3	18	40,7	23
Gelişmekte Olan Ülkeler	12,1	14,2	26,2	17,9	70,5	14,5	18	23,9
Afrika ve Orta Doğu	3,6	3	8,8	1,5	16,9	2,3	2,5	7,2
Güney Afrika	1,6	0,3	4	0,2	6,1	0,6	1,6	3,1
Asya-Pasifik	5,3	5,9	9,2	8,4	28,7	9	7,3	9,1
Çin	0,1	1,4	2,1	1,1	4,8	3,9	1,2	2,3
Güney Kore	1,6	2,1	2,5	3,5	9,8	0,4	1,8	1,2
Tayvan	1,4	0,8	1,6	1,9	5,7	0,2	1,8	1,7
Avrupa	1,6	2,6	5,5	3,7	13,4	1,9	4,4	6,4
Türkiye	-	0,6	0,7	1,2	2,5	0,1	0,1	1,7
Rusya	0,8	1,4	0,8	1,2	4,2	1,3	1,5	2,0
Latin Amerika	1,6	2,8	2,7	4,3	11,5	1,2	3,9	1,3
Arjantin	-	0,1	-	-	0,1	-	-	-
Brezilya	0,8	1,6	0,3	1,2	3,9	-	0,8	0,2
Meksika	0,1	0,9	1,3	2,2	4,5	1	2,8	0,6
Off-Shore Merkezler	5,1	10,9	7,4	4,8	28,1	4,7	6,9	5,0
Uluslararası Kurumlar	-	0,1	0,2	0,2	0,4	-	-	0,2

Kaynak: BIS

Seçilmiş Ülkeler İtibarıyla Bankacılık Alanındaki Gelişmeler

Bu bölümde ülkeler itibarıyla bankacılık sektörlerinin gelişimi Türk Bankacılık Sistemindeki gelişmelerle bir karşılaştırma yapılabilmesini sağlamak amacıyla özet olarak verilmektedir.

2003 yılının ilk yarısında ülkeler itibarıyla genel olarak bankacılık sektöründe bir iyileşme eğilimi görülmektedir. ABD'de faaliyette bulunan bankalar, sorunlu kredilerindeki azalma, faiz marjlarındaki artış ve daha güçlü sermaye yapılarına bağlı olarak daha karlı bir dönem geçirmişlerdir. Fon talebindeki azalmayla birlikte kurumsal kredilerde azalma gerçekleşirken, ipotek ve tüketici kredisi alanlarında iyileşme yaşanmıştır. İpotek piyasalarında yaşanan dalgalanmalar bankalar açısından riskten korunmayı zorlaştırırsa da uzun vadeli faiz oranlarındaki yüksek seyir faiz marjlarını korumuştur.

Avrupa'da faaliyette bulunan bankalar ise 2001 ve 2002 yılında yaşanan ekonomik zorlukların etkilerini taşımaktadır. Bankalar sermaye yeterliliklerini yasal sınırlara yakın olarak tutturulabilmiş, ancak bunun için bazı varlıklarını elden çıkarmak zorunda kalmışlardır. Birçok banka maliyetlerini azaltma yoluna gitmiş, personel ve şube sayısını rasyonalize etmiştir. Kurumsal kredilerde görece bir iyileşme görülmekle birlikte kredi faaliyetleri tüketici kredileri üzerinde yoğunlaşmıştır. 2003 yılı için bankaların karlılıklarında artış gözlenmekte ve reel sektördeki iyileşmeye paralel olarak bankacılık sektörünün performansında iyileşme beklenmektedir. Ancak, Almanya'da faaliyette bulunan bankaların genel ekonomideki ortama paralel olarak mali yapılarındaki zayıflık devam etmektedir.

Japon bankalarındaki kredi sorunları halen sektördeki en önemli sorun olarak devam etmekle birlikte 2003 yılı ilk yarısında takipteki alacaklarda azalma görülmektedir. Japon gözetim otoritesince getirilen 2005 yılı Mart ayına kadar takipteki alacaklarda yarı yarıya azalma zorunluluğunu yerine getirmek için bankalarca çalışmalar başlatılmıştır. Birçok banka tarafından yabancı bankalarla birlikte takipteki kredilerin aktarılacağı özel amaçlı araçlar (SPV) kullanılacağı açıklanmıştır. Bu gelişmeler ve kurumsal gelirlerdeki artışlarla birlikte takipteki alacaklar sorunlarına rağmen Japon bankalarının hisselerindeki 2003 öncesi değer kayıpları büyük oranda telafi edilmiştir. Ayrıca Japonya bankacılık sektöründe 2003 yılı ilk çeyreğinde özellikle devlet kağıtlarına, hisse senetlerine yapılan plasmanlarda ve mevduatlarda artış gerçekleşmiştir.

Tablo 2.3 Gelişmiş Ülkelere İlişkin Bankacılık Göstergeleri

Dönem Sonu, Yüzde	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Aylar
Aktif Getiri Oranı							
A.B.D.	1,1	1,3	1,2	1,1	1,4	1,4	Mart
Japonya	-0,6	-0,5	0,2	0,0	-0,4	-	Mart
Almanya	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	-	
İngiltere	0,8	1,0	0,9	0,6	0,7	-	Haziran
Fransa	0,3	0,4	0,6	0,4	0,3	-	
Kanada	0,5	0,7	0,7	0,6	0,5	0,7	Mart
Avustralya	1,0	1,2	1,3	1,0	1,2	-	
Takibe Dönüşüm Oranı							
A.B.D.	1,0	1,0	1,2	1,5	1,6	1,5	Mart
Japonya	6,1	5,8	5,7	8,4	7,2	-	Mart
Almanya	5,0	4,6	5,1	4,9	5,0	-	Mart
İngiltere	3,1	2,9	2,6	2,3	2,3	-	Haziran
Fransa	5,9	5,1	4,3	4,3	4,4	-	
Kanada	1,1	1,2	1,2	1,5	1,6	1,6	Mart
Avustralya	0,7	0,6	0,5	0,7	0,6	0,6	Mart
Sermaye Yeterlilik Oranı							
A.B.D.	11,6	11,6	11,7	12,4	12,5	12,7	Mart
Japonya	11,6	11,8	11,7	10,8	10,0	-	Mart
Almanya	10,5	11,3	10,9	11,5	11,3	-	
İngiltere	12,4	13,6	11,8	12,2	12,5	-	Haziran
Fransa	10,7	10,8	10,9	10,6	-	-	
Kanada	10,7	11,7	11,9	12,3	12,4	12,6	Mart
Avustralya	10,3	10,1	9,8	10,5	9,9	10,0	Mart

Kaynak: IMF, GFSR Eylül 2003

Gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık faaliyetleri değerlendirildiğinde, bölgesel farklılıkların yanı sıra bölge içi farklılıkların da olduğu görülmektedir. Latin Amerika bölgesinde Bolivya, Meksika, Paraguay ve Uruguay belirsizliklerini korumakla birlikte, Uruguay'daki sermaye yetersizliği belirgin bir şekilde sürmektedir. Ayrıca, Arjantin, Bolivya ve Paraguay'da takipteki alacaklar sorununun artmakta olduğu görülmektedir. Doğu Avrupa bölgesinde Bulgaristan ve Çek Cumhuriyeti bankalarında takipteki alacaklar sorunu artarken Rusya'nın bölgedeki görece istikrarlı bankacılık yapısı devam etmektedir. Asya Ülkelerine bakıldığında ise Çin ve Pakistan'ın özellikle batık krediler konusunda belirsizlikleri devam etmektedir.

Tablo 2.4 Gelişmekte Olan Piyasalara İlişkin Bankacılık Göstergeleri

Dönem Sonu, Yüzde	1998	1999	2000	2001	2002	2003 Aylar
Aktif Getiri Oranı						
Latin Amerika						
Arjantin	0,5	0,2	0	0,1	-4,1	--
Brezilya	0,6	1,6	1	0,2	1,9	-
Meksika	0,6	0,7	0,9	0,8	-1,1	1,8 Mart
Şili	0,9	0,7	1,0	1,3	1,1	1,4 Mart
Gelişmekte Olan Avrupa						
Bulgaristan	1,7	2,4	2,8	2,6	2	3,4 Mart
Çek Cumhuriyeti	-0,2	-0,3	0,7	0,7	1,2	0,7 Mart
Polonya	1,8	1,6	1,5	1,4	0,9	--
Rusya	-3,5	-0,3	0,9	2,4	2,3	--
Macaristan	-2,0	0,6	1,3	2,0	-	-
Asya						
Çin	-	0,1	0,1	0,1	0,1	--
Hong Kong	0,4	0,4	0,8	0,8	0,8	--
Kore	-3,2	-1,3	-0,6	0,7	0,7	--
Malezya	-	0,7	1,5	1	1,3	--
Pakistan	0,5	-0,2	-0,2	-0,5	0,7	--
Takibe Dönüşüm Oranı						
Latin Amerika						
Arjantin	5,3	7,1	8,7	13,2	17,3	18,5 Şubat
Brezilya	10,2	8,7	8,4	5,7	5,3	- Mart
Meksika	11,3	8,9	5,8	5,1	4,6	4,6 Mart
Şili	1,5	1,7	1,7	1,6	1,8	1,9 Mart
Gelişmekte Olan Avrupa						
Bulgaristan	16,4	13,9	8,2	7,0	5,5	9 Mart
Çek Cumhuriyeti	20,7	21,9	19,9	13,7	8,8	8,6 Mart
Polonya	10,9	13,2	14,9	17,8	21,4	--
Rusya	17,3	13,4	7,7	6,3	6,1	--
Macaristan	4,9	3,6	4,1	4,6	5,8	Eylül
Asya						
Çin	-	28,5	22,4	30,5	28,2	--
Hong Kong	5,3	7,2	6,1	5,7	4,5	--
Kore	7,4	8,3	6,6	2,9	1,9	--
Malezya	18,6	16,6	15,4	17,8	15,8	--
Pakistan	23,1	25,9	23,5	23,5	23,7	--
Sermaye Yeterlilik Oranı						
Latin Amerika						
Arjantin	20,4	20,8	19,5	17,9	-	-
Brezilya	15,6	15,5	14,3	15,3	16,5	-
Meksika	14,4	16,2	13,8	14,7	15,5	- Mart
Şili	12,5	13,5	13,3	12,7	14,0	15,2 Mart
Gelişmekte Olan Avrupa						
Bulgaristan	36,7	41,8	35,6	31,3	25,2	24,3 Mart
Çek Cumhuriyeti	12,0	13,6	14,9	15,5	14,4	13,7 Mart
Polonya	11,7	13,2	12,9	15,1	14,5	-
Rusya	11,5	18,1	19,0	20,3	19,2	- Eylül
Macaristan	16,5	14,9	13,5	13,9	11,1	- Eylül
Asya						
Çin	-	-	-	-	-	-
Hong Kong	18,5	18,7	17,8	16,5	15,8	-
Kore	8,2	10,8	10,5	10,8	10,5	10,2 Mart
Malezya	11,8	12,5	12,5	13,0	12,8	-
Pakistan	10,9	10,9	9,7	8,8	8,4	-

Kaynak: IMF, GFSR Eylül 2003, BDDK.

2003 yılında dünyanın önde gelen büyük bankalarının önceki yıla göre aktif büyüklüklerinde azalma meydana gelmiştir. En büyük banka sıralamasındaki ilk elli banka içinde 10 Amerikan, 6 Japon, 6 İngiliz, 6 Alman, 5 Fransız ve 4 Çin bankası bulunmaktadır. Önceki yıllarda genellikle üst sıralarda yer alan Amerikan ve Alman bankalarının sayısında 2003 yılında azalma meydana gelmiştir. 2003 yılı Kasım ayı itibarıyla Türk bankacılık sektörünün aktif toplamı 164 milyar dolar iken, ilk 50 banka sıralamasının sonundaki bankanın toplam aktif büyüklüğünün 262 milyar dolar olması, Türk bankacılık sisteminin önemli bir gelişme potansiyeli olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.5 Aktif Büyüklüklerine Göre En Büyük Bankalar

Sıralama	İsim	Ülke	Dönem	Toplam Aktif (Milyar \$)
1	Citigroup	ABD	Ara-02	1.097,19
2	Mizuho Holdings	Japonya	Mar-03	1.029,69
3	UBS	İsviçre	Mar-03	851,59
4	Sumitomo Mitsui Banking Corporation	Japonya	Mar-03	826,60
5	Deutsche Bank	Almanya	Mar-03	795,74
6	Mitsubishi Tokyo Financial Group	Japonya	Mar-03	784,52
7	JP Morgan Chase	ABD	Ara-02	758,80
8	ING Group	Hollanda	Ara-02	751,78
9	HSBC Holdings	İngiltere	Ara-02	748,89
10	BNP Paribas	Fransa	Ara-02	745,41
11	Bayerische Hypo-und Vereinsbank	Almanya	Mar-03	711,87
12	Credit Suisse	İsviçre	Ara-02	686,39
13	Royal Bank of Scotland	İngiltere	Ara-02	649,38
14	UFJ Holdings	Japonya	Mar-03	641,82
15	Barclays	İngiltere	Ara-02	637,83
16	Bank of America	ABD	Eyl-02	621,76
17	ABN AMRO Holding	Hollanda	Mar-03	583,50
18	Credit Agricole	Fransa	Ara-02	530,71
19	Morgan Stanley	ABD	Şub-03	529,50
20	Societe Generale	Fransa	Ara-02	526,04
21	Industrial & Commerce Bank of China	Çin	Ara-01	524,23
22	HBOS	İngiltere	Ara-02	512,15
23	Fortis	Belçika	Ara-02	502,89
24	Merrill Lynch	ABD	Mar-03	447,93
25	Commerzbank	Almanya	Mar-03	442,66
26	Bank of China	Çin	Ara-02	434,19
27	Dresdner Bank	Almanya	Ara-02	433,81
28	Norinchukin Bank	Japonya	Mar-02	431,00
29	Rabobank	Hollanda	Ara-02	393,24
30	Groupe Caisse d'Epargne	Fransa	Ara-02	374,79
31	Dexia	Belçika	Kas-02	368,03
32	Goldman Sachs	ABD	Ara-02	355,57
33	Wells Fargo	ABD	Ara-02	349,26
34	DZ Bank	Almanya	Ara-02	348,47
35	Wachovia	ABD	Mar-03	341,84
36	Resona Holdings	Japonya	Ara-02	341,54
37	Santander Central Hispano	İspanya	Ara-02	334,80
38	Lloyds TSB Groups	İngiltere	Ara-01	334,29
39	China Construction Bank	Çin	Ara-01	334,06
40	Landesbanl Beden-W.berg	Almanya	Mar-03	327,69
41	Agricultural Bank of China	Çin	Ara-02	305,43
42	Banca Intesa	İtalya	Ara-02	291,13
43	Banco Bilbao Vizcaya Argentaria	İspanya	Ara-02	288,52
44	Abbey National	İngiltere	Ara-02	284,11
45	Bank One	ABD	Ara-02	277,38
46	Washington Mutual	ABD	Ara-02	268,30
47	Amanij	Belçika	Ara-02	265,27
48	CDC Ixis	Fransa	Ara-02	263,10
49	Kreditanstalt für Wiederaufbau	Almanya	Ara-02	262,26
50	Nordea	İsveç	Ara-02	261,96
Türkiye Toplam Sektör			Kas-03	163,95

Kaynak: Global Finance

Önde gelen kredi derecelendirme kuruluşlarından Moody's, Standard&Poor's ve Fitch'in kredi notlarına göre hazırlanan dünyanın en güvenli bankaları sıralamasında ise ilk elli banka içinde 6 Fransız, 5 Amerikan, 5 Alman, 5 İngiliz ve 5 Kanada bankası bulunmaktadır. Kredi notları en yüksek 10 bankanın tamamının Avrupa bankaları olması ise dikkat çekicidir.

Tablo 2.6 Derecelerine Göre Uluslararası Bankalar

Sıralama	İsim	Ülke	Moody's	Standard& Poor's	Fitch	Toplam Aktif (Milyar \$)
1	Landesbank Baden-W.berg	Almanya	Aaa	AAA	AAA	327,7
2	CDC Ixis	Fransa	Aaa	AAA	AAA	263,1
3	Bank Nederlandse Gemeenten	Hollanda	Aaa	AAA	AAA	77,2
4	Landwirtschaftliche Retenbank	Almanya	Aaa	AAA	AAA	67,3
5	Rabobank Group	Hollanda	Aaa	AAA	AA+	393,2
6	Kreditanstalt für Wiederaufbau	Almanya	Aaa	AAA	N/R	262,3
7	UBS	İsviçre	Aa2	AA+	AAA	851,7
8	Banko Popular Espanol	İspanya	AA1	AA	AA	44,0
9	Barclays	İngiltere	N/R	AA	AA+	637,8
10	BNP Paribas	Fransa	Aa2	AA-	AA	745,4
11	Royal Bank of Canada	Kanada	Aa2	AA-	AA	236,6
12	National Australia Bank	Avusturalya	Aa3	AA	AA	194,7
13	Credit Agricole	Fransa	N/R	N/R	AA	609,5
14	Groupe Caisse d'Epargne	Fransa	N/R	N/R	AA	374,8
15	Dexia	Belçika	N/R	AA	N/R	368,0
16	Banco Bilbao Vizcaya Agentaria	İspanya	Aa2	AA-	AA-	288,5
17	Danske Bank	Danimarka	Aa2	AA-	AA-	247,3
18	UniCredito Italiano	İtalya	Aa2	AA-	AA-	223,9
19	Commonwealth Bank of Australia	Avusturalya	Aa3	AA-	AA	133,9
20	Norddeutsche Landesbank Luxembourg	Lüksemburg	Aa2	N/R	N/R	25,6
21	HBOS	İngiltere	N/R	AA-	AA	512,1
22	State Street Corporation	ABD	N/R	AA-	AA	85,8
23	Deutsche Bank	Almanya	Aa3	AA-	AA-	795,7
24	ABN AMRO Holding	Hollanda	Aa3	AA-	AA-	583,5
25	Societe Generale	Fransa	Aa3	AA-	AA-	526,0
26	Abbey National	İngiltere	Aa3	AA-	AA-	284,1
27	DePfa Deutsche Pfandbrief Bank	Almanya	Aa3	AA-	AA-	159,4
28	Bank of Montreal- Banque de Montreal	Kanada	Aa3	AA-	AA-	157,8
29	Svenska Handelsbanken	İsveç	Aa2	A+	AA-	140,9
30	Caja de Ahorros y Pensiones de Barcelona	İspanya	Aa2	A+	AA-	107,6
31	Westpac Banking Corporation	Avusturalya	Aa3	AA-	AA-	101,3
32	Australia ande New Zealand Banking Group	Avusturalya	Aa3	AA-	AA-	92,1
33	Caja Madrid-Caja de Ahorros y M. Piedad de Madrid	İspanya	Aa2	A+	AA-	74,0
34	Royal Bank of Scotland Group	İngiltere	N/R	A+	AA	649,4
35	Wells Fargo & Company	ABD	N/R	A+	AA	349,3
36	San Paolo IMI	İtalya	Aa3	A+	AA-	209,2
37	Bank of Nova Scotia	Kanada	Aa3	A+	AA-	184,7
38	Toronto Dominion Bank	Kanada	Aa3	A+	AA-	173,4
39	Canadian Imperial Bank of Commerce	Kanada	Aa3	A+	AA-	170,9
40	Nationwide Building Society	İngiltere	Aa3	A+	AA-	132,6
41	Bank of Ireland	İrlanda	Aa3	A+	AA-	90,8
42	Fifth Third Bancorp	ABD	N/R	AA-	AA-	80,9
43	Caixa General de Depositos	Portekiz	Aa3	A+	AA-	69,9
44	United Overseas Bank Limited	Singapur	Aa2	A+	A+	61,9
45	Northern Trust Corporation	ABD	N/R	AA-	AA-	39,5
46	Citigroup	ABD	N/R	AA-	N/R	1.097,2
47	Fortis	Belgium	N/R	N/R	AA-	502,9
48	Groupe Banques Populaires	Fransa	N/R	N/R	AA-	231,7
49	Depfa Bank	İrlanda	N/R	AA-	N/R	146,5
50	Allied Irish Banks	İrlanda	Aa3	A	AA-	87,8

Kaynak: Global Finance

3. YURTIÇİ EKONOMİ, FİNANSAL PİYASALARDAKİ GELİŞMELER

3.1. Ekonomik Gelişmeler

Büyüme, Üretim, Talep Gelişmeleri

2003 yılının üçüncü çeyreğinde GSYİH bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,8, GSMH ise yüzde 4,9 oranında artarken, ilk dokuz aylık artışlar GSYİH'da yüzde 5,4, GSMH'da yüzde 5,2 olarak gerçekleşmiştir. GSYİH artışı, özel tüketim, özel kesim yatırım harcamaları ve stok artışından kaynaklanmış, özellikle dayanıklı tüketim malları talebindeki ve gıda sektöründeki artışlar özel tüketimin büyümesinde, makine ve teçhizat yatırımlarındaki yüksek oranlı artışlar da özel yatırım harcamalarındaki büyümede belirleyici olmuştur. 2002 yılı büyümesine önemli oranda katkı yapan stok birikiminin 2003 yılının üçüncü çeyreğinde büyümeye katkısı 2,2 puana gerilemiştir. Büyüme, GSYİH içerisinde önemli bir paya sahip olan ihracatın yüzde 20 oranında artmasından olumlu yönde etkilenirken, faiz dışı fazla hedefine ulaşmak için uygulanan sıkı maliye politikasının etkisiyle daralan kamu tüketimi ve kamu yatırımlarından olumsuz etkilenmiştir.

Tablo 3.1 Yurtiçi Talep Gelişmeleri

Yüzde	2002				2003			2003 Ocak-Eylül	III. Çeyrek (*)	
	I	II	III	IV	I	II	III		2002	2003
GSYİH Büyümesi	2,1	8,9	7,9	11,4	8,1	3,9	4,8	5,4	7,9	4,8
-Özel Tüketim	-1,8	3,2	2,5	4,2	6,5	2,5	5,6	4,9	1,7	3,6
-Özel Sabit Sermaye Yatırımı	-30,9	-4,2	-3,7	21,8	20,4	11,9	9,8	13,5	-0,5	1,1
-Stok Değişimi	6,7	12,2	3,9	6,0	5,6	4,2	2,2	3,8	3,9	2,2
Toplam Yurt İçi Talep	-1,0	14,9	8,2	14,7	11,6	6,7	6,3	8,0	7,5	5,8

(*) Kümülatif toplam yurtiçi büyümesine katkı

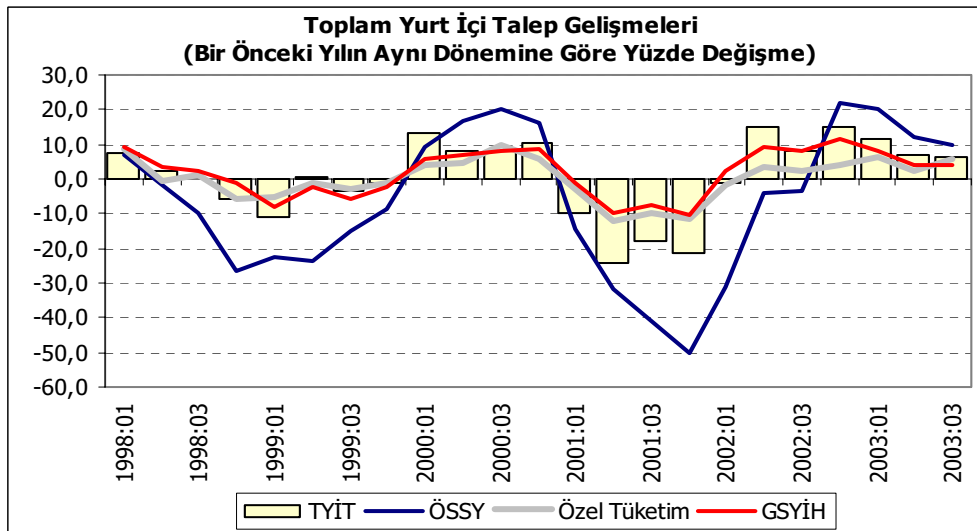
Kaynak: DİE.

Milli gelir rakamları üretim yönünden incelendiğinde, büyümeye en önemli katkısı sırasıyla yüzde 8,1 ve yüzde 5,8 oranında büyüme gösteren sanayi ve hizmetler sektörleri sağlarken, tarım sektöründe görülen yüzde 1'lik daralma üçüncü çeyrek büyümesini sınırlandırmıştır. Alt sektörler itibarıyla ise özellikle imalat sanayi, ticaret, ulaştırma ve haberleşme sektörlerinde artış gerçekleşmiş, inşaat sanayi, mali kuruluşlar ve bankacılık alt sektörlerindeki küçülme devam etmiştir. Ayrıca, 2003 yılında ithalatta yaşanan yüksek oranlı artış, ithalattan alınan vergilerin yüzde 27 oranında artmasına neden olmuştur.

Tablo 3.2 Üretim Gelişmeleri

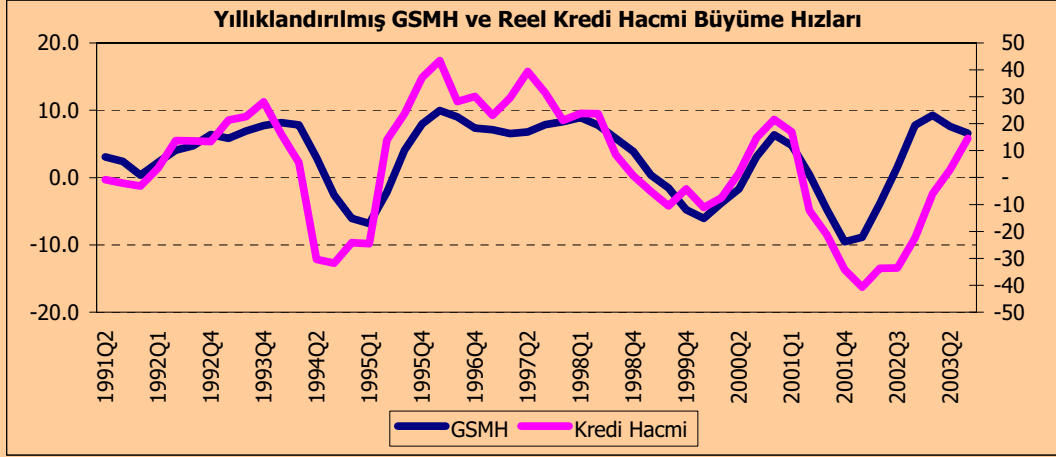
Yüzde	2002				2003			2003 Ocak-Eylül	III. Çeyrek (*)	
	I	II	III	IV	I	II	III		2002	2003
GSMH Büyümesi	0,4	10,4	7,9	11,5	7,4	3,7	4,9	5,2	7,9	4,9
-Tarım	0,1	2,7	6,1	15,3	7,0	-2,8	-1,0	-0,5	1,5	-0,2
-Sanayi	2,8	12,6	10,5	11,4	7,8	4,4	8,1	6,8	2,5	2,0
-Hizmetler	1,9	8,0	7,6	10,6	8,3	4,6	5,8	6,1	4,0	3,1
-Mali Kuruluşlar	-7,4	-9,6	-3,2	-8,2	-8,1	-8,5	-4,3	-6,9	-0,1	-0,1
-İzafi Banka Hizmetleri	-9,6	-11,8	-5,1	-10,1	-9,7	-9,9	-6,0	-8,5	-0,1	-0,1
GSMH Büyümesi (Mev. Düz)	0,4	10,4	7,9	11,5	7,4	3,7	4,9			

(*) Kümülatif GSMH büyümesine katkı; TYİT: Toplam Yurtiçi Talep, ÖSSY: Özel Sabit Sermaye Yatırımı Kaynak: DİE.

Kutu : 1 GSMH ve Reel Kredi Hacmi

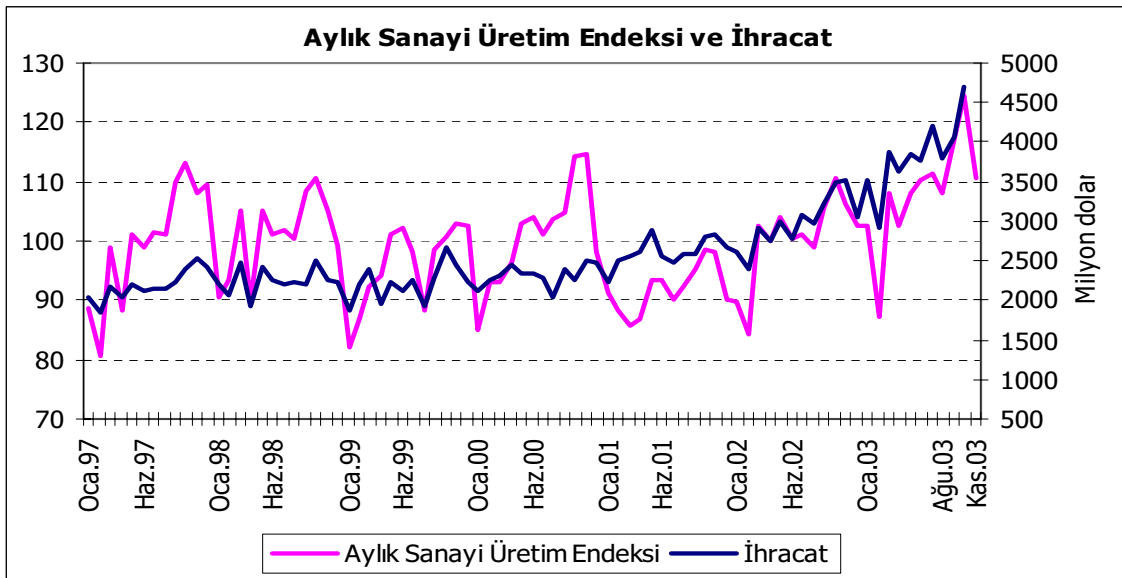
GSMH ile bankacılık sektörünün kullandığı krediler arasındaki bağlantı incelendiğinde, bankacılık sektörünün kredi hacmi ile GSMH arasında yakın bir ilişki görülmektedir. Bankaların ekonominin genişleme dönemlerinde kredi hacimlerini ekonomideki gelişmeye göre daha fazla artırdıkları, daralma dönemlerinde ise korunma çabası içerisinde daha hızlı azalttıkları gözlenmektedir. Bu durum bankaların ekonomideki gelişmelere karşı hassas davrandıklarını ve kredi pozisyonlarını ayarlamaya çalıştıklarını göstermektedir.

Kaynak: DİE, BDDK

Hükümet Programında 2004 yılında Türkiye ekonomisinin yüzde 5 oranında büyüyeceği öngörülmektedir. Bazı kuruluşlar tarafından yapılan tahminler de dikkate alındığında büyüme hedefine ulaşılabileceği beklenmektedir. Bu beklentiler doğrultusunda bankacılık sektörünün kredi hacminde de reel artışlar olacağı tahmin edilmektedir.

Sanayi üretimi Ocak-Kasım döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7,9 oranında artmıştır. Sanayi üretiminde alt sektörler bakımından, madencilik sektöründe yüksek oranlı azalış, imalat ve enerji sektörlerinde artış gözlenmektedir. İmalat sanayi alt sektörler itibarıyla incelendiğinde ise, Ocak-Kasım döneminde tütün, deri, diğer ulaşım ve mobilya sektörlerinde üretimde azalma görülürken, gıda, plastik, ana metal, makine teçhizat ve taşıt araçları sektörlerinde yüksek oranlı üretim artışları gözlenmiştir. Ayrıca sanayi üretiminde görülen bu artışta taşıt araçları üretiminin 1993 yılından bu yana en yüksek seviyede olması da etken olmuştur.

Kaynak: DİE

Tablo 3.3 Kasım Ayı İtibariyle Aylık Sanayi Üretim Endeksindeki Gelişmeler

Yüzde Değişme	Kasım		Ocak-Kasım	
	2002	2003	2002	2003
Toplam Sanayi	8,4	3,9	8,8	7,9
Madencilik	-3,5	-11,5	-9,0	-5,9
İmalat	9,5	4,6	10,2	8,5
Gıda	9,1	1,8	4,7	11,6
Tekstil	0,2	-7,6	8,5	-1,7
Giyim	-4,2	12,4	9,9	4,8
Petrol	-9,4	18,9	11,6	3,2
Kimya	0,0	11,3	9,3	3,3
Taşıt	60,5	22,3	19,0	39,0
Enerji	3,6	3,5	5,4	8,2

Kaynak: DİE.

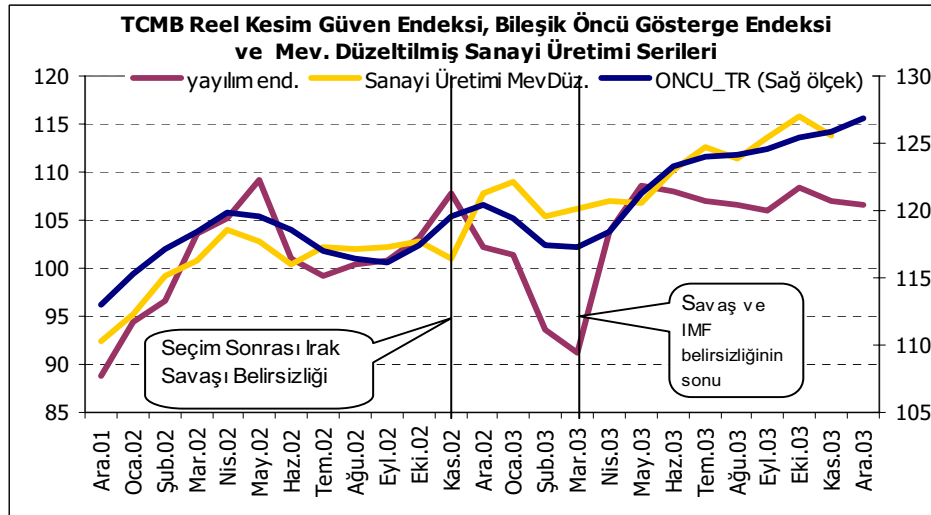
2003 yılı Aralık ayı itibarıyla kapasite kullanım oranı bir önceki yılın aynı ayına göre 3,5 puan artarak yüzde 80'e yükselmiştir. Böylece 2003 yılında kapasite kullanım oranı bir önceki yıla göre 2,6 puan artmış ve 78,7 seviyesine ulaşmıştır. Bu gelişmede tekstil, giyim, petrol, kimya, ana metal ve makine teçhizat sektörlerindeki yüksek kapasite kullanım oranları belirleyici olmuştur. Diğer yandan 2003 yılında kamu sektörü kapasite kullanım oranı yüzde 83,9, özel sektör kapasite kullanım oranı yüzde 75,5 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında tam kapasite çalışmama nedenleri arasında gösterilen iç pazardaki talep yetersizliği bir önceki döneme göre önemli oranda artarken, dış pazarda talep yetersizliği azalış göstermiştir.

Tablo 3.4 İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranındaki Gelişmeler

Yüzde	Aralık		Puan Değişme	Ocak-Aralık		Puan Değişme
	2002	2003		2002	2003	
Toplam	76,5	80,0	3,5	76,2	78,7	2,6
-Kamu	84,1	80,8	-3,3	80,1	83,9	3,8
-Özel	71,7	79,6	7,9	72,2	75,5	3,3

Kaynak: DİE.

TCMB İktisadi yönelim anketi sonuçlarına göre de; 2003 yılı Nisan ayından itibaren katılımcıların genel gidişat konusundaki olumlu değerlendirmeleri devam etmiş ve Aralık ayında içinde bulunduğu sanayi dalı hakkında daha iyimser olanlar ile daha kötümser olanlar arasındaki fark 27,9 puan olarak gerçekleşmiştir. Merkez Bankası tarafından hesaplanan Reel Kesim Güven Endeksi (MBRKGE), 2003 yılı Aralık ayında bir önceki aya göre 0,4 puan azalmasına karşın, bir önceki yılın aynı ayına göre 4,3 puan artarak 106,6 seviyesinde gerçekleşmiştir.

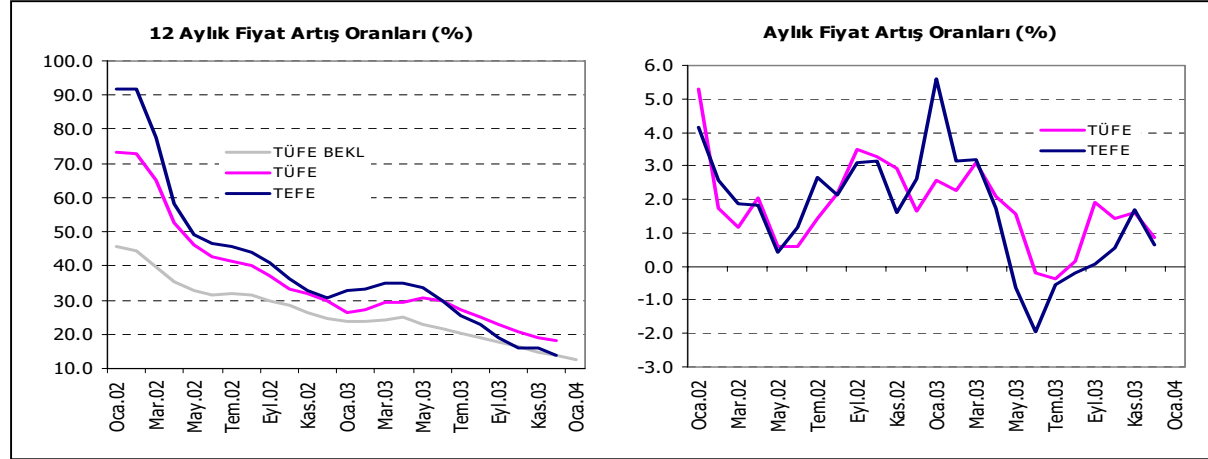

Kaynak: TCMB, BDDK

Merkez Bankası'nca hesaplanan bileşik öncü göstergeler endeksi, 2003 Aralık ayında Nisan ayından bu yana gösterdiği artış eğilimini sürdürmüş ve Aralık ayında bir önceki aya göre 1 puan artarak 126,9 seviyesine çıkmıştır. Gerek güven endeksinin yüksek seviyesini koruması, gerekse TCMB Bileşik Öncü Göstergeler Endeksindeki gelişmeler sanayi üretim endeksi artış hızının devam edeceğine işaret etmektedir.

Fiyatlar

2003 yılı Nisan ayından başlayan enflasyon oranlarındaki gerileme yaz aylarında daha da belirginleşmiş ve negatif değerler almıştır. Ekim, Kasım ve Aralık aylarında ise mevsimselliğin de etkisiyle özellikle TÜFE'nin arttığı gözlenmiştir. Fakat bu aylarda gerçekleşen enflasyon oranları da ortalamaların altında kalmıştır. Bu gelişmeler sonucu yıllık TÜFE fiyat artış hızı yüzde 18,4'le , yüzde 20 olan 2003 yıl sonu hedefinin altında gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, IMF ile yürütülmekte olan programın başarıyla uygulanması, ilgili dönemde Türk lirasının yabancı paralar karşısında nominal olarak da değer kazanması, talep baskısının olmaması ve gıda ve tarım fiyatlarının özellikle yaz aylarında önemli oranda gerilemesi etkili olmuştur. 2003 yılı Aralık ayında ise TEFE yüzde 0,6, TÜFE yüzde 0,9 oranında artarken, yıllık artış oranları da sırasıyla yüzde 13,9 ve yüzde 18,4 olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak: DİE

Çekirdek enflasyon göstergesi özel imalat sanayi fiyatlarındaki artış, döviz kurlarının ve düşük enerji fiyatlarının maliyet baskısı yaratmamasına bağlı olarak Ocak-Aralık döneminde yüzde 12,3 oranında gerçekleşmiş ve enflasyonun gerilemesinde etken olmuştur. 2003 yıl sonunda TÜFE artış beklentisi gerçekleşen enflasyon oranınının 0,7 puan üstünde gerçekleşirken, 2004 yıl sonu için TÜFE artış beklentisi yüzde 13,1 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.5 Fiyat Gelişmeleri

Yüzde Değişme	Aylık		Yıl Sonuna Göre		12 Aylık		12 Aylık Ortalama	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003
TEFE-Toplam	2,6	0,6	30,8	13,9	30,8	13,9	50,1	25,6
Kamu	1,6	0,4	32,4	11,4	32,4	11,4	49,0	24,7
Özel	3,0	0,7	30,3	14,9	30,4	14,9	28,6	25,9
Tarım	5,2	0,3	35,2	20,0	35,2	20,0	56,4	33,9
Madencilik	-5,2	0,3	38,4	15,9	38,4	15,9	46,7	26,1
İmalat	2,3	0,8	29,7	12,6	29,7	12,6	48,3	23,8
Kamu	2,8	0,4	34,3	13,2	34,3	13,2	49,8	28,4
Özel	2,0	0,9	27,7	12,3	29,5	12,3	24,4	21,8
ENERJİ	0,3	0,3	24,3	3,2	42,8	3,2	49,7	11,0
TÜFE-Genel(*)	1,6	0,9	29,7	18,4	29,7	18,4	45,0	25,3
Gıda-İçki-Tütün	3,3	1,1	24,7	21,2	24,7	21,2	49,9	28,7
Giyim ve Ayakkabı	0,3	-0,4	40,1	14,5	40,1	14,5	52,5	27,0
Konut	1,6	1,4	28,9	18,6	28,9	18,6	38,7	23,7

(*) Tabloda verilen sektörler TÜFE içinde en fazla ağırlığa sahip ilk üç sektör olup, toplam ağırlıkları yüzde 66,6'dır.

Kaynak: DİE.

Hükümet Programında 2004 yılında TÜFE'nin yüzde 12 oranında artacağı öngörülmüşken, bazı kuruluşlarında benzer tahminlerde bulunduğu görülmektedir.

Kamu Maliyesi

2003 yılı itibarıyla konsolide bütçe faiz dışı fazlası 18,8 katrilyon lira, konsolide bütçe açığı ise 39,8 katrilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde faiz dışı harcamalar bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 28 oranında artarak 81,4 katrilyon liraya ulaşmıştır. Bu artışta, personel giderlerindeki ve sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik transfer harcamalarındaki artışlar belirleyici olmuştur.

Yılın tamamı itibarıyla, bir önceki yıla göre yatırım harcamaları Aralık ayındaki yıllık yüzde 46,6 oranındaki artışın etkisiyle, yüzde 4 seviyesinde artmış, faiz harcamalarının artış hızı yüzde 13 olarak gerçekleşmiştir. Böylece 2003 yılında toplam harcamalarda yüzde 21,3 oranındaki artışla 140,1 katrilyon liraya ulaşılmış, 142,3 katrilyon liralık revize Bütçe hedefinin altında kalmıştır.

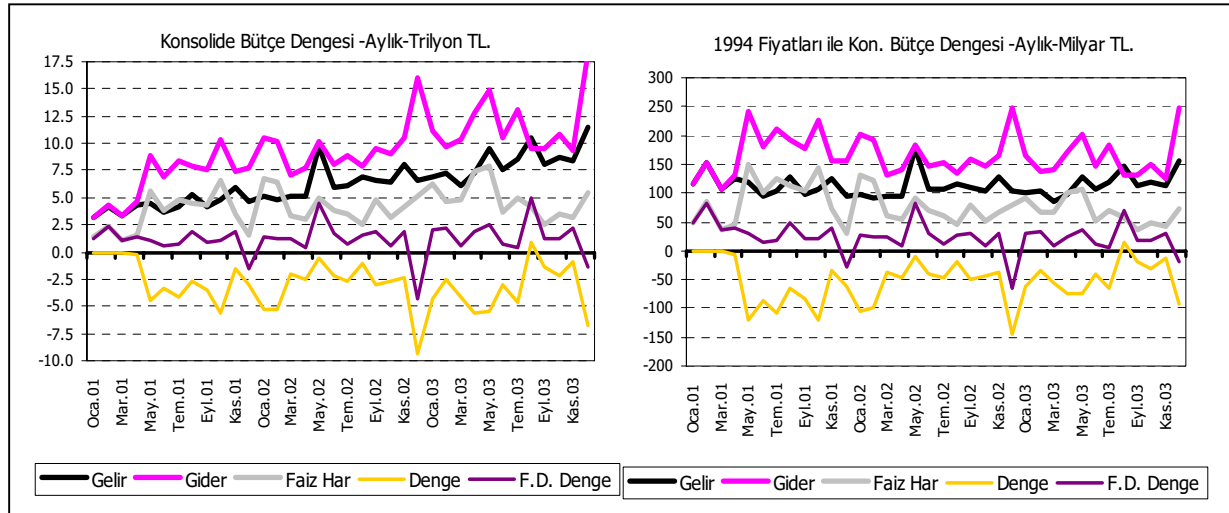
2003 yılı konsolide bütçe gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 31,2 oranında artarak 100,2 katrilyon liraya ulaşmıştır (revize Bütçe hedefi 100,8 katrilyon lira). Bu gelişmede bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 41,4 oranında artan vergi gelirleri (84,3 katrilyon lira) belirleyici olmuştur. Vergi gelirlerindeki bu artışta ise Aralık ayında bir önceki yılın aynı ayına göre stopaj gelirlerindeki yüzde 51,1 oranındaki artış etkili olmuştur.

Tablo 3.6 Konsolide Bütçe Dengesi

Trilyon TL	Ocak-Aralık			Aralık		
	2002	2003	% Değ.	2002	2003	% Değ.
Harcamalar	115,486	140,054	21.3	15,987	18,319	14.6
Faiz Hariç Harcama	63,615	81,445	28.0	10,929	12,900	18.0
I. Personel	23,160	30,201	30.4	2,412	2,793	15.8
II. Diğer Cari	7,889	8,218	4.2	2,439	2,756	13.0
III. Yatırım	6,888	7,165	4.0	1,792	2,627	46.6
IV. Transfer	77,548	94,470	21.8	9,344	10,144	8.6
1. Borç Faizi	51,871	58,609	13.0	5,057	5,419	7.1
2. Diğerleri	25,678	35,861	39.7	4,286	4,725	10.2
Gelirler	76,400	100,238	31.2	6,621	11,507	73.8
I. Vergi Gelirleri	59,634	84,334	41.4	5,612	9,677	72.4
II. Vergi Dışı Nor.Gel.	10,877	10,242	-5.8	807	1,459	80.8
III. Özel Gel. + Fonlar	4,791	3,919	-18.2	243	310	27.5
IV. Katma Bütçe Gel.	1,098	1,742	58.6	-41	60	-247.4
Bütçe Dengesi	-39,085	-39,816	1.9	-9,366	-6,813	-27.3
Faiz Dışı Denge	12,785	18,793	47.0	-4,309	-1,394	-67.7
<i>Faiz Dışı Denge (IMF Tanımı)</i>	<i>7,335</i>	<i>17,290</i>	<i>135.7</i>	<i>-36,012</i>	<i>-497</i>	<i>-98.6</i>

Kaynak: Maliye Bakanlığı.

Ağustos ayında konsolide bütçe gelirlerinin Kurumlar Vergisi'ne ilişkin Geçici Vergi kaleminin yılın ikinci üç aylık dönemi için tahsil edilen kısmının etkisiyle 2003 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren konsolide bütçe gelirlerinde, yılın ilk iki çeyreğine göre daha iyi bir performans gerçekleşmiştir. Bu dönemde bütçe harcamalarında da disiplinin sağlanması yılın ilk yarısında zayıflayan konsolide bütçe performansının nispi olarak güçlenmesini sağlamıştır.

Kaynak: Maliye Bakanlığı, BDDK.

2004 yılı Bütçe hedefleri incelendiğinde, toplam Bütçe büyüklüğünün 160,9 katrilyon liraya ulaştığı görülmektedir. Söz konusu harcama büyüklüğünün 45,1 katrilyon lirası cari giderler (35,3 katrilyon lirası personel) 42 katrilyon lirası faiz dışı transfer ve 7,6 katrilyon lirası yatırım harcaması olarak ön görülmüştür. Faiz harcamalarının ise toplam harcamaların yüzde 41,1 seviyesinde, 66,2 katrilyon lira olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

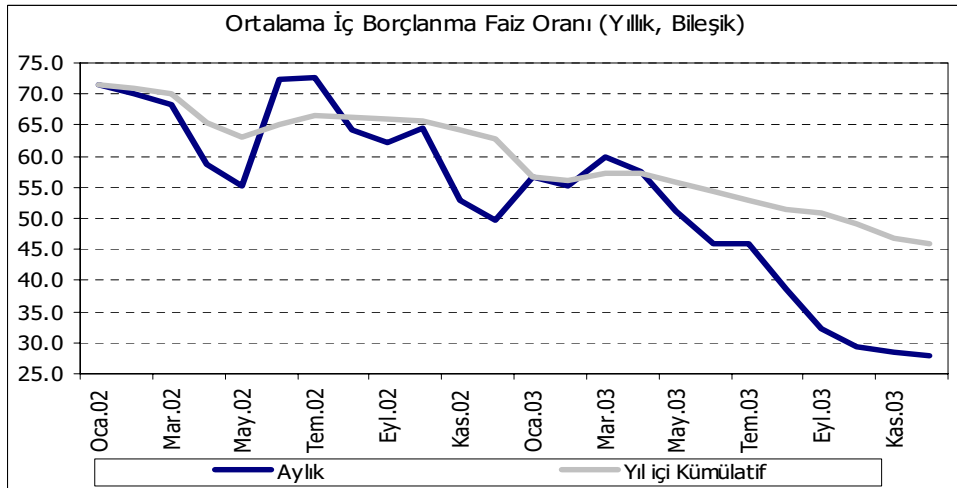
Tablo 3.7 Reel Sektör, Enflasyon ve Kamu Finansmanına İlişkin Göstergeler

	Kas.	Ara.	Oca.03	Şub.	Mar.	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağu.	Eyl.	Eki.	Kas.	Ara.
Sanayi Üretimi (12 aylık % değişme)	8,4	13,7	14,6	3,4	5,3	2,8	3,8	9,8	10,2	9,3	11,2	12,7	3,9	
Toplam Kapasite Kullanım Oranı (%)	77,1	76,7	75,3	72,2	78,1	75,9	78,6	80,4	80,9	79,1	83,6	80,8	79,9	80,0
Özel Sektör Kapasite Kull. Oranı (%)	75,7	72,1	72,0	67,7	74,4	74,2	76,8	77,0	75,9	71,0	79,8	81,3	75,7	79,6
Özel Sektör Kap. Kull. Oranı (Mev. Düz. %)	75,7	72,1	74,5	69,3	75,3	75,0	75,6	75,3	75,5	74,4	77,1	77,8	74,3	81,1
Sanayide Genel Gidişat (İyimser-Kötüm.Farkı, %)	41,4	24,0	14,0	-8,9	-12,9	26,0	36,1	32,5	25,0	26,7	30,5	31,5	29,5	27,9
Üretim Bekleyişi (Yukarı-Aşağı Farkı, %)	16,7	16,2	18,4	15,0	16,2	26,6	24,1	23,6	26,4	25,3	17,6	13,0	16,4	17,2
TEFE (Aylık % değişme)	1,6	2,6	5,6	3,1	3,2	1,8	-0,6	-1,9	-0,5	-0,2	0,1	0,6	1,7	0,6
Özel İmalat (Aylık % değişme)	1,6	2,0	3,6	1,5	1,6	0,7	0,3	0,2	0,5	0,7	0,2	0,6	0,9	0,9
TÜFE (Aylık % Değişme)	2,9	1,6	2,6	2,3	3,1	2,1	1,6	-0,2	-0,4	0,2	1,9	1,4	1,6	0,9
TEFE (Aylık % değ., mevsimsel düzeltilmiş)	1,9	2,9	4,7	2,9	2,3	2,9	-2,0	-0,5	0,2	-1,0	1,7	-0,3	1,8	0,5
Özel İmalat (Aylık % değ., mevsim. düzeltilmiş)	1,7	3,3	3,7	2,4	1,6	-0,1	0,4	-0,2	0,4	0,9	0,0	-0,2	1,1	1,5
TÜFE (Aylık % değişme, mevsimsel düzeltilmiş)	2,4	1,9	2,0	2,5	3,1	2,9	0,9	1,1	0,8	0,9	0,6	0,3	0,9	1,0
Yıl Sonu Enflasyon (TÜFE) Bekleyişi (%)	32,2	31,0	24,8	25,7	27,3	28,0	26,0	25,4	23,8	22,5	20,5	19,8	19,2	13,1
Gelecek 12 Aylık Enf. (TÜFE) Bekleyişi (%)	26,4	24,8	23,6	23,9	24,6	24,7	22,9	21,6	20,2	19,1	17,7	16,1	14,7	12,7
Kon. Bütçe Faiz Dışı Dengesi(Katr. TL.)	1,8	-4,3	2,0	2,2	0,6	1,9	2,6	0,7	0,4	5,0	1,2	1,2	2,2	-1,4
Kon. Bütçe Toplam Denge (Katrilyon TL.)	-2,4	-9,4	-4,2	-2,3	-4,2	-5,5	-5,4	-3,0	-4,6	1,0	-1,4	-2,4	-0,9	-6,8
İç Borç Stoku (Katrilyon TL.)	145,3	149,9	155,4	159,4	162,6	170,1	173,9	175,3	179,2	178,9	180,2	183,1	194,4	
Kon. Bütçe Dış Borç Stoku (Milyon Dolar)	55,5	56,6	58,6	57,9	57,1	58,1	60,2	60,0	59,4	59,0	61,4	61,8	61,6	63,4

Kaynak: DİE, TCMB, Maliye Bakanlığı, BDDK.

2004 yılı Konsolide Bütçe hedeflerinin gelir tarafı incelendiğinde vergi gelirlerinin bir önceki yıla göre yüzde 14,2 oranında artarak 99,2 katrilyon lira olarak hedeflendiği görülmektedir. Ayrıca, 2004 yılında toplam bütçe gelirlerinin 114,5 katrilyon liraya ulaşarak, Konsolide Bütçe dengesinin bu dönemde 46,4 katrilyon lira açık vermesi programlanmıştır. Böylece, 2004 yılında faiz dışı bütçe fazlası ise 19,8 katrilyon lira seviyesinde oluşmaktadır (*GSMH'nın yüzde 4,7'si*).

2003 yılı Aralık ayı itibarıyla Hazine ihalelerinde yıllık ortalama bileşik faiz oranı yüzde 27,9'a gerilerken, borçlanmanın ortalama vadesi 294 gün olarak gerçekleşmiştir. Böylece 2003 yılında Hazine ihaleleri yıllık ortalama faiz oranı yüzde 46, ortalama vadesi ise 265 gün olmuştur. 2002 yılı için bu değerler sırasıyla, yüzde 62,7 ve 201 gün olarak gerçekleşmişti.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, BDDK.

İç borç stoku 2003 yılı itibarıyla 194,4 katrilyon lira (139,3 milyar dolar) olarak gerçekleşmiştir. Toplam iç borç stokunun 130,5 katrilyon lirası nakit, 63,9 katrilyon lirası ise nakit dışı devlet iç borçlanma senetlerinden oluşmaktadır. Ayrıca, iç borç stokunun yüzde 35,3'ü sabit getirili, yüzde 42,8'i değişken faizli ve yüzde 21,9'u döviz cinsi ve dövize endeksli (*8,5 katrilyon lirası IMF kredisi olmak üzere*) borçlanma senetleridir. 2002 yıl sonu itibarıyla 32,1 ay olan iç borcun ortalama vadesi ise aylar itibarıyla gerileyerek 2003 yıl sonunda 25,1 aya düşmüştür.

İç borç stoku TL, döviz ve dövize endeksli kağıtlar bazında incelendiğinde, TL cinsinden borçlar 2003 yıl sonu itibarıyla 2002 yıl sonuna göre yüzde 49,3 oranında artarken, döviz ve dövize endeksli borçlar yüzde 11,6 oranında azalış göstermiştir (döviz cinsinden veya dövize endeksli borçlar dolar bazında ise yüzde 3,5 oranında artmıştır).

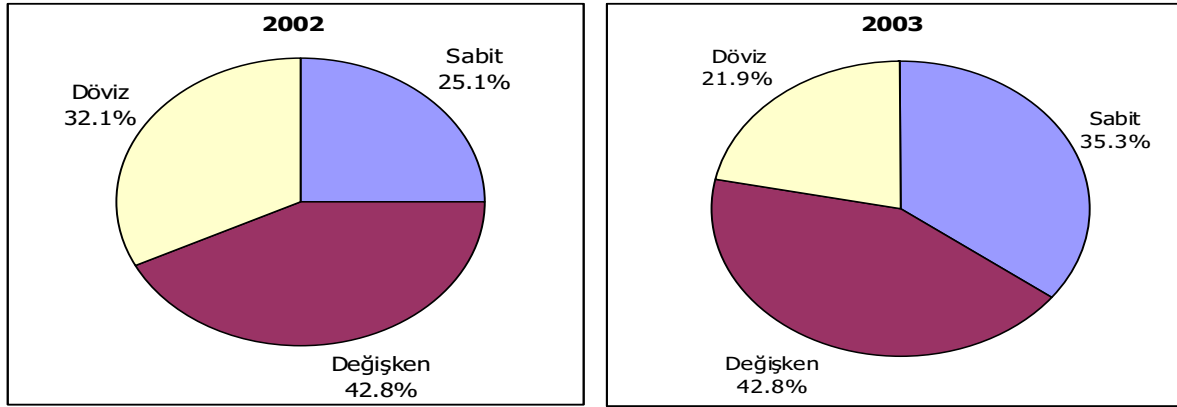
Tablo 3.8 İç Borç Stoku

Trilyon TL	Devlet Tahvili			Hazine Bonosu			Toplam		Nakit Borç Stok/ Toplam Borç Stoku	Vadeye Kalan Ay
	Toplam	Nakit	Nakit Dışı	Toplam	Nakit	Nakit Dışı	(Trl. TL)	(Milyon \$)		
Ocak.02	107.865	41.959	65.906	20.275	19.495	780	128.140	97,7	48,0	43,8
Mart.02	98.880	38.317	60.563	21.419	20.636	783	120.299	89,5	49,0	42,1
Haz.02	98.819	41.440	57.379	28.011	27.845	166	126.830	80,0	54,6	38,2
Eyl.02	105.401	44.962	60.439	34.889	34.889	0	140.290	84,6	56,9	35,4
Ara.02	112.850	52.251	60.599	37.020	37.020	0	149.870	91,0	59,6	32,1
Ocak.03	119.909	59.964	59.945	35.450	35.450	0	155.359	94,5	61,4	30,9
Şub.03	121.335	61.083	60.252	38.077	38.077	0	159.412	99,9	62,2	29,8
Mar.03	124.952	63.844	61.108	37.606	37.606	0	162.558	95,2	62,4	29,0
Nis.03	129.227	70.636	58.591	40.861	40.861	0	170.088	104,5	65,6	29,4
May.03	134.688	75.915	58.773	39.273	39.273	0	173.961	121,3	66,2	28,4
Haz.03	135.872	77.266	58.606	39.398	39.398	0	175.270	123,3	66,6	28,0
Tem.03	142.584	83.894	58.689	36.645	36.645	0	179.230	126,6	67,3	27,1
Ağu. 03	145.506	87.022	58.484	33.399	33.399	0	178.906	128,5	67,3	26,5
Eyl. 03	145.739	87.404	58.335	32.973	32.973	0	178.712	129,8	67,4	26,2
Ekm.03	149.334	91.044	58.290	30.857	30.857	0	180.191	120,8	67,7	25,8
Kas.03	155.842	98.215	57.627	27.231	27.231	0	183.073	125,8	68,5	25,2
Ara.03	168.974	105.842	63.132	25.413	24.462	0	194.387	139,3	67,0	25,1

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, BDDK.

2003 yılı Aralık ayı itibarıyla, 2002 yıl sonunda yüzde 59,6 olan nakit borç stokunun toplam iç borç stokuna oranı yüzde 67'ye yükselmiştir. Böylece, nakit dışı borç stokunun toplam içindeki payı da yaklaşık sekiz puan azalarak yüzde 33'e gerilemiştir.

İç Borç Stokunun Döviz ve Faiz Yapısı (%)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, BDDK

2003 yıl sonu itibarıyla değişken faizli tahvillerin ve döviz cinsi veya dövize endekli kağıtların toplam stok içindeki payı bir önceki yıl sonuna göre azalırken, döviz kurundaki azalışın ve piyasa oyuncularının TL cinsinden sabit getirili kağıtlara yönelmesinin etkisiyle sabit getirili kağıtların toplam stok içindeki payı yüzde 35,3'e yükselmiştir.

Hazine Müsteşarlığı verilerine göre, 2003 yılında 145,3 katrilyon lira iç ve 16,4 katrilyon lira dış olmak üzere toplam 161,6 katrilyon TL nakit borç servisi gerçekleştirilmiştir. İç borç servisinin 97,4 katrilyon lirasını anapara, 47,8 katrilyon lirasını faiz oluştururken, dış borç servisinin 10,6 katrilyon lirasını anapara, 5,8 katrilyon lirasını faiz ödemeleri oluşturmaktadır. İç piyasalardan 145,3 katrilyon lira ödemeye karşılık 134,8 katrilyon lira tutarında borçlanma gerçekleştirilmesiyle iç borç çevirme oranı 2003 yılında yüzde 92,8 olarak gerçekleşmiştir.

2004 yılı finansman programı Hazine tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. 2004 yılı finansman programında belirtilen 192,5 katrilyon liralık borç servisinin, Hazine'nin borç servis projeksiyonları ve 22,8 katrilyon lira tutarında borçlanma dışı kaynaklar ile toplam 169,7 katrilyon lira tutarında öngörülen borçlanma ile yapılması öngörülmektedir. Toplam borçlanmanın 15,2 katrilyon lirasının dış, 154,5 katrilyon lirasının iç borçlanma yoluyla yapılması planlanmıştır. Ayrıca, 2004 yılında iç borç çevirme oranının yüzde 87,9 olması beklenmektedir.

Tablo 3.9 2003 Yılı Finansman Gerçekleşmeleri ve 2004 Yılı Programı

Katilyon TL	2003 (*)	Yüzde Dağılım	2004 Prg.	Yüzde Dağılım	Yüzde Değişim
I. TOPLAM BORÇ SERVİSİ	161,6	100,0	192,5	100,0	19,1
- Anapara	108,0	66,8	137,7	71,5	27,5
- Faiz	53,6	33,2	54,8	28,5	2,2
İç Borç Servisi	145,3	89,9	175,8	91,3	21,0
- Anapara	97,4	60,3	127,5	66,2	30,9
- Faiz	47,8	29,6	48,3	25,1	1,0
Dış Borç Servisi	16,4	10,1	16,7	8,7	1,8
- Anapara	10,6	6,6	10,2	5,3	-3,8
- Faiz	5,8	3,6	6,5	3,4	12,1
II. KAYNAKLAR VE BORÇLANMA	161,6	100,0	192,5	100,0	19,1
Borçlanma Dışı Kaynaklar	18,1	11,2	22,8	11,8	26,0
Faiz Dışı Fazla	17,0	10,5	20,1	10,4	18,2
Özelleştirme	0,0	0,0	1,6	0,8	
Devirli/Garantili Borç Geri Dönüşü	1,0	0,6	1	0,5	0,0
Kasa/Banka Değişimi	-1,6	-1,0	0	0,0	
Toplam Borçlanma	145,2	89,9	169,7	88,2	16,9
Dış Borçlanma	10,4	6,4	15,2	7,9	46,2
Tahvil İhracı	7,8	4,8	7,3	3,8	-6,4
Uluslararası Kuruluşlar	2,5	1,5	5,9	3,1	136,0
Proje Kredileri	0,1	0,1	2	1,0	1900,0
İç Borçlanma	134,8	83,4	154,5	80,3	14,6
İç Borç Çevirme Oranı (%)	92,8		87,9		-4,9

(*) Geçici, Nakit Bazlı

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Kamu Borçlanma Senetlerinin Alıcılara Göre Dağılımı (DİBS ve Dış Borçlanma Senetleri)

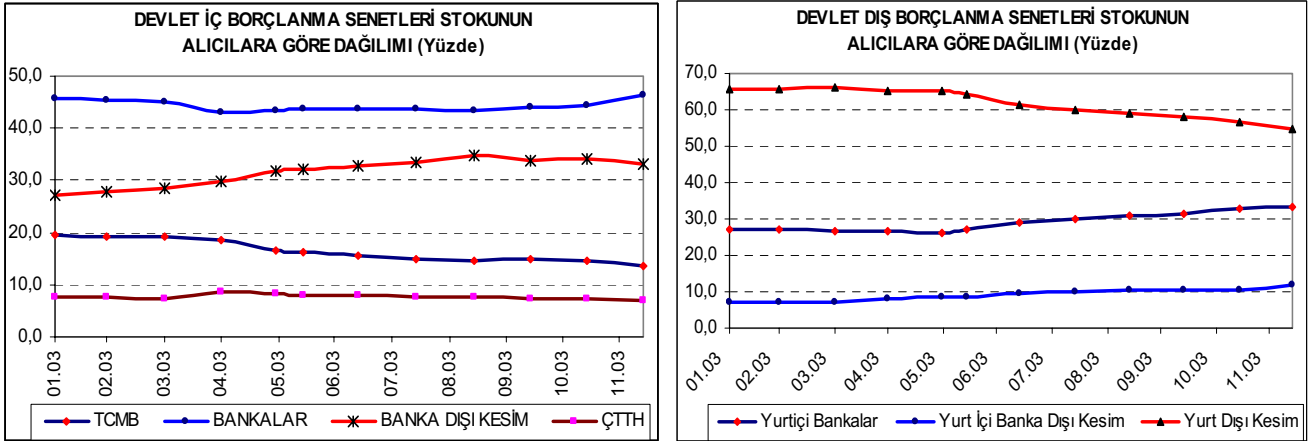
Devlet İç Borçlanma Senetlerinin (DİBS) alıcılara göre dağılımı incelendiğinde; 2002 yıl sonuna göre 2003 yılında DİBS talep yapısında önemli değişimler görülmektedir. 2002 yıl sonuna göre Merkez Bankasının payı azalırken, banka dışı kesimin ve özellikle gerçek kişilerin portföylerinde tuttıkları DİBS miktarı önemli ölçüde artış göstermiş, **bankalar ise DİBS stokunun yaklaşık yüzde 45'ini finanse etmeye devam etmişlerdir. Gerçek kişilerin DİBS talepleri artarken, özellikle TL cinsinden araçları tercih ettikleri, ayrıca Hazine tarafından ihraç edilen eurobondlara da portföylerinde yer verme eğilimlerinin arttığı gözlenmektedir.** Diğer taraftan yurtiçi yerleşikler tarafından alınan önemli miktardaki Hazine tarafından yurtdışında ihraç edilmiş olan eurobondların da iç borç haline dönüştüğü dikkate alındığında (aşağıdaki grafikten de görüldüğü gibi) banka dışı kesimin elinde bulunan kamu borçlanma senetlerindeki artışın daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.10 Türkiye'de Toplam DİBS Stokunun Alıcılara Göre Dağılımı

Yüzde Pay	Ara.02	Oca.03	Şub.	Mart	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağu.	Eyl.	Eki.	Kas.	Ara.
TCMB (net)	19,9	19,6	19,3	19,2	18,6	16,6	16,4	15,4	15,0	14,6	14,9	14,5	13,7
BANKALAR	47,6	45,7	45,3	45,0	43,0	43,4	43,6	43,8	43,6	43,3	44,0	44,4	46,3
Türk Lirası Cinsinden	30,7	31,5	31,9	31,3	30,7	32,3	32,8	34,9	34,5	34,2	33,1	34,1	37,5
- Yurtdışı Şubeler	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Yabancı Para Cinsinden	16,9	14,2	13,5	13,8	12,3	11,1	10,8	9,0	9,1	9,1	10,8	10,3	8,9
- Yurtdışı Şubeler	1,5	0,1	0,1	0,3	1,5	1,2	1,4	1,3	1,0	1,2	0,4	1,6	2,0
BANKA DIŞI KESİM	25,7	27,0	27,8	28,5	29,9	31,8	32,0	32,9	33,6	34,6	33,9	34,0	33,1
Türk Lirası Cinsinden	23,2	24,2	24,9	25,3	26,9	28,9	29,4	30,5	31,4	32,8	32,5	32,6	31,8
- Gerçek ve Tüzel Kişiler	18,9	19,6	20,0	21,2	22,4	23,4	23,8	24,7	25,0	25,5	25,4	25,1	24,3
- MKYF	3,0	3,3	3,6	3,4	3,6	4,4	4,5	4,6	4,8	5,5	5,3	5,7	5,5
- Y.dışı Yerleşikler	1,3	1,3	1,3	0,7	0,9	1,1	1,1	1,2	1,6	1,8	1,8	1,9	2,0
Yabancı Para Cinsinden	2,5	2,8	2,9	3,2	3,0	2,9	2,6	2,4	2,2	1,8	1,4	1,4	1,3
- Gerçek Kişiler	2,3	1,9	2,0	2,2	2,1	2,0	1,8	1,7	1,6	1,3	1,1	1,1	1,0
ÇTTH *	6,8	7,8	7,6	7,3	8,5	8,2	8,0	7,8	7,7	7,5	7,3	7,2	6,8

* ÇTTH: Çalışanları Tasarrufla Teşvik Hesabı.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, BDDK.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, BDDK

Hazine tarafından yurtdışında ihraç edilmiş bulunan eurobondların (yıl boyunca kurlardaki değişimin, itfa ve ihraçların etkisi dikkate alındığında, 24-27 milyar dolar aralığında değişme göstermiştir) **önemli bir kısmı yurtiçi yerleşikler tarafından taşınmaktadır. Bu durum Hazine'nin yurtiçi yerleşiklere olan borç stokunun daha yüksek, yurtdışı yerleşiklere olan borç stokunun ise daha düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir.**

Tablo 3.11 Hazine Tarafından İhraç Edilen Eurobond'ların Alıcılara Göre Dağılımı

Yüzde Pay	Ara.02	Oca.03	Şub.	Mart	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağu.	Eyl.	Eki.	Kas.	Ara.
- Yurtiçi Bankalar	12,2	31,0	24,3	24,4	26,5	26,4	27,6	28,8	30,2	30,7	31,5	32,8	30,9
- Yurtiçi Banka Dışı Kesim	4,6	7,1	7,2	7,2	8,2	8,6	8,6	9,6	9,9	10,2	10,6	10,6	11,9
- Yurtdışı Kesim	83,2	62,0	68,5	68,4	65,3	65,1	63,9	61,6	59,9	59,0	58,0	56,7	57,2
Milyar Dolar	23	25	24	24	24	25	26	25	24	26	26	26	27

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, BDDK.

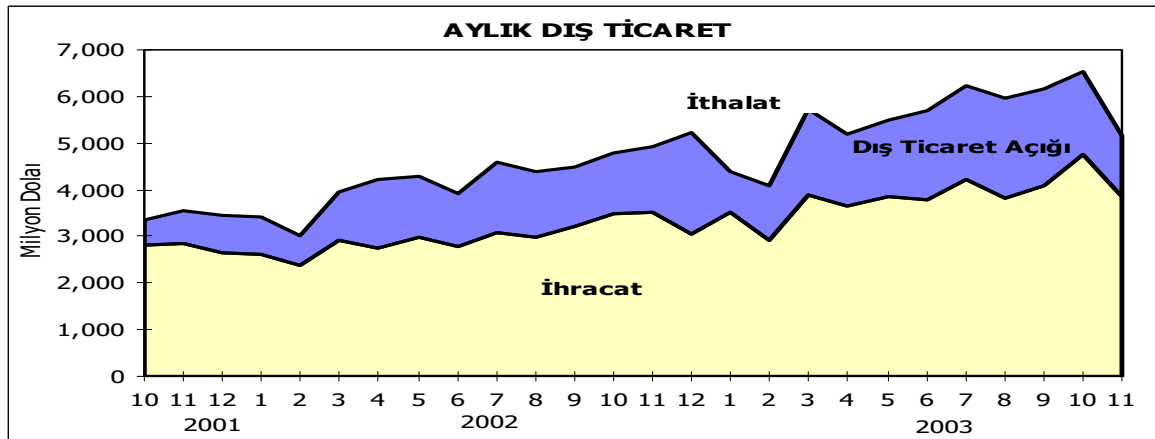
Ödemeler Dengesi

2003 yılı Ocak-Kasım döneminde ihracat, Türk Lirasının yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanmasına devam etmesine karşın, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 29,2 oranında artarak 42,4 milyar dolara, ithalat ise ekonomik aktivitedeki canlanma ve kur avantajının etkisi ile yüzde 31,4 oranında artarak 60,7 milyar dolara yükselmiştir. Böylece, 2003 yılının ilk on bir ayında dış ticaret açığı 18,3 milyar dolar, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise yüzde 69,9 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.12 Dış Ticaret Dengesi

Milyon Dolar	Kasım			Ocak-Kasım		
	2002	2003	% Değişim	2002	2003	% Değişim
İhracat	3.594	3.859	7,4	32.817	42.385	29,2
İthalat	4.962	5.150	3,8	46.184	60.679	31,4
Dış Ticaret Açığı	- 1.369	- 1.292	-5,6	- 13.367	- 18.293	36,9
Karşılama Oranı %	72,4	74,9		71,1	69,9	

Kaynak: DİE.

Dış ticaret açığındaki artışa bağlı olarak 2002 yılının Ocak-Kasım döneminde 208 milyon dolar fazla veren cari işlemler dengesi, 2003 yılının aynı döneminde 4,2 milyar dolar açık vermiştir. İthalde alınan KDV verileri, ithalattaki artış eğiliminin Aralık ayında da devam ettiğini gösterirken, TİM verilerine göre ihracat artışı Aralık ve hızı azalmakla birlikte 2004 yılı Ocak ayında da devam etmektedir.

Tablo 3.13 Cari İşlemler Dengesi

Milyon Dolar	Ocak-Kasım		Kasım	
	2002	2003	2002	2003
Cari İşlemler Dengesi	-208	-4.203	-226	-466
-Dış Ticaret Dengesi	-6.860	-11.200	-688	-632
-Hizmetler Dengesi	7.519	8.836	546	523
-Yatırım Geliri Dengesi	-4.130	-5.049	-569	-582
-Cari Transferler	3.263	3.210	120	9

Kaynak: TCMB.

2003 yılı Ocak-Kasım döneminde sermaye ve finans hesapları fazlası 316 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde yabancıların yurt içinde yaptıkları doğrudan yatırımlar(net) 458 milyon dolar olurken, yurt içi yerleşiklerin yurt dışında yaptıkları doğrudan yatırımlar (net) 439 milyon dolar olmuş ve net doğrudan yatırım negatif 19 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

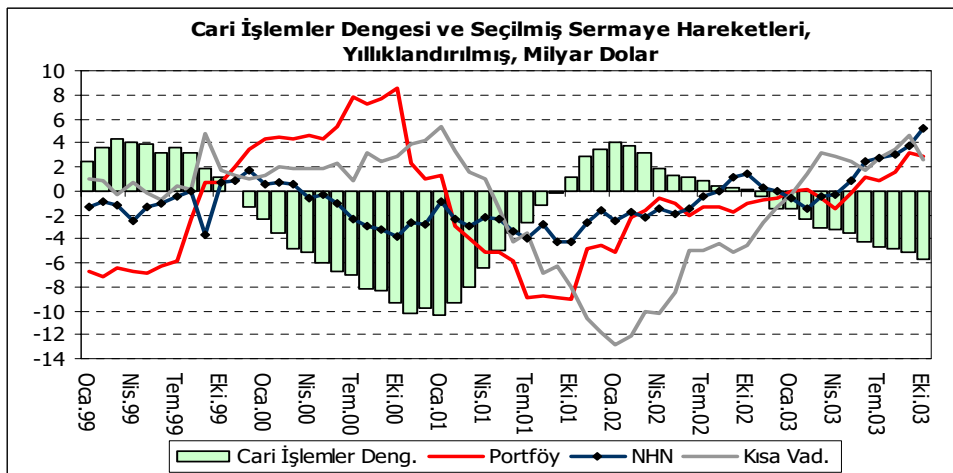
Tablo 3.14 Sermaye ve Finans Hesabı

Milyon Dolar	Ocak-Kasım		Kasım	
	2002	2003	2002	2003
Sermaye ve Finans Hesabı	1.328	1.303	201	316
Doğrudan Yatırımlar	914	19	-3	53
Portföy Yatırımları	-732	2.239	-60	-552
Diğer Yatırımlar	7.191	1.675	559	-1.027
Rezerv	-6.045	-2.630	-295	1.842
Net hata Noksan	-1.120	2.900	25	150
<i>Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri</i>	<i>-1.235</i>	<i>3.101</i>	<i>168</i>	<i>-372</i>
<i>Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri</i>	<i>2.065</i>	<i>-996</i>	<i>391</i>	<i>-225</i>
<i>IMF Kredisi</i>	<i>6.365</i>	<i>-430</i>	<i>0</i>	<i>-430</i>

Kaynak: TCMB

Yılın ilk yarısında Irak Savaşı nedeniyle yaşanan belirsizlikler portföy yatırımlarının gelişiminde belirleyici rol oynamış, özellikle portföy yatırımlarında Mart ayında gerçekleşen 802 milyon dolar tutarındaki çıkışın ardından, ekonomideki olumlu gelişmelere bağlı olarak Mayıs ayından itibaren dalgalı bir seyir izlemekle beraber giriş gerçekleşmiştir. Ocak-Kasım döneminde net portföy yatırımları 2,2 milyar dolar seviyesine yükselirken, Haziran ve Eylül aylarında gerçekleştirilen yaklaşık 2,9 milyar dolar tutarındaki ihrac ile Hazine'nin yılın Ocak-Kasım dönemindeki tahvil ihracı 5,3 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde 3,8 milyar dolar geri ödemede bulunulmuş ve net tahvil ihracı 1,5 milyar dolar olmuştur.

Ödemeler dengesi verilerine göre Ocak-Kasım dönemi itibarıyla yurtiçi bankaların yurtdışındaki döviz varlıklarındaki 1,2 milyar dolar tutarındaki azalışa bağlı olarak sermaye girişi gerçekleşmiştir.

Ayrıca, bankalar, 2003 Ocak-Kasım döneminde (*Eylül, Ekim ve Kasım aylarındaki toplam 424 milyon dolarlık net kullanıma karşın*) 101 milyon dolar net uzun vadeli kredi geri ödeyicisi olurlarken, yurtdışından kullandıkları kısa vadeli krediler yıl boyunca nette artmaya başlamıştır (üçüncü çeyrekte 1,3 milyar dolar kullanılmıştır). Bu dönemde net kredi kullanımını 679 milyon dolar olarak gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte, yılın Ekim ve Kasım aylarında bankaların net kısa vadeli kredi kullanımını negatif 606 milyon dolar seviyesinde olmuştur.

Resmi rezervler ise yılın ikinci ve üçüncü çeyreğindeki artışlar sonucunda kümülatif 2,6 milyar dolar artış kaydederken, Ekim ve Kasım aylarında sırasıyla 1,4 milyar dolar ve 1,8 milyar dolar tutarında rezerv azalışı gerçekleşmiştir.

2003 yılında TL yabancı paralar karşısında gerek yıl sonu değerleri gerekse yıllık ortalama değerler itibarıyla nominal olarak değer kazanmıştır. Askeri ve siyasi gelişmelerin olumsuz etkilediği Ocak ve Ekim ayları dışında TL'nin yabancı paralar karşısında değer kazanmasında; TL yatırım araçlarının yüksek reel getirileri, ekonomik programın başarıyla uygulanması, bankacılık kesiminin yurtdışından daha rahat ve uygun koşullarla borçlanabilmesi ve doların uluslararası piyasalarda diğer yabancı para birimleri karşısında önemli oranda değer kaybetmesi etkili olmuştur. Nitekim, Merkez Bankası tarafından hesaplanan reel kur endekslerine göre **2003 yılında TL reel olarak, TEFE bazında yıllık ortalama yüzde 8,8, TÜFE bazında yüzde 8,9 oranında değer kazanmıştır.** Yıl sonları itibarıyla karşılaştırıldığında TL'nin reel olarak TÜFE bazlı endekste yüzde 12,1 TEFE bazlı endekste yüzde 7,8 oranında değer kazandığı görülmektedir.

Tablo 3.15 Dış Dengeye İlişkin Göstergeler

Milyar Dolar	Eki.02	Kas.	Ara.	Oca.03	Şub.	Mar.	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Agu.	Eyl.	Eki.	Kas.
İhracat	3,5	3,6	3,2	3,5	2,9	3,9	3,7	3,9	3,8	4,2	3,8	4,1	4,7	3,9
İhracat*	24,5	26,5	21,9	35,3	22,4	33,5	33,3	28,5	36,8	36,3	28,4	27,1	35,4	7,4
İthalat	4,8	5,0	5,4	4,4	4,1	5,7	5,2	5,5	5,7	6,2	6,0	6,2	6,5	5,2
İthalat*	43,6	39,4	56,1	27,7	35,0	45,4	23,1	28,0	45,1	35,8	34,9	36,9	35,3	3,8
Cari işlemler Dengesi	0,4	-0,2	-1,3	0,0	-1,2	-1,1	-0,7	-0,6	-0,5	-0,3	0,3	0,3	0,1	-0,5
Sermaye ve Finans														
Hesapları Dengesi	0,3	0,2	0,3	1,2	2,2	0,8	0,1	-0,8	-0,6	-0,1	-0,6	-1,0	-0,2	0,3
Portföy Yatırımları	0,6	-0,1	0,1	1,1	-0,4	-0,8	-0,3	0,6	0,6	-0,2	0,6	1,2	0,3	-0,6
Net Hata ve Noksan	-0,7	0,0	1,1	-1,2	-1,1	0,3	0,6	1,4	1,1	0,4	0,3	0,7	0,2	0,2
Resmi Rezervlerdeki Değişim (+ Azalış)	-0,5	-0,3	-0,1	-2,0	1,6	1,1	-0,1	-0,6	-0,5	-0,5	-1,4	-3,4	1,4	1,8
Reel Kur Endeksi (TÜFE)**	111,2	114,3	117,0	113,7	117,8	118,5	123,2	128,3	130,4	134,5	136,0	137,6	128,6	126,6
Reel Kur Endeksi (TEFE)	119,0	123,7	125,4	119,2	122,7	123,5	127,9	135,8	140,6	145,1	147,2	151,5	142,9	140,6

* Bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde değişim.

** Merkez Bankası tarafından hesaplanan 1995=100 bazlı endeks.

Kaynak: TCMB, DİE.

2004 yılına ilişkin olarak, 2004 Yılı Programı'nda ihracatın 51,5 milyar dolar, ithalatın ise 75 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Böylece, 2004 yılında dış ticaret dengesi 14,8 milyar dolar açık verirken, turizm gelirlerinde öngörülen artışın etkisiyle hizmetler dengesinde oluşması öngörülen 8,8 milyar dolarlık fazla, yatırım gelirleri dengesinde ve cari transferlerde sırasıyla 5,5 milyar dolar tutarındaki açık ve 3,8 milyar dolarlık gelir sonucunda 2004 yılında cari işlemler dengesinde 7,6 milyar dolarlık bir açık (*GSMH'nın yüzde 2,9'u*) oluşması öngörülmektedir.

Kutu 2: Bazı Kuruluşların Türkiye'nin Makroekonomik Büyüklüklerine İlişkin Beklentileri

Büyüme	2003	2004
Hükümet* (Ekim 2003), (GSYİH)	6,0	5,0
TÜSİAD (Ekim 2003), (GSYİH)	5,8	4,8
OECD (Nisan 2003) (GSYİH)	2,5	2,6
Avrupa Komisyonu (Eylül 2003) (GSYİH)	5,1	4,5
Deutsche Bank (Ekim 2003) (GSMH)	5,3	4,9
Merill Lynch (Ekim 2003) (GSYİH)	4,6	3,6
Credit Suisse First Boston (Eylül 2003) (GSYİH)	5,0	4,0
Fiyat		
Hükümet (Ekim 2003), (TÜFE)	20,0	12,0
TÜSİAD (Ekim 2003), (TÜFE)	19,0	14,0
OECD (Nisan 2003), (TÜFE)	30,3	17,5
Avrupa Komisyonu (Eylül 2003) (TÜFE)	26,0	16,5
Deutsche Bank (Ekim 2003) (TÜFE)	19,9	16,0
Merill Lynch (Ekim 2003) (TÜFE)	21,8	17,0
Credit Suisse First Boston (Eylül 2003) (TÜFE)	21,5	17,5
Konsolide Bütçe Dengesi		
Hükümet (Ekim 2003), (Konsolide Bütçe Dengesi / GSMH)	-11,4	-11,1
TÜSİAD (Ekim 2003), (Konsolide Bütçe Dengesi / GSMH)	-11,7	-11,6
Avrupa Komisyonu (Eylül 2003) (Genel Bütçe Dengesi / GSMH)	-8,0	-6,3
Deutsche Bank (Ekim 2003) (Konsolide Bütçe Dengesi / GSYİH)	-12,5	-9,0
Merill Lynch (Ekim 2003) (Konsolide Bütçe Dengesi / GSYİH)	-12,2	-10,9
Credit Suisse First Boston (Eylül 2003) (Konsolide Bütçe Deng. / GSYİH)	-15,0	-13,0
Cari İşlemler Dengesi		
Hükümet (Ekim 2003), (Milyar dolar)	-7,7	-7,6
TÜSİAD (Ekim 2003), (Milyar dolar)	-6,5	-5,4
OECD (Nisan 2003) (GSYİH'ya oranı, %)	-1,9	-2,6
Avrupa Komisyonu (Eylül 2003) (GSYİH'ya oranı, %)	-3,6	-4,0
Deutsche Bank (Ekim 2003) (GSYİH'ya oranı, %)	-3,4	-3,1
Merill Lynch (Ekim 2003) (GSYİH'ya oranı, %)	-3,1	-2,5
Credit Suisse First Boston (Eylül 2003) (GSYİH'ya oranı, %)	-3,0	-2,0

* 2004 Yılı Programı

Bazı kuruluşların 2003 ve 2004 yıllarına ait makroekonomik tahminlerinin, tablodan da izlenebileceği gibi, Hükümet Programında öngörülen tahminlerle tutarlı olduğu görülmektedir. Bazı farklılıkların ise büyük bir bölümünün tahmin yapılan dönemin farklı olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Bu çerçevede Türkiye ekonomisinin 2003 yılında yüzde 5-6, 2004 yılında yüzde 4-5 aralığında büyüyeceği, TÜFE artış oranının 2003 yılında yüzde 20 hedefine ulaşacağı, 2004 yılında ise yüzde 12'lik hedefin biraz üzerinde gerçekleşeceği beklenmektedir. İlave olarak konsolide bütçe dengesinin GSMH'ya oranının 2003 yılında yüzde -11,4 - -12,5, 2004 yılında yüzde -11,1 - -13 aralığında olacağı, cari işlemler dengesinin GSYİH'ya oranının ise 2003 yılında yüzde -3 - -3,6, 2004 yılında yüzde -2,5 - -4 aralığında olacağı tahmin edilmektedir.

3.2. Finansal Piyasalardaki Gelişmeler

Para Politikası ve Merkez Bankası Bilançosu

Merkez Bankası(TCMB) para politikası uygulamalarında son dönemde yaşanan gelişmeler şu şekilde özetlenebilir;

Merkez Bankası Eylül-Aralık dönemi para programı hedeflerinin tutturulduğunu açıklamıştır. Buna göre programda performans kriteri olan Para Tabanı'nın Aralık ayı son 5 iş günü ortalaması 14,7 katrilyon lira seviyesinde gerçekleşmiş ve 14,9 katrilyon liralık üst sınırın altında kalmıştır.³ Performans kriteri olan Net Uluslararası Rezervlerin Aralık ayı sonu alt sınırı -2 milyar dolar olup -536 milyon dolar ile söz konusu alt sınırın üzerinde kalmıştır.⁴ Para programında gösterge niteliğinde belirlenen Net İç Varlıklar kaleminin Aralık ayı son 5 iş günü ortalaması 26,0 katrilyon lira olarak gerçekleşerek 28,4 katrilyon liralık üst sınırın altında kalmıştır.⁵

Merkez Bankası Net Dış Varlıklar kalemi yıllık bazda değerlendirildiğinde bir önceki yıl sonuna göre 4,5 milyar dolar artış göstermiştir. Bankanın Brüt Döviz Rezervleri yıl boyunca 7 milyar dolar artarken, Brüt Uluslararası Yükümlülüklerdeki artış 1,5 milyar dolar ile sınırlı kalmıştır.

2003 yılı içerisinde dalgalanmalar göstermekle birlikte Merkez Bankası'nın Net İç Varlıklar'ı yıl sonunda 2002 yılı sonuna göre düşük de olsa bir artış göstermiştir. Hazine'nin Merkez Bankası'na olan borçları bir önceki yıl sonuna göre 2,7 katrilyon lira azalırken, döviz olarak takip edilen mevduatlar 1 katrilyon liranın üzerinde artmıştır. Merkez Bankası piyasadaki likiditeyi düzenlemek amacıyla Açık Piyasa İşlemlerini(API) yıl boyunca kullanmış ve yıl sonunda API'den borçları bir önceki yıl sonuna göre 500 trilyon lira gerileyerek 7,9 katrilyon lira seviyesinde gerçekleşmiştir.

2003 yılı içinde Merkez Bankası makroekonomik göstergelerde yaşanan olumlu gelişmelere bağlı olarak kısa vadeli faiz oranlarında 6 kez indirim gitmiştir. Merkez Bankası yıl içinde en son 15 Ekim tarihinde yaptığı kotasyon indirimi ile gecelik ve haftalık borçlanma faiz oranlarını yüzde 29'dan yüzde 26'ya indirirken, gecelik borç verme faiz oranlarını da yüzde 35'den yüzde 31'e düşürmüştür.⁶ Bu gelişmeler sonucunda Merkez Bankası yıl içerisinde gerçekleştirdiği kotasyon indirimleri ile 2002 yılı sonunda yüzde 44 olan kısa vadeli faiz oranlarını 2003 yılı sonunda yüzde 26'ya çekmiştir. Diğer taraftan Merkez Bankası faiz oranlarındaki indirim ve mevduat faiz oranlarındaki düşüşe bağlı olarak Türk Lirası zorunlu karşılıklara uygulanan faiz oranlarını da yıl içerisinde dört kez gerçekleştirdiği indirimlerle 2002 yılı sonundaki seviyesi olan yüzde 25'den Aralık 2003 itibarıyla yüzde 16'ya düşürmüştür.

Merkez Bankası, piyasadaki fazla Türk Lirası'nı sterilize etmeyi amaçlayan 1 ay vadeli 100 trilyon lira ile sınırlı depo alım ihalelerine Kasım ayına kadar haftada iki gün olmak üzere devam etmiştir. Kasım ayından itibaren haftada iki gün gerçekleştirilen 4 hafta vadeli depo alım ihalelerine ilave olarak her hafta bir kez 2 hafta vadeli depo alım ihalelerine başlamış ve daha önceki dönemlerde 100 trilyon lira ile sınırlı tutulan ihale tutarında söz konusu sınırı kaldırmıştır. Merkez Bankası'ndan yapılan açıklamada Türk Lirası depo alım ihalelerine mevcut koşullarla Ocak ayı içerisinde de devam edileceği belirtilmiştir.

Merkez Bankası 6 Mayıs tarihinde başladığı günlük döviz alım ihalelerine 23 Ekim tarihinde ara vermiştir.⁷ Banka 6 ay boyunca düzenlemiş olduğu günlük döviz alım ihaleleriyle toplam 5.7 milyar dolar tutarında döviz alım ihalesi gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Merkez Bankası döviz piyasalarındaki aşırı oynaklığı önlemeye yönelik olarak, Mayıs-Eylül aylarında yaptığı 6 adet doğrudan döviz alım müdahalesinde toplam 4.2 milyar dolar almıştır. Böylece toplam alım tutarı 9,9 milyar dolara ulaşmıştır.

Tablo 3.16 TCMB Bilançosuna İlişkin Göstergeler

Katrilyon TL	Ara. 2002	Ocak 2003	Şub.	28 Mart	28 Nis.	25 May.	30 Haz.	27 Tem.	25 Ağu.	29 Eyl.	26 Ekim	31 Kas.	28 Ara.	26
Para Tabanı	10,4	11,1	11,6	11,9	12,0	12,3	12,6	13,6	14,0	14,4	15,3	16,8	15,3	15,3
Net Dış Varlıklar (Milyar Dolar)	1,5	3,7	2,0	1,2	1,4	1,5	1,9	2,5	4,1	6,9	5,8	4,3	5,1	5,1
Net İç Varlıklar	7,9	5,1	8,4	9,9	9,9	10,1	9,9	10,1	8,1	4,9	6,6	10,6	8,1	8,1
-Açık Piyasa İşlemleri	-8,5	-10,6	-8,8	-9,9	-8,3	-6,1	-6,4	-8,2	-8,0	-12,0	-10,5	-5,8	-7,9	-7,9

Kaynak: TCMB.

³ Ocak-Mart 2004 dönemi için sınır 16,1 katrilyon lira olarak belirlenmiştir.

⁴ Ocak-Mart 2004 dönemi için sınır -2 milyar dolar olarak belirlenmiştir.

⁵ Ocak-Mart 2004 dönemi için sınır 29,6 katrilyon lira olarak belirlenmiştir.

⁶ Merkez Bankası 5 Şubat 2004 tarihinde kısa vadeli faiz oranlarını 2 puan daha düşürmüştür.

⁷ Merkez Bankası 23 Ocak 2004 tarihinden itibaren tekrar döviz alım ihalelerine başlamıştır.

Merkez Bankası 2004 yılında da dalgalı kur rejimi altında örtük enflasyon hedeflemesine devam edeceğini, bu çerçevede parasal büyüklüklere de dikkat edileceğini ancak önceliğin gerçekleşecek olan enflasyonun hedeflenen düzeye yakınsaması olacağını açıklamıştır. 2004 yılında likidite yönetimi stratejisinde önemli bir değişikliğe gitmeyeceği öngörülen Merkez Bankası'nın mevcut para politikası araçlarıyla piyasadaki fazla likiditeyi çekmeye devam edeceği ve gerekli olduğu takdirde piyasaya likidite sağlayacağı açıklanmıştır. Merkez Bankası dalgalı kur rejiminin 2004 yılında da devam edeceğini ve sınırlı kalmak kaydıyla kurlarda aşırı dalgalanma görüldüğünde alış yada satış yönünde müdahalede bulunabileceğini açıklamıştır. Ayrıca, ödemeler dengesindeki ve ters dolarizasyon sürecindeki gelişmelerin uygun olması halinde döviz rezervlerini güçlendirmeye devam edileceği açıklanmıştır.

Faiz Oranları

Irak'ta savaşın sona ermesinin ardından makroekonomik göstergelerde ve beklentilerde gözlenen olumlu gelişmelerin etkisiyle Merkez Bankası faiz oranlarını indirmiştir. Bu gelişmeler piyasalardaki kısa vadeli faiz oranlarının da gerilemesine sebep olmuştur. İMKB bünyesinde yer alan Repo-Ters Repo Pazarında yapılan gecelik repo işlemlerinin faiz oranları Aralık ayı ortalaması geçen yıl sonuna göre 18 puan gerileme göstererek yüzde 26 olurken, Takasbank interbank para piyasasında yapılan işlemlerde ortalama faiz oranı da 2002 yıl sonuna göre 16,3 puan düşüşle yüzde 25,2 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Faiz oranlarında yaşanan düşüş etkisini Hazine'nin düzenlediği iç borç ihalelerinde de göstermiştir. İç borcunun çevrilebilmesi yönündeki endişelerin ortadan kalkmasının da etkisiyle 2002 Aralık ayında yüzde 49,8 seviyesinde olan ortalama ihale faiz oranları 2003 Aralık ayında yüzde 27,9 seviyesine gerilemiştir. DİBS ihale faizlerindeki gerileme DİBS ikincil piyasasında da yaşanmıştır. Söz konusu piyasada ihale faiz oranlarındaki gerileme ve artan işlem hacminin etkisiyle ortalama bileşik faiz oranı 2002 yıl sonunda yüzde 51,2 olan seviyesinden Aralık ayında yüzde 27'ye gerilemiştir.

2002 yıl sonunda yüzde 45-50 olan ortalama mevduat faiz oranları 2003 Aralık ayı sonunda 15-20 puan azalma ile yüzde 25-30 seviyelerine gerilemiştir.

Tablo 3.17 Faiz Oranları

Yüzde	Ara.	Oca.03	Şub.	Mar.	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağus.	Eyl.	Eki.	Kas.	Ara.
TCMB İnterbank Faiz Oranı (O/N) (Basit)	44,0	44,0	44,0	44,0	43,5	41,0	38,3	36,4	32,7	30,8	27,4	26,0	26,0
İMKB Repo (Basit)	44,0	44,0	44,0	44,0	43,4	41,1	38,3	36,4	32,3	30,8	27,4	26,0	26,0
Takasbank O/N (Basit)	41,6	41,5	41,6	41,5	41,4	40,2	37,6	35,8	31,4	29,5	26,2	25,1	25,3
TRLİbor O/N	45,0	45,0	45,0	45,7	45,3	43,7	41,1	39,3	34,0	32,0	28,3	27,1	27,5
1 Ay Vadeli Mevduat (Basit)	45,2	45,4	45,5	45,6	44,8	41,9	39,6	37,8	34,4	31,7	28,1	27,9	27,8
İMKB DİBS Piyasası (Ortalama, Bileşik)	51,2	54,3	53,8	58,3	56,1	49,0	46,6	47,3	40,2	35,3	30,4	29,1	27,0
DİBS İhale(Ortalama Bileşik)	49,8	56,8	55,3	59,9	57,4	51,1	46,0	46,1	38,7	32,2	29,3	28,6	27,9
Cari Ay Hazine İhalesi Faiz Or.Beklentisi	47,1	51,2	49,2	55,3	50,5	43,4	39,2	37,3	34,1	30,0	26,0	26,0	25,3
Yıl Sonu Hazine İhale Faiz Or.Beklentisi	47,1	39,2	39,8	43,8	42,4	38,8	36,3	34,5	32,0	28,8	25,0	24,9	25,3
Yıl Sonu O/N Faizi Beklentisi	44,0	33,9	34,1	36,7	36,8	34,5	32,9	31,1	29,2	27,4	24,1	23,9	24,9

Kaynak: TCMB, Hazine Müsteşarlığı, BDDK, Reuters.

Hisse Senedi Fiyatları

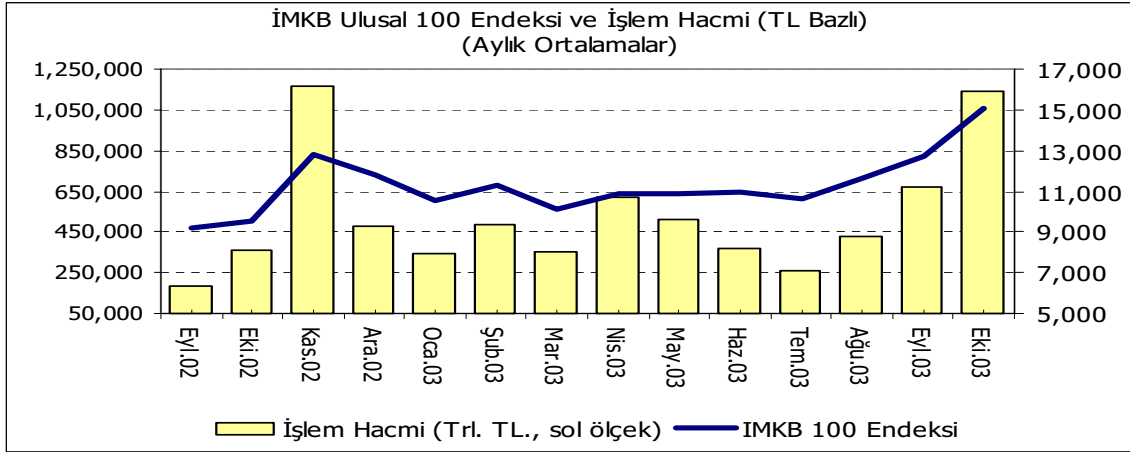
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) hisse senedi borsasında Irak savaşının başlamasının ardından yaşanan gerileme eğilimi yılın ilk yarısında devam etmiş, ancak yılın ikinci yarısında makroekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmeler, faiz oranlarındaki gerilemelere bağlı olarak hisse senetleri piyasasında hem fiyatlar hem de işlem hacmi artış göstermiştir. Hızla yükselen endeksin Aralık ayı ortalaması 15.045 puan seviyesinde gerçekleşirken işlem hacmi ortalaması da 1.138 trilyon lira seviyesine yükselmiştir. 2003 yılı sonunda İMKB Ulusal 100 Endeksi bir önceki yıl sonuna göre yüzde 79,6 oranında değer kazanmıştır.

Sektörler itibarıyla hisse senetleri piyasasındaki gelişmeler değerlendirildiğinde, 2003 yılında en iyi performansı yüzde 137,9 ile metal ana sanayi sektörü gösterirken, kimya, bankacılık ve yatırım ortaklıkları sektörleri de iyi performans gösteren diğer sektörler olmuşlardır. Savunma sanayi sektörü Irak savaşı sonrasında girdiği gerileme sonucunda yüzde 19,3 oranında değer kaybederken, tekstil sektörü ve elektrik sektörü değer kaybı yaşayan diğer iki sektör olmuştur.

Tablo 3.18 İMKB - Ulusal 100 Endeksi

	Ara.02	Oca.03	Şub.	Mart	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağus.	Eyl.	Eki.	Kas.	Ara.
Aylık Ortalama Endeks(TL)	11.799	10.526	11.301	10.097	10.915	10.873	10.925	10.597	11.614	12.759	15.045	15.769	17.327
Ay Sonu Endeks (TL)	10.370	11.032	11.574	9.475	11.510	11.381	10.884	10.572	11.612	13.056	15.754	14.618	18.625
Aylık Ortalama Endeks(\$)	434,1	370,3	380,9	355,0	392,7	427,2	448,5	441,7	484,5	451,8	588,7	623,4	707,7
Ay Sonu Endeks (\$)	467,2	392,8	424,3	324,5	427,6	466,8	450,3	436,1	485,5	459,2	623,7	579,1	778,4

Kaynak: İMKB.

Kaynak: İMKB.

3.3. Yurtiçi ve Yurtdışı Yerleşiklerin Portföy Tercihlerindeki Değişmeler

Banka dışı yurtiçi yerleşiklerin portföy tercihleri incelendiğinde, 2003 yılında portföy toplamı bir önceki yıl sonuna göre yüzde 30,1 oranında artarak 256 katrilyon TL (182,8 milyar dolar) seviyesinde gerçekleşmiştir. Portföy toplamı TL ve YP tercihleri bakımından incelendiğinde, yurtiçi yerleşiklerin 2003 yılında portföy tercihlerini özellikle TL cinsinden varlıklar lehine kullandıkları görülmektedir. 2003 yılında TL cinsinden varlıklar yüzde 50,1 oranında artarak 171,3 katrilyon liraya, YP cinsinden varlıklar ise yüzde 2,5 (dolar bazında yüzde 19,6) oranında artarak 84,8 katrilyon liraya yükselmiştir. TL cinsinden portföyün toplam portföye oranı bir önceki yıl sonuna göre 8,9 puan artarak yüzde 66,9'a yükselmiştir.

Tablo 3.19 Banka Dışı Yurtiçi Yerleşiklerin Portföy Tercihleri

Yüzde Pay	Ara-02	Mar-03	Haz-03	Tem-03	Ağu-03	Eyl-03	Eki-03	Kas-03	Ara-03
Portföy Toplamı	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
TP	58,0	60,4	65,3	66,2	66,9	67,5	67,0	67,7	66,9
YP	42,0	39,6	34,7	33,8	33,1	32,5	33,0	32,3	33,1
Dolaşımdaki Para	3,7	3,8	4,0	4,2	4,1	4,2	4,0	4,4	4,0
Mevduat	67,7	63,1	59,9	59,4	58,8	59,6	59,3	58,4	59,4
TP	29,8	28,9	30,0	30,3	30,3	31,4	30,3	30,0	30,3
YP	37,9	34,2	29,9	29,1	28,5	28,2	28,9	28,3	29,1
DİBS	16,6	20,0	22,0	22,4	22,3	22,3	21,3	20,7	20,4
TP	14,5	17,1	19,7	20,2	20,3	20,7	20,0	19,5	19,2
DEK	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
YP	1,7	2,5	2,0	1,9	1,8	1,4	1,1	1,0	1,0
Hazine Eurobondları	0,9	1,4	1,5	1,5	1,5	1,6	1,7	1,6	1,7
ÖFK Katılım Hesabı	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
TP	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
YP	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9
ÖFK Cari Hesabı	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
TP	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
YP	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
REPO	1,3	1,8	1,7	1,5	1,8	1,6	1,7	1,8	1,2
MKY Fonu (Hisse Senetleri Hariç)	4,1	4,9	5,7	6,1	6,4	5,4	7,0	7,2	7,5
- B Tipi	4,0	4,8	5,6	6,0	6,3	5,3	6,9	7,1	7,4
TP	4,0	4,8	5,6	6,0	6,3	5,3	6,8	7,0	7,3
YP	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
- A Tipi	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Hisse Senedi (İMKB Halka Açık Kısım-TP)	4,1	3,4	3,7	3,4	3,6	3,7	3,5	4,2	4,2
Diğer Menkul Kıym.	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
TP	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
YP	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Portföy Toplamı (Trilyon TL)	196.839	207.917	214.759	220.814	224.475	230.135	244.366	250.542	256.041
TP	114.129	125.645	140.235	146.169	150.183	155.280	163.787	169.498	171.266
YP	82.711	82.272	74.525	74.645	74.292	74.855	80.579	81.044	84.775
Portföy Toplamı (Milyon Dolar)	120.428	121.716	151.056	155.301	160.225	164.265	174.423	178.830	182.756
TP	69.825	73.553	98.638	102.803	107.197	110.835	116.907	120.984	122.245
YP	50.603	48.163	52.419	52.498	53.028	53.430	57.516	57.847	60.511

Kaynak: BDDK, TCMB, SPK, Hazine Müsteşarlığı, İMKB.

2003 yıl sonu itibarıyla toplam portföyün yüzde 59,4'ü mevduat hesaplarından (yüzde 30,3 TL, yüzde 29,1 YP mevduatlar), yüzde 22,1'i devlet iç ve dış borçlanma senetlerinden (yüzde 19,4'ü TL, yüzde 2,7'si YP cinsinden), yüzde 7,5'i menkul kıymet yatırım fonlarından, yüzde 1,5'i ÖFK hesaplarından ve yüzde 4,5'i hisse senetlerinden oluşmuştur. 2003 yılında portföy içerisinde mevduat ve repoların payı gerilerken, kamu borçlanma senetlerinin, menkul kıymet yatırım fonlarının, hisse senetlerinin payı artış göstermiştir.

Türk finansal sisteminde yurtdışı yerleşik banka ve banka dışı kesimlerin faaliyetleri incelendiğinde, 2003 yılı Ocak-Kasım döneminde söz konusu kesimin sistemdeki plasmanlarının tutarı 7,9 milyar dolar artarak 27,2 milyar dolara ulaşmıştır. Hisse senetleri hariç tutulduğunda yurtdışı yerleşiklerin Türk Bankacılık Sisteminde ve diğer finansal piyasalarda bulunan toplam pozisyonları tutarı 15,8 milyar dolardan 4,7 milyar dolar artarak 20,5 milyar dolara yükselmiştir. Bu artışta mevcut yatırımların piyasa değerlerindeki artış ile yeni plasmanlar belirleyici olmuştur. Yurtdışı plasmanlarda hisse senedi piyasasında yaşanan artışa da bağlı olarak hisse senetlerinin payı artarken, kamu borçlanma senetlerine yapılan yatırımlarda da belirgin bir yükselme gözlenmiştir.

Tablo 3.20 Yurtdışı Yerleşiklerin Türk Bankalarındaki ve Diğer Türk Finansal Piyasalarındaki Pozisyonlarının Gelişimi

Yüzde Pay	Aralık 02	Mart 03	Haz.03	Tem.03	Ağu.03	Eyl.03	Eki.03	Kas.03
Mevduat (Bankalar Mevduatı Hariç)	14,7	14,2	14,5	13,6	12,8	12,2	11,9	12,7
DİBS (Yurtiçi Bankalar Emanetinde Saklanan)	6,9	4,4	7,8	7,2	9,1	9,4	8,7	9,6
TC Hazine Eurobondları (Y.içi Bankalar Emanetinde Tutulan)	4,6	3,8	5,0	4,5	4,5	4,2	4,0	4,0
REPO - Yurtdışı Bankalarla Yapılan Hariç	0,7	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	1,0	0,1
Hisse Senedi	17,9	15,2	19,8	18,6	20,5	21,2	24,3	24,6
Ara Toplam 1	44,8	37,8	47,4	44,2	47,1	47,3	49,9	51,0
Yurtdışı Bankaların Bankalarımızdaki Mevduatı	6,3	8,2	7,8	7,4	6,2	7,4	6,3	6,2
REPO - Yurtdışı Bankalarla Yapılan İşlemler	2,9	3,9	3,9	4,4	4,6	4,7	5,5	5,1
Bankaların Yurtdışı Bankalardan Kullandığı Krediler	38,0	42,9	34,7	37,8	37,3	35,8	33,1	31,9
Bankaların Yurtdışı Banka Dışı Kuruluşlardan Kullandığı Krediler	8,1	7,1	6,2	6,2	4,8	4,8	5,2	5,7
Ara Toplam 2	55,2	62,2	52,6	55,8	52,9	52,7	50,1	49,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pozisyon Toplamı(Milyar Dolar)	19,3	19,9	21,8	22,8	24,1	27,2	28,0	27,2
Pozisyon Toplamı(Hisse Senetleri Hariç- Milyar Dolar)	15,8	16,9	17,5	18,6	19,2	21,4	21,2	20,5

Kaynak: BDDK, İMKB.

4. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN MALİ ANALİZİ

4.1. Genel Değerlendirme⁸

Türk bankacılık sektörü, 2003 yılının ilk yarısında Irak'a asker göndermeye ilişkin tezkerenin reddedilmesinden, ABD yardımına ilişkin görüşmelerin ve Irak savaşının yarattığı belirsizliklerden olumsuz etkilenmesine karşın, ekonomik aktivitedeki canlanmaya bağlı olarak, 2002 yılına göre daha sağlıklı aktif-pasif yapısına kavuşurken, karlılık açısından da daha iyi bir performans göstermiştir.

2003 yılında banka ve şube sayıları gerilerken, personel sayısında önemli bir değişim olmamıştır. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 2002 yılı sonunda 54 iken, 2003 Kasım ayı sonunda 50'ye gerilemiştir. Söz konusu 50 bankanın, 36'sı mevduat bankası, 14'ü ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. 2003 yılında İmar Bankasının bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılarak tasfiye sürecine girmiş, Fiba Bank Finansbank'a devredilmiş, ING Bank N.V. ve Credit Suisse First Boston⁹ tasfiye edilmiştir.

Banka sayısındaki azalmanın yanı sıra, bankaların şube sayısı 139 adet azalarak 6.077'ye gerilemiştir. Söz konusu gerilemede özel bankalardaki azalmanın belirleyici olduğu görülmekle birlikte, özel bankalardaki azalma esas itibarıyla İmar Bankası'ndan kaynaklanmıştır. İmar Bankası hariç tutulduğunda özel bankalar grubunda şube sayısı 2002 yıl sonuna göre 85 adet artış göstermiştir.

Bankaların personel sayısı 2002 yılı sonuna göre önemli bir değişiklik göstermeyerek Kasım ayı itibarıyla 123.929 olarak gerçekleşmiştir. İmar Bankası personeli dikkate alındığında ise personel sayısının 1.439 kişi arttığı gözlenmektedir. Personel sayısı itibarıyla kamu ve TMSF bankalarında önemli azalışlar görülürken, özel bankalar grubunda (İmar Bankası hariç) personel sayısı yüzde 7,7 oranında artış göstermiştir.

Bankaların yurtdışı şubeleri incelendiğinde, yurtdışı şubelerin sayısı 2002 yılı sonuna göre Kasım 2003'te 6 adet azalırken, personel sayısı 66 adet artış göstermiştir. Personel sayısındaki artış ise esas itibarıyla şube sayısı artmadığı halde personel sayısı 44 adet artan kamu bankalarından kaynaklanmıştır.

Tablo 4.1. Banka ve Personel Sayısı

	Banka Sayısı			Konsolide Şube Sayısı			Konsolide Personel Sayısı			Yurtdışı Şube Sayısı		Yurtdışı Personel Sayısı	
	Aralık 2002	Eylül 2003	Kasım 2003	Aralık 2002	Eylül 2003	Kasım 2003	Aralık 2002	Eylül 2003	Kasım 2003	Aralık 2002	Kasım 2003	Aralık 2002	Kasım 2003
Kamu Bankaları	3	3	3	2.088	2.073	2.059	40.158	38.465	38.185	12	12	82	126
Özel Bankalar	20	18	18	3.683	3.592	3.599	66.842	70.030	70.326	24	18	269	288
TMSF Bankaları	2	2	2	203	177	175	5.886	4.643	4.540	1	1	4	3
Yabancı Bankalar	15	14	13	206	210	209	5.406	5.388	5.401	4	4	27	31
Mevduat B. Toplam	40	37	36	6.180	6.052	6.042	118.292	118.526	118.452	41	35	382	448
Kalk. ve Yatırım Bnk.	14	14	14	36	35	35	5.717	5.486	5.477	-	-	-	-
<i>Kamusal Ser. KYB</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>23</i>	<i>21</i>	<i>21</i>	<i>4.418</i>	<i>4.714</i>	<i>4.711</i>	-	-	-	-
Genel Toplam	54	51	50	6.216	6.087	6.077	124.009	124.012	123.929	41	35	382	448

Kaynak: BDDK

Bankaların şube ve personel başına faaliyet hacimlerinde ise 2003 yılında 2002 yılına göre iyileşme gözlenmektedir. Şube başına personel sayısı 2002 yılında 19,9 iken, 2003 Kasım ayında 20,4'e yükselmiş, bu gelişmede özel bankalar grubundaki artış belirleyici olmuş, diğer banka gruplarının şube başına personel sayısı ise azalış göstermiştir.

Şube başına aktif büyüklüğü aynı dönemler itibarıyla 20,9 milyon dolardan (34 trilyon TL), 27 milyon dolara (40 trilyon TL) yükselirken, personel başına aktif büyüklüğü de benzer bir eğilim göstermiş söz konusu dönemler itibarıyla personel başına aktif büyüklüğü 1,1 milyon dolardan (1,8 trilyon TL), 1,3 milyon dolara (1,9 trilyon TL) yükselmiştir. Bu dönemde TMSF bankaları dışında diğer tüm grupların şube başına aktif toplamı artış gösterirken, personel başına aktif toplamı tüm gruplarda yükselmiştir. TMSF grubunda şube ve personel başına aktif tutarları döviz kurlarında yaşanan nominal gerileme nedeniyle dolar bazında artmış olmakla birlikte TL bazında gerilemiştir.

⁸ Rapor'da, Kamu bankaları Kamu Mevduat bankaları, Özel bankalar Özel Mevduat bankaları ve Yabancı bankalar Yabancı Mevduat bankaları yerine kullanılmıştır. Ayrıca, analizlerin tamamı yurtiçi yurtdışı şubeler konsolide tutarlara göre yapılmış olup, Kasım 2003 döneminde ait veriler geçicidir.

⁹ Banka raporun kapsadığı dönem içerisinde tasfiye sürecinde olduğundan büyüklükleri toplama dahilidir, ancak banka sayısında yer almamaktadır.

Tablo 4.2 Banka Grupları İtibariyle Bazı Oranlar

	Şube Başına Personel Sayısı			Şube Başına Aktif Toplamı (Milyon Dolar)			Personel Başına Aktif Toplamı (Milyon Dolar)		
	Aralık 2002	Eylül 2003	Kasım 2003	Aralık 2002	Eylül 2003	Kasım 2003	Aralık 2002	Eylül 2003	Kasım 2003
Kamu Bankaları	19,2	18,6	18,5	19,9	24,2	26,7	1,0	1,4	1,4
Özel Bankalar	18,1	19,5	19,5	19,8	25,5	25,6	1,1	1,3	1,3
TMSF Bankaları	29,0	26,2	25,9	28,1	28,4	27,8	1,0	1,1	1,1
Yabancı Bankalar	26,2	25,7	25,8	19,7	22,1	22,4	0,8	0,9	0,9
Mevduat Bnk. Toplamı	19,1	19,6	19,6	20,1	25,8	26,0	1,1	1,3	1,3
Kalk. Yatırım Bnk.	158,8	156,7	156,5	160,4	201,9	200,8	1,0	1,3	1,3
Genel Toplam	19,9	20,4	20,4	20,9	26,9	27,0	1,1	1,3	1,3

Kaynak: BDDK

Bankacılık sisteminin aktif büyüklüğünün GSYİH'ya oranı, 2002 yıl sonuna göre, yüksek oranlı büyümeye ve bankaların aktif yapısı içindeki yabancı para cinsinden varlıkların değerinin döviz kurlarındaki nominal düşüş nedeniyle azalmasına da bağlı olarak 7 puan gerileyerek Eylül 2003'te yüzde 70,1 olarak gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 2003 yılı Ocak-Kasım döneminde yüzde 12,9 (reel yüzde - 0,3) artarak 240 katrilyon lira seviyesinde gerçekleşmiştir. Dolar bazında ise, aktif büyüklüğü 2002 yıl sonunda 130,1 milyar dolar iken, Türk Lirasının yabancı paralar karşısında değer kazanmasının da etkisiyle yüzde 26 oranında artarak 2003 Kasım sonunda 163,9 milyar dolar olmuştur.

Bankaların en önemli işlevlerinden biri olan reel sektörün finansmanına aracılık açısından değerlendirildiğinde, sektörün 2003 yılı Ocak-Kasım döneminde bu işlevinin etkinliğinin arttığını söylemek mümkündür. Nitekim, mevduatın krediye (krediler+takipteki alacaklar) dönüşüm oranı 2003 Kasım ayında 2002 yıl sonuna göre 9,3 puan artarak yüzde 47,5'e yükselmiştir. Diğer taraftan, kredilerin GSYİH'ya oranında da artış gerçekleşmiş, 2002 yıl sonunda yüzde 17,8 olan söz konusu oran, 2003 yılı Eylül ayında yüzde 18,6'ya yükselmiştir.

2003 yılı Ocak-Kasım döneminde bankaların aktif plasmanları menkul kıymet ile kredi ağırlıklı yapısını korurken, likit varlıkların payı gerilemiştir. Mevduatlar sektörün en önemli fon kaynağı olmaya devam ederken, karlılık performansında görülen iyileşmenin etkisiyle özkaynakların pasif toplamı içindeki payı artış göstermiştir.

Yıllar itibarıyla bankacılık sektöründe kamu bankalarının payı azalmakla birlikte, kalkınma ve yatırım bankaları içindeki kamu payı da dikkate alındığında bankacılık sektöründeki kamu payının 2003 Kasım itibarıyla yüzde 37 ile yüksek bir seviyede olduğu görülmektedir.

Yabancıların Türk bankacılık sistemine katılma oranı yabancı mevduat bankalarında yüzde 2,9 olarak görülürken, özel sermayeli mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarındaki yabancı katılım payları da dikkate alındığında, söz konusu oran yüzde 5,4'e yükselmektedir.

Bankacılık sektörü yoğunlaşma açısından incelendiğinde; yeniden yapılandırma sürecinin, büyük bankaların yurtdışı fon kaynaklarına daha rahat ulaşabilmesinin de etkisiyle, 2003 Kasım ayında aktif büyüklüğü bakımından en büyük 5 bankanın sektör içindeki payı, 2002 yıl sonuna göre 1,5 puan artarak yüzde 59,9'a yükselmiştir. En büyük 10 bankanın payında da benzer gelişmeler yaşanmış ve aynı dönemde bu bankaların sektör içindeki payı 1,4 puan artarak yüzde 82,2'ye ulaşmıştır.

Tablo 4.3 Türk Bankacılık Sektörü

2003 Kasım İtibarıyla	Toplam Aktifler (Trilyon TL)	Sektör Toplamı İçinde Yüzde Pay	Toplam Krediler (Trilyon TL)	Sektör Toplamı İçinde Yüzde Pay	Toplam Mevduat (Trilyon TL)	Sektör Toplamı İçinde Yüzde Pay
Kamu Bankaları	80.651	33,6	10.737	17,1	58.056	38,4
Özel Bankalar	135.155	56,3	44.014	70,1	85.918	56,8
TMSF Bankaları	7.132	3,0	739	1,2	4.274	2,8
Yabancı Bankalar	6.904	2,9	2.655	4,2	3.097	2,0
Mevduat Bankaları Toplamı	229.843	95,7	58.145	92,6	151.345	100,0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	10.296	4,3	4.656	7,4	-	-
<i>Kamusal Sermayeli KYB</i>	7.441	3,1	3.619	5,8	-	-
Genel Toplam	240.140	100,0	62.801	100,0	151.345	100,0
- İlk Beş Banka	143.893	59,9	34.336	54,7	94.524	62,5
- İlk On Banka	197.405	82,2	47.918	76,3	131.378	86,8
- İlk Beş Özel Banka	106.245	44,3	32.664	52,0	67.521	44,6

Kaynak: BDDK

2003 Kasım ayı itibarıyla, konsolide bilanço içinde yurtdışı şubelerin payı 2002 yıl sonuna göre 0,5 puan artarak yüzde 5,1'e yükselmiştir. Yurtdışı şubelerin kullandığı kredilerin toplam krediler içerisindeki payı 7,8 puan azalarak yüzde 16,4'e gerilerken, mevduatların payı 0,2 puan artarak yüzde 4'e ulaşmıştır. Kredilerde görülen azalma, bir özel bankanın yurtdışı şubelerinden kullandığı yaklaşık 3 katrilyon liralık kredinin yurtiçine aktarılmasından kaynaklanmıştır.

4.2. Aktif Yapısındaki Gelişmeler

Bankacılık sektörünün aktif yapısı, 2003 yılı Ocak-Kasım döneminde Irak Savaşı, savaşın ardından beklentilerde artan iyimserlik, ekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmeler ve İmar Bankası'nda yaşanan gelişmelere bağlı olarak değişim göstermiştir. Sektörün aktif yapısında, faiz oranları ve döviz kurlarında yaşanan gerilemeye bağlı olarak krediler ve menkul kıymetler lehine bir değişim gözlenirken, likit aktifler¹⁰ kalemi 2002 yıl sonuna göre azalma göstermiştir.

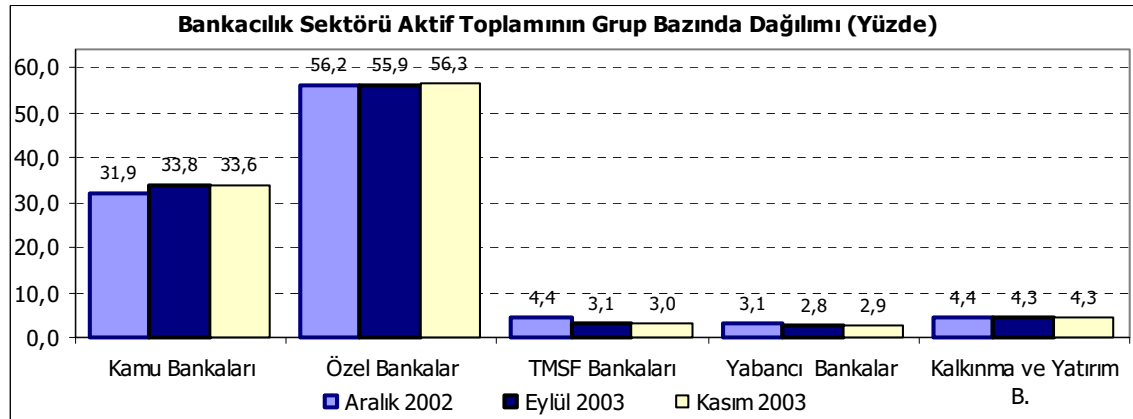
Ekonomik aktivitedeki canlanmaya ve faiz oranlarındaki gerilemeye bağlı olarak kredi talebinde yaşanan yükseliş ile İstanbul Yaklaşımı çerçevesinde kredilerin yeniden yapılandırılması¹¹, bankacılık sektörünün kullandığı kredilerin 2003 yılı Ocak-Kasım döneminde reel olarak yüzde 13,3 oranında artmasına, toplam aktifler içindeki payının ise aynı dönemde 3,2 puan artarak yüzde 26,2'ye yükselmesine neden olmuştur. Menkul değerler cüzdanı bu dönemde reel olarak yüzde 6,7 oranında artmış ve toplam aktifler içerisindeki payı yüzde 43,3'e yükselmiştir. Bankaların karlılık performanslarını artırmak amacıyla daha etkin bir likidite yönetimi göstermeleri, döviz kurlarının nominal olarak gerilemesi ve Merkez Bankası'nın piyasadaki likiditeyi yeterli düzeyde tutma çabalarına bağlı olarak bankaların diğer bankalardan ve para piyasalarından kaynak sağlama ihtiyaçlarının azalması, likit aktiflerin toplam aktifler içerisindeki payının 2002 yılı sonuna göre 3,6 puan azalarak yüzde 9,9'a gerilemesine neden olmuştur.

Tablo 4.4 Bankacılık Sektörü Aktif Yapısında Gelişmeler

Yüzde Pay	Krediler			MDC			Likit Aktifler			İştirakler, Bağlı Ort., Sabit Değerler			Diğer Aktifler		
	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03
Kamu Bankaları	11,2	12,5	13,3	57,9	58,2	58,8	9,6	13,0	11,1	3,5	3,3	3,2	17,8	12,9	13,6
Özel Bankalar	28,4	31,5	32,6	33,3	35,3	36,1	13,6	8,9	7,3	10,3	10,3	9,9	14,3	13,9	14,1
Yabancı Bankalar	32,6	36,5	38,4	23,4	22,5	23,6	28,2	24,4	20,4	4,1	4,4	4,0	11,8	12,2	13,5
TSMF Bankaları	10,7	10,7	10,4	50,0	70,9	70,0	7,9	5,1	6,9	10,4	4,5	4,2	21,0	8,7	8,6
Kalkınma ve Yat.	44,9	45,8	45,2	8,9	10,4	11,5	35,8	31,0	29,6	4,0	4,4	4,4	6,4	8,3	9,4
Toplam	23,0	25,2	26,2	40,5	42,7	43,3	13,5	11,6	9,9	7,7	7,4	7,1	15,3	13,1	13,5

Kaynak: BDDK

Bankacılık sektörünün aktif toplamının gruplar itibarıyla dağılımı incelendiğinde, 2003 yılı Kasım ayı itibarıyla 2002 yıl sonuna göre kamu bankaları ile özel bankaların payı sırasıyla 1,7 ve 0,1 puan artış gösterirken, diğer grupların payları azalmıştır. Diğer taraftan kamu bankaları dışında tüm banka gruplarında aktif toplamı Kasım ayı itibarıyla bir önceki yıl sonuna göre reel olarak gerileme göstermiştir. Bu gelişmede bankaların bilançolarının yaklaşık yüzde 45'inin YP cinsinden olması ve TL'nin yabancı paralar karşısında nominal olarak değer kazanması belirleyici olmuştur.

¹⁰ Likit Aktifler: Nakit Değerler, Merkez Bankasından Alacaklar, Para Piyasasından Alacaklar, Bankalardan Alacaklar

¹¹ Bu dönem içinde yaklaşık 2 katrilyon liralık kredi yeniden yapılandırılmıştır.

Banka grupları itibarıyla bakıldığında 2003 yılı Kasım ayı itibarıyla aktif toplamı reel olarak en fazla gerileme gösteren banka grubu yüzde 32,3 ile TMSF bankaları olmuştur. TMSF bankalarının aktif yapısındaki daralmada bu bankaların Merkez Bankası ve bankalardan alacaklar kalemlerinin de içinde yer aldığı kısa vadeli alacakları ile iştirakler ve bağlı ortaklıklar kalemlerindeki azalma etkili olmuştur. Aynı dönemde TMSF bankalarından sonra en fazla küçülme reel olarak yüzde 8,0 ile yabancı bankalar grubunda gerçekleşmiştir. Özel bankaların aktif toplamı söz konusu dönemde reel olarak yüzde 0,1 oranında gerileme gösterirken, bilanço yapısı TL ağırlıklı olan kamu bankalarının aktif toplamı reel olarak yüzde 5 oranında büyümüştür.

Tablo 4.5 Gruplar İtibarıyla Aktif Toplamlarının Gelişimi

	Trilyon TL			Milyon Dolar			Yüzde Pay			Nominal Yüzde Değişim		Reel % Değişim
	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	9.03/12.02	11.03/12.02	Kas 03/ Ara 02
Kamu Bankaları	67.831	76.140	80.651	41.500	55.306	55.061	31,9	33,8	33,6	12,2	18,9	5,0
- TL	45.524	56.876	59.249	27.852	41.313	40.449	67,1	74,7	73,5	24,9	30,1	15,0
- YP	22.308	19.264	21.403	13.648	13.993	14.612	32,9	25,3	26,5	-13,6	-4,1	-15,2
Özel Bankalar	119.471	125.925	135.155	73.093	91.468	92.271	56,2	55,9	56,3	5,4	13,1	-0,1
- TL	59.537	69.052	74.324	36.425	50.158	50.741	49,8	54,8	55,0	16,0	24,8	10,3
- YP	59.934	56.873	60.832	36.668	41.311	41.530	50,2	45,2	45,0	-5,1	1,5	-10,3
Yabancı Bankalar	6.630	6.383	6.905	4.056	4.636	4.714	3,1	2,8	2,9	-3,7	4,1	-8,0
- TL	3.165	3.528	3.640	1.937	2.562	2.485	47,7	55,3	52,7	11,4	15,0	1,6
- YP	3.464	2.855	3.264	2.119	2.074	2.229	52,3	44,7	47,3	-17,6	-5,8	-16,8
TMSF Bankaları	9.310	6.919	7.132	5.696	5.026	4.869	4,4	3,1	3,0	-25,7	-23,4	-32,3
- TL	7.944	6.162	6.300	4.860	4.476	4.301	85,3	89,1	88,3	-22,4	-20,7	-29,9
- YP	1.366	757	832	836	550	568	14,7	10,9	11,7	-44,6	-39,1	-46,2
Kalkınma Yat.Bank.	9.438	9.730	10.296	5.774	7.067	7.029	4,4	4,3	4,3	3,1	9,1	-3,6
- TL	4.556	5.304	5.661	2.787	3.853	3.865	48,3	54,5	55,0	16,4	24,3	9,8
- YP	4.882	4.425	4.635	2.987	3.214	3.165	51,7	45,5	45,0	-9,4	-5,1	-16,1
Toplam	212.681	225.097	240.140	130.120	163.504	163.945	100,0	100,0	100,0	5,8	12,9	-0,3
- TL	120.726	140.922	149.174	73.861	102.362	101.841	56,8	62,6	62,1	16,7	23,6	9,2
- YP	91.955	84.175	90.966	56.259	61.142	62.103	43,2	37,4	37,9	-8,5	-1,1	-12,6

* Yüzde pay grup toplamlarında toplam içindeki payı, TL-YP'de grubun toplamı içindeki payı ifade etmektedir.

Bankacılık sektörünün aktif yapısında 2003 yılında yaşanan bir diğer gelişme ise TL-YP kompozisyonunun bir önceki yıl sonuna göre önemli oranda değişim göstermesidir. 2002 yılı sonunda sektör genelinde yüzde 56,8 olan TL cinsinden aktiflerin toplam aktifler içindeki payı, Kasım 2003'de yüzde 62,1 seviyesine yükselmiştir. Gruplar itibarıyla bakıldığında; tüm banka gruplarında TL cinsinden aktiflerin toplam aktifler içerisindeki payının artış gösterdiği görülmektedir. Bu gelişmede döviz kurlarında yaşanan nominal gerileme belirleyici olmuştur.

4.2.1 Likit Aktifler¹²

Bankacılık sisteminde nakit değerler yılın ilk on bir aylık döneminde reel olarak yüzde 11,1 oranında gerilemiş ve 1,9 katrilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Gruplar itibarıyla bakıldığında kamu ve yabancı bankalar dışında tüm gruplarda sınırlı da olsa reel bir gerileme görülmektedir. TL cinsinden nakit değerler reel olarak yüzde 22,4 oranında artarken, YP cinsinden nakit değerler dolar bazında yüzde 19,8 oranında düşüş göstermiştir.

Bankaların Merkez Bankasından alacakları ilgili dönemde nominal olarak gerileme göstermiş ve 2,4 katrilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Bu gerilemede özel bankalar grubu belirleyici olmuştur. TL cinsinden alacaklar artarken, YP cinsinden alacaklar azalma göstermiştir.

2003 Ocak-Kasım döneminde para piyasasından alacaklar nominal olarak önemli oranda azalış göstermiş ve 5,6 katrilyon liraya gerilemiştir. Gruplar itibarıyla incelendiğinde kamu bankaları hariç diğer tüm gruplarda para piyasasından alacaklar nominal olarak da gerilemiştir. Kamu bankalarında ise para piyasasından alacaklar, reel olarak yüzde 68 oranında artarak 2,5 katrilyon liraya yükselmiştir. Bu gelişmede, kamu bankalarının likidite fazlasını para piyasasında değerlendirmeleri etkili olmuştur.

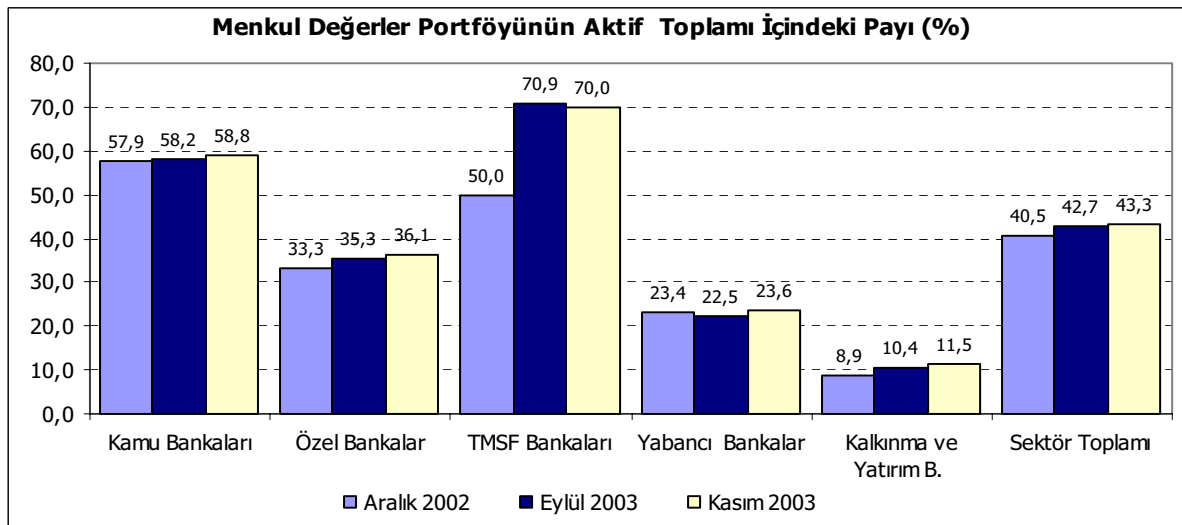
Likit aktifler içerisinde dikkat çeken bir diğer gelişme, sektörün kısa vadeli finansman ihtiyacının azalmasına bağlı olarak bankalardan alacaklar kaleminin nominal olarak gerileme göstermesidir. Nitekim bankalardan alacaklar kalemi 2002 Aralık-2003 Kasım döneminde 1,7 katrilyon lira azalarak

¹² Likit Aktifler: Nakit Değerler, Merkez Bankasından Alacaklar, Para Piyasasından Alacaklar, Bankalardan Alacaklar

13,9 katrilyon liraya gerilemiştir. Bu gerileme asıl olarak YP cinsinden bankalardan alacaklar kalemindeki azalmadan kaynaklanmıştır. Bankalardan alacaklar kamu bankaları hariç tüm gruplarda nominal olarak azalırken, en yüksek gerileme yüzde 32,6 ile TMSF bankalarında yaşanmış bu grubu yüzde 24,8 ile özel bankalar grubu izlemiştir. Bu gelişmeler sonucunda, ilgili dönemde bankacılık sektörünün likit varlıkları reel olarak yüzde 27 oranında azalmış ve toplam aktifler içindeki payı 3,6 puan düşerek yüzde 9,9'a gerilemiştir.

4.2.2 Menkul Değerlere Yapılan Plasmanlar

Bankacılık sektörü menkul kıymet portföyü (MDC) 2003 yılı Ocak-Kasım döneminde reel olarak yüzde 6,7, dolar bazında ise yüzde 34,8 artarak 104 katrilyon liraya ulaşmıştır. MDC'nin toplam aktifler içindeki payı 2002 sonunda yüzde 40,5 iken, 2003 yılı Kasım ayında yüzde 43,3'e yükselmiştir. MDC içinde alım satım amaçlı ve satılmaya hazır portföyün payı artarken, vadeye kadar elde tutulacak portföy azalmıştır. 2002 yıl sonunda MDC'nin yüzde 44,7'si alım satım amaçlı ve satılmaya hazır menkul kıymetlerden oluşurken, bu oran 2003 yılı Kasım ayında 9,3 puan artarak yüzde 54'e yükselmiştir. MDC'deki artışın özellikle Eylül-Kasım döneminde belirgin olduğu gözlenmektedir.

Kaynak: BDDK

2003 yılı Ocak-Kasım döneminde, menkul kıymetlerin toplam aktifler içindeki payı tüm gruplarda artış gösterirken, en fazla oransal artış 20 puanla TSMF bankaları grubunda, en düşük oransal artış 0,2 puanla yabancı bankalar grubunda yaşanmıştır.

Tablo 4.6 Gruplar İtibariyle Menkul Kıymetler Portföyü

	Trilyon TL			Yüzde Pay			Nominal % Değişim		Reel % Değişim
	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Eyl.03/ Ara.02	Kas.03/ Ara.02	Kas.03/ Ara.02
Kamu Bankaları	39.245	44.302	47.436	45,6	46,1	45,6	12,9	20,9	6,8
- Alım Satım Amaçlı ve Satılmaya Hazır	6.157	10.824	13.254	15,7	24,4	27,9	75,8	115,3	90,2
- Vadeye Kadar Elde Tutulacak	33.088	33.478	34.182	84,3	75,6	72,1	1,2	3,3	-8,7
Özel Bankalar	39.819	44.471	48.775	46,2	46,3	46,9	11,7	22,5	8,2
- Alım Satım Amaçlı ve Satılmaya Hazır	26.632	32.057	35.936	66,9	72,1	73,7	20,4	34,9	19,2
- Vadeye Kadar Elde Tutulacak	13.187	12.414	12.839	33,1	27,9	26,3	-5,9	-2,6	-14,0
Yabancı Bankalar	1.548	1.437	1.629	1,8	1,5	1,6	-7,2	5,2	-7,1
- Alım Satım Amaçlı ve Satılmaya Hazır	757	1.130	1.281	48,9	78,6	78,7	49,3	69,4	49,6
- Vadeye Kadar Elde Tutulacak	792	307	347	51,1	21,4	21,3	-61,3	-56,2	-61,3
TSMF Bankaları	4.655	4.909	4.991	5,4	5,1	4,8	5,4	7,2	-5,3
- Alım Satım Amaçlı ve Satılmaya Hazır	4.413	4.724	4.807	94,8	96,2	96,3	7,1	8,9	-3,8
- Vadeye Kadar Elde Tutulacak	242	185	184	5,2	3,8	3,7	-23,8	-24,1	-33,0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	837	1.011	1.184	1,0	1,1	1,1	20,8	41,5	25,0
- Alım Satım Amaçlı ve Satılmaya Hazır	540	708	889	64,5	70,0	75,1	31,0	64,6	45,4
- Vadeye Kadar Elde Tutulacak	297	304	295	35,5	30,0	24,9	2,3	-0,6	-12,2
Toplam	86.105	96.129	104.015	100,0	100,0	100,0	11,6	20,8	6,7
- Alım Satım Amaçlı ve Satılmaya Hazır	38.499	49.443	56.168	44,7	51,4	54,0	28,4	45,9	28,9
- Vadeye Kadar Elde Tutulacak	47.606	46.687	47.847	55,3	48,6	46,0	-1,9	0,5	-11,2

* Yüzde pay grup toplamlarında toplam sektör içindeki payı, alt detayda grubun kendi toplamı içindeki payı ifade etmektedir.

Kaynak: BDDK

Gruplar itibarıyla incelendiğinde MDC Ocak-Kasım 2003 döneminde özel bankalar grubunda yüzde 22,5, kamu bankalarında yüzde 20,9, yabancı bankalarda yüzde 5,2, TMSF bankalarında yüzde 7,2 ve kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 41,5 oranında artış göstermiştir. Portföylerin alım satım amaçlı ve satılmaya hazır kısmı incelendiğinde özellikle kamu bankalarındaki yüksek oranlı artış dikkat çekmektedir. Nitekim kamu bankalarının alım satım amaçlı ve satılmaya hazır portföyü bu dönemde yüzde 115,3 oranında artarken, bu oran özel bankalar grubunda yüzde 34,9, yabancı bankalarda yüzde 69,4, TMSF bankalarında yüzde 8,9 ve kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 64,6 olarak gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörü MDC'sinin yüzde 96,3'ü kamu borçlanma senetlerinden oluşmaktadır. Sektör bilançosundaki kamu borçlanma senetleri toplamının yüzde 73,9'unu devlet tahvilleri, yüzde 13,1'ini eurobondlar, yüzde 8,8'ini dövizde endeksli senetler, yüzde 4,3'ünü ise hazine bonoları oluşturmaktadır.

2002 yıl sonuna göre karşılaştırıldığında bankacılık sektörünün toplam menkul değerler portföyü içinde kamu borçlanma senetlerinin payı artmıştır. Ayrıca, bankaların menkul kıymetleri içinde devlet tahvili tercihinde artış, hazine bonusu tercihinde azalma görülmektedir. Gruplar itibarıyla bakıldığında kalkınma yatırım bankaları, özel ve yabancı bankalarda devlet tahvillerinin payında artış, hazine bonusu payında azalış görülürken, kamu bankalarda tersi durum görülmektedir.

Tablo 4.7 Menkul Kıymet Türlerine Göre Dağılım

(Trilyon TL)	Aralık 2002			Kasım 2003			Yüzde Pay		Reel % Değişim Kas 03/ Ara02
	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam	Ara. 02	Kas.03	
Kamu Borçlanma Senetleri	51.206	31.125	82.331	66.964	33.250	100.214	95,6	96,3	7,5
- Devlet Tahvili	36.006	21.433	57.438	54.139	19.917	74.056	66,7	71,2	13,9
- Hazine Bonusu	5.852	232	6.084	4.051	242	4.293	7,1	4,1	-37,7
- Dövizde Endeksli Senetler	9.349	0	9.349	8.774	0	8.774	10,9	8,4	-17,1
- Eurobond (Hazine)	0	9.461	9.461	0	13.091	13.091	11,0	12,6	22,2
Hisse Senetleri	611	72	683	810	74	884	0,8	0,8	14,4
Diğer	734	2.357	3.091	1.775	1.142	2.917	3,6	2,8	-16,6
Menkul Değerler Portföyü	52.551	33.554	86.105	69.549	34.466	104.015	100,0	100,0	6,7

Kaynak:BDDK

İncelenen dönemde menkul değerler içinde Türk Lirası cinsinden menkul kıymetlerin payı artmıştır. 2002 yıl sonunda, dövizde endeksli senetler hariç TL cinsinden menkul kıymetlerin oranı yüzde 50,2 iken bu oran Kasım 2003'te yüzde 58,4 olmuştur. YP cinsinden menkul kıymetlerin dağılımı incelendiğinde, dolar cinsinden menkul kıymetlerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Nitekim, 2003 yılı Kasım ayı itibarıyla dolar cinsinden menkul kıymetlerin toplam YP menkul kıymetler içindeki payı yüzde 80,8, euro cinsi menkul kıymetlerin payı yüzde 19,1 olarak gerçekleşmiştir.

Menkul değerler portföyünün faiz yapısı incelendiğinde, 2003 yılı Kasım ayı itibarıyla toplam menkul değerlerin yüzde 48,8'i değişken faizli, yüzde 43,8'i de sabit faizli kıymetlerden oluşmaktadır.

Banka gruplarına göre incelendiğinde, 2002 yıl sonuna göre bütün banka gruplarında toplam menkul kıymetler içinde sabit faizli menkul kıymetlerin payı artmış, değişken faizli menkul kıymetlerin ve getirisi faiz oranına bağlı olmayan menkul kıymetlerin payında azalma gerçekleşmiştir. Banka gruplarına göre değişken faizli ve sabit faizli menkul kıymetlerin toplam içindeki payı sırasıyla, kamu bankalarında yüzde 61,1 ve yüzde 25,1, özel bankalarda yüzde 33,3 ve yüzde 64,5, yabancı bankalarda yüzde 42 ve yüzde 55, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 12,9 ve yüzde 85,2, TMSF bankalarında yüzde 93,3 ve yüzde 6,7'dir.

Tablo 4.8 Menkul Kıymet Portföyünün Faiz Yapısı

(Trilyon TL)	Aralık 2002			Kasım 2003			Yüzde Pay		Reel % Değişim Kas 03/ Ara02
	TP	YP	Toplam	TP	YP	Toplam	Ara. 02	Kas.03	
-Sabit Faizli Menkul Kıymetler	10.156	20.213	30.369	21.346	24.253	45.599	35,3	43,8	32,6
-Değişken Faizli Menkul Kıymetler	41.087	10.754	51.841	47.484	3.230	50.714	60,2	48,8	-13,6
-Getirisi Faiz Or.Bağl.Olm.Menk.Kıym.	1.308	2.587	3.895	719	6.983	7.702	4,5	7,4	74,7
Menkul Değerler Portföyü	52.551	33.554	86.105	69.549	34.466	104.015	100,0	100,0	6,7

Kaynak:BDDK

2003 yılı Kasım ayı itibarıyla bankacılık sektörünün portföyünde bulunan devlet iç borçlanma senetlerinin vade dağılımı incelendiğinde, toplam kıymetlerin yüzde 46,4'ünün bir yıldan uzun vadeli

Türk Lirası cinsinden DİBS'lerden oluştuğu görülmektedir. Haziran ayına göre 1 yıldan uzun vadeli kamu iç borçlanma senetlerinin toplam içindeki payı 3,2 puan artarak yüzde 63,3'e yükselmiştir. Bu gelişmede yabancı para cinsinden kağıtlardaki artış belirleyici olmuştur. Kamu bankalarında toplam DİBS'lerin yüzde 81,3'ü, özel bankalarda ise yüzde 40'ı 1 yıldan uzun vadeli kağıtlardan oluşmaktadır.

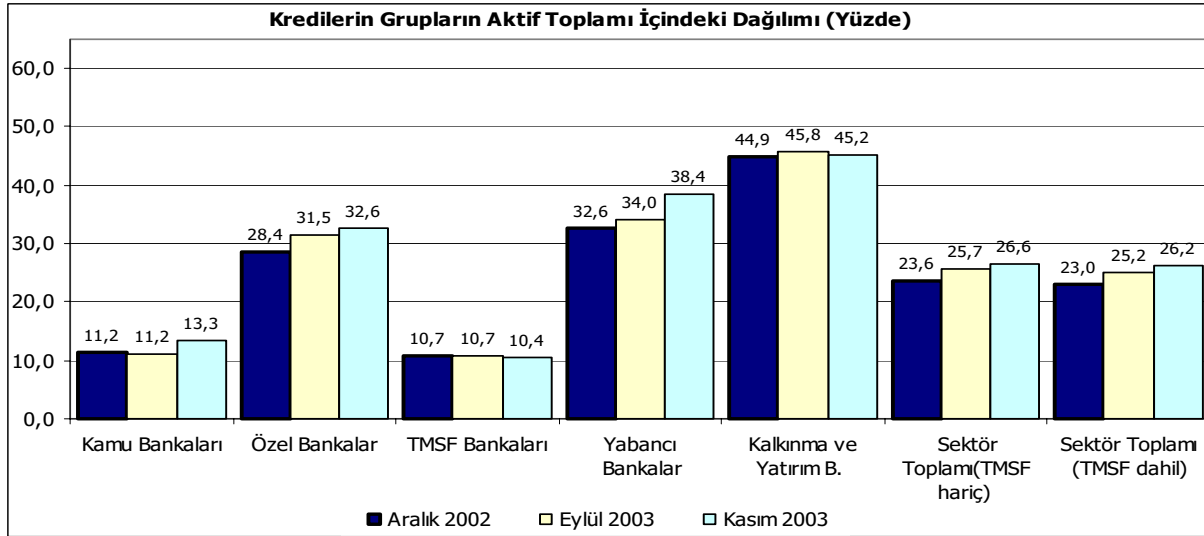
Tablo 4.9 Bankaların Portföylerinde Bulunan DİBS'lerin Vadelerine Göre Dağılımı

Yüzde Pay	TL Cinsinden DİBS'ler						YP Cinsinden DİBS'ler					
	1 Aydan Az	1-3 Ay	3-6 Ay	6-12 Ay	1 yıl +	Toplam	1 Aydan Az	1-3 Ay	3-6 Ay	6-12 Ay	1 yıl +	Toplam
Bankacılık Sektörü												
Haziran 2003	0,3	0,9	2,6	23,2	47,9	74,9	1,3	5,1	3,1	3,3	12,3	25,1
Temmuz 2003	0,6	0,4	3,6	24,2	47,1	75,9	0,9	6,1	2,5	1,2	13,4	24,1
Ağustos 2003	0,0	0,5	7,4	21,8	45,9	75,6	3,9	2,8	4,1	1,3	12,4	24,4
Eylül 2003	0,1	1,3	10,6	17,7	46,1	75,8	2,1	0,7	2,6	2,1	16,8	24,2
Ekim 2003	0,4	3,6	8,7	20,4	44,3	77,4	0,7	1,2	1,7	3,3	15,7	22,6
Kasım 2003	0,8	2,8	8,2	19,3	46,4	77,5	0,7	1,9	0,0	3,0	17,0	22,5
Kamu Bankaları												
Haziran 2003	0,0	0,0	1,4	7,3	65,3	74,0	0,2	3,8	3,8	2,5	15,7	26,0
Temmuz 2003	0,0	0,1	2,1	8,0	64,1	74,4	0,4	5,5	3,0	0,9	15,8	25,6
Ağustos 2003	0,0	0,2	2,4	8,6	65,1	76,4	3,1	3,4	1,4	0,8	15,0	23,6
Eylül 2003	0,0	1,3	2,2	8,9	63,9	76,3	2,1	1,3	1,6	1,1	17,6	23,7
Ekim 2003	0,0	1,2	3,0	8,8	63,0	76,0	1,4	1,5	2,1	2,5	16,5	24,0
Kasım 2003	0,7	0,2	3,6	10,2	63,8	78,5	1,3	0,3	0,0	2,5	17,5	21,5
Özel Bankalar												
Haziran 2003	0,6	2,1	4,3	44,0	21,9	73,0	2,9	7,3	2,5	4,9	9,4	27,0
Temmuz 2003	1,4	0,7	5,3	45,0	22,1	74,6	1,5	7,5	2,5	1,8	12,1	25,4
Ağustos 2003	0,1	0,8	14,5	39,4	17,1	71,8	5,4	2,3	8,2	2,0	10,4	28,2
Eylül 2003	0,2	1,3	21,3	29,4	20,4	72,6	2,2	0,0	4,2	3,6	17,4	27,4
Ekim 2003	0,8	6,8	16,0	35,4	17,8	76,8	0,0	1,1	1,5	4,9	15,7	23,2
Kasım 2003	1,0	6,1	13,6	31,5	22,6	74,7	0,0	4,0	0,0	3,8	17,4	25,3

Kaynak: BDDK

4.2.3 Krediler

Irak Savaşı'nın beklenenden kısa sürmesi, savaş sonrasında ekonominin hızlı bir canlanma trendine girmesi, İstanbul Yaklaşımı çerçevesinde kredilerin yeniden yapılandırılması, makro ekonomik göstergelerdeki iyileşme, döviz kurları ve özellikle faiz oranlarındaki gerileme bankacılık sektörünün kredi hacminin genişlemesine neden olmuştur. Kasım ayı itibarıyla bankacılık sektörünün toplam kredi hacmi reel olarak yüzde 13,3 oranında artış göstererek 62,8 katrilyon liraya yükselmiştir. Buna paralel olarak, kredilerin aktif toplamı içindeki payı da 2002 yıl sonuna göre 3,2 puan artışla yüzde 26,2'ye ulaşmıştır.

Kaynak: BDDK

2003 yılı Ocak-Kasım döneminde bankacılık sektörü özellikle TL cinsinden kredi plasmanlarını önemli ölçüde artırmıştır. TL cinsinden krediler bu dönemde reel olarak yüzde 43,1 oranında artış gösterirken, yabancı para cinsinden krediler reel olarak yüzde 7,6 oranında azalmış ancak dolar bazında yüzde 16,7

oranında artış göstermiştir. Nitekim, 2002 yılı sonunda 17,6 milyar dolar olan yabancı para cinsinden krediler, Kasım 2003'de 20,6 milyar dolara yükselmiş, toplam aktifler içindeki payı ise yüzde 13,6'dan yüzde 12,6'ya gerilemiştir.

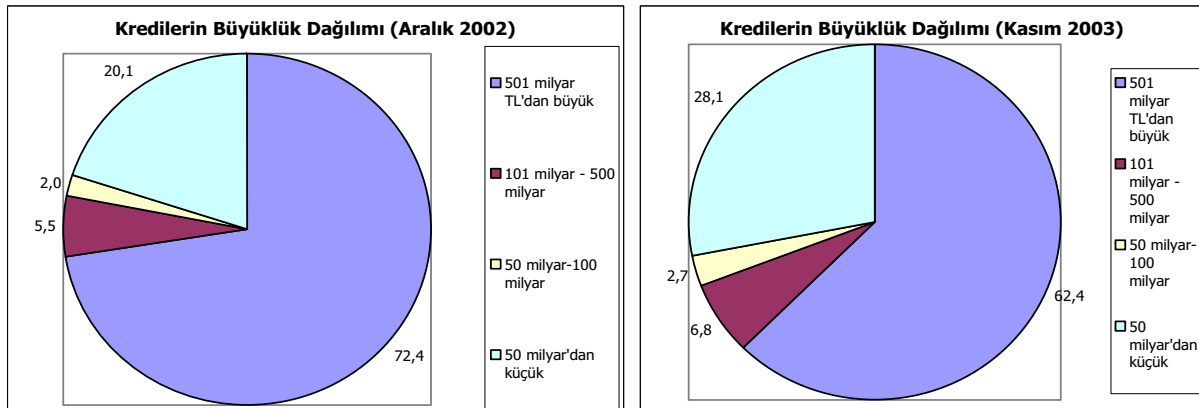
2002 yılında aracılık maliyetlerindeki avantajlar nedeniyle artış gösteren bankaların yurtdışı şubeleri aracılığıyla kullandıkları krediler 2003 yılı içerisinde gerileme göstermiş ve 2002 yıl sonuna göre 227 milyon dolar azalışla 7 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu azalışta özel bir bankanın yurtdışı şubesinin 3 milyar dolarlık kredisinin yurtiçine alınması belirleyici olmuştur. Söz konusu işlem hariç tutulduğunda yurtdışı şubelerin kredi hacmi 2,8 milyar dolar artış göstermiştir.

Tablo 4.10 Toplam Kredilerin Büyüklük ve Müşteri Sayısına Göre Dağılımı*

Kredi Dilimi	Aralık 2002		Eylül 2003		Kasım 2003	
	Müşteri Sayısı	Yüzde Dağılım	Müşteri Sayısı	Yüzde Dağılım	Müşteri Sayısı	Yüzde Dağılım
501 milyar TL'dan büyük krediler	10.722	0,07	10.199	0,06	10.507	0,06
101 milyar TL ile 500 milyar TL arası krediler	12.042	0,08	17.870	0,10	18.104	0,11
50 milyar TL ile 100 milyar TL arası krediler	15.085	0,10	18.690	0,11	22.688	0,13
50 milyar TL'ndan küçük krediler	15.755.582	99,76	17.158.921	99,73	16.998.394	99,70
Toplam Müşteri Sayısı	15.793.431	100,0	17.205.680	100,0	17.049.693	100,0

Kaynak: BDDK *Tİl Bankası hariç

Kasım 2003 itibarıyla bankacılık sektöründe kredilerin büyüklük dağılımı incelendiğinde, toplam kredilerin yüzde 62,4'lük kısmının 501 milyar liranın üzerindeki kredilerden, yüzde 28,1'nin ise 50 milyar liranın altındaki kredilerden oluştuğu görülmektedir. Kredi müşterileri incelendiğinde, 50 milyar liranın altında kredi kullanan kredi müşterilerinin toplam sayısı bir önceki yıl sonuna göre yüzde 7,9 oranında artış gösterirken, 501 milyar liranın üzerinde kredi kullanan müşterilerin sayısı yüzde 2 oranında azalmıştır. Dikkat çeken bir diğer gelişme ise 50-500 milyar lira arasında kredi kullananların sayısında yaşanan artıştır. Bu aralıkta kredi kullanan müşterilerin toplam sayısı bir önceki yıl sonuna göre yüzde 50,4 artışla 40.792'ye ulaşmıştır.

Kaynak: BDDK

Bankaların TL cinsinden aktifleri içerisinde TL kredilerin payı Ocak-Kasım 2003 döneminde 5,2 puan artarak yüzde 21,9'a yükselirken, YP cinsinden kredilerin YP cinsinden aktiflere oranı 1,8 puan artmış ve yüzde 33,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişme bankaların TL cinsinden kredi açma eğilimlerinde artış olduğunu göstermektedir. Ancak, aktiflerin 1/5'inin krediye yönelmiş olması reel kesimin finansmanına aracılık faaliyetinde yetersiz bir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Gruplar itibarıyla incelendiğinde; 2003 Ocak-Kasım döneminde 0,3 puan gerileme gösteren TMSF bünyesindeki bankalar dışında tüm banka gruplarında kredilerin toplam aktif içindeki payı artış göstermiştir. TL cinsinden kredilerin TL aktiflere oranında en önemli artış özel bankalarda 8,3 puan olurken, YP cinsinden kredilerin YP aktiflere oranında en önemli artış yabancı bankalarda 6,1 puan olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.11 Gruplar İtibariyle Krediler

	Trilyon TL			Milyon Dolar			Yüzde Pay			Nominal Yüzde Değişim		Reel % Değişim
	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	9.03/12.02	11.03/12.02	Kas 03/ Ara 02
Kamu Bankaları	7.616	9.529	10.737	4.660	6.922	7.330	15,5	16,8	17,1	25,1	41,0	24,5
- TL	5.856	7.896	8.872	3.583	5.736	6.057	76,9	82,9	82,6	34,8	51,5	33,8
- YP	1.760	1.633	1.865	1.077	1.186	1.273	23,1	17,1	17,4	-7,2	6,0	-6,4
Özel Bankalar	33.972	39.660	44.014	20.784	28.808	30.048	69,4	69,9	70,1	16,7	29,6	14,5
- TL	11.098	17.498	19.997	6.790	12.710	13.652	32,7	44,1	45,4	57,7	80,2	59,2
- YP	22.873	22.163	24.017	13.994	16.098	16.397	67,3	55,9	54,6	-3,1	5,0	-7,2
Yabancı Bankalar	2.161	2.329	2.655	1.322	1.692	1.812	4,4	4,1	4,2	7,8	22,8	8,5
- TL	955	1.157	1.318	585	841	900	44,2	49,7	49,6	21,1	38,0	21,9
- YP	1.206	1.172	1.337	738	851	913	55,8	50,3	50,4	-2,8	10,8	-2,1
TSMF Bankaları	995	741	739	609	538	505	2,0	1,3	1,2	-25,5	-25,7	-34,4
- TL	494	443	439	302	322	300	49,6	59,8	59,4	-10,3	-11,0	-21,4
- YP	501	298	300	307	217	205	50,4	40,2	40,6	-40,5	-40,2	-47,2
Kalkınma Yat.Bank.	4.237	4.461	4.656	2.592	3.240	3.179	8,6	7,9	7,4	5,3	9,9	-2,9
- TL	1.733	1.895	1.998	1.060	1.376	1.364	40,9	42,5	42,9	9,3	15,3	1,8
- YP	2.504	2.566	2.658	1.532	1.864	1.815	59,1	57,5	57,1	2,5	6,2	-6,2
Toplam	48.981	56.721	62.801	29.967	41.200	42.874	100,0	100,0	100,0	15,8	28,2	13,3
- TL	20.136	28.889	32.624	12.320	20.984	22.273	41,1	50,9	51,9	43,5	62,0	43,1
- YP	28.845	27.832	30.177	17.647	20.216	20.602	58,9	49,1	48,1	-3,5	4,6	-7,6

Kaynak: BDDK.

* Yüzde pay grup toplamlarında toplam sistem içindeki payı, TL-YP'de grubun kendi toplamı içindeki payı ifade etmektedir.

Ocak-Kasım 2003 döneminde TMSF ve kalkınma ve yatırım bankaları dışında tüm grupların kredileri reel olarak artarken, en yüksek artış yüzde 24,5 ile kamu bankalarında yaşanmıştır. Kamu bankaları 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında daralttıkları kredi hacimlerini 2003 yılında ekonomide yaşanan olumlu gelişmelere paralel olarak yeniden genişletmişlerdir. Özel bankaların kredi toplamı 2002 yıl sonuna göre reel olarak yüzde 14,5 oranında artış göstererek 44 katrilyon liraya yükselmiştir. Özel bankaların kredi rakamlarında dikkat çeken bir diğer husus kredilendirme faaliyetinin Eylül- Kasım döneminde hız kazanmış olmasıdır. Yılın ilk 9 aylık bölümünde özel bankaların yüzde 16,7 oranında artan kredi hacmi Eylül-Kasım döneminde ise yüzde 11 oranında artış göstermiştir. Söz konusu dönemde yabancı bankaların kredi hacmi de reel olarak yüzde 3,1 oranında artarak 2,7 katrilyon liraya yükselmiştir. Genellikle TL cinsinden kredi açma konusunda temkinli bir yaklaşım içinde olan yabancı bankalar grubunun TL kredilerinin reel olarak yüzde 21,9 oranında artmış olması, TL cinsinden risk alma eğiliminin arttığını göstermektedir. Kasım 2003 itibarıyla kredi hacmi reel olarak en fazla daralma gösteren banka grubu ise yüzde 34,4 ile TMSF bünyesindeki bankalar olmuştur. Bayındırbank'ın bireysel kredilerinin satılması ve bu bankaların yeni kurumsal kredi açmaları kredi hacmindeki daralmanda etkili olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankalarının kredi hacminde görülen yüzde 2,9'luk daralma ise kur etkisinden kaynaklanmıştır.

Ocak-Kasım 2003 döneminde bankaların özellikle bireysel kredilere ağırlık verdiği görülmektedir. Kredi türleri içerisinde en yüksek paya sahip olan ihracat ve ihracat garantili yatırım kredilerinin toplam krediler içindeki payı Aralık 2002'de yüzde 22,6 iken Kasım 2003'de 2 puan azalarak yüzde 21,6 seviyesine gerilemiştir. İşletme kredilerinin toplam krediler içindeki payı da söz konusu dönemde 2 puan düşerek yüzde 14 seviyesine gerilemiştir. Bu dönemde krediler içinde en dikkat çekici gelişme tüketici kredileri ve kredi kartlarında meydana gelmiş ve bu kredilerin payı 2002 yıl sonu itibarıyla yüzde 15,7 iken, Kasım 2003'te yüzde 23,1'e yükselmiştir.

Tablo 4.12 Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı*

Yüzde	Aralık 2002	Eylül 2003	Kasım 2003
İskonto ve İştirah Senetleri	1,0	1,0	0,7
İhracat Kredileri	19,2	18,6	18,8
İhracat Garantili Yatırım Kredileri	3,4	2,8	2,8
Diğer Yatırım Kredileri	4,5	3,2	3,0
İşletme Kredileri	16,0	14,3	14,0
İhtisas Kredileri	1,5	1,9	2,1
Fon Kaynaklı Krediler	8,2	7,8	7,3
Tüketici Kredileri	6,6	10,1	12,2
Kredi Kartları	9,1	11,2	10,9
Diğer Krediler	30,5	29,1	28,4
Toplam	100,0	100,0	100,0

* İller Bankası hariç.

Kaynak: BDDK

Diğer taraftan ekonomik aktivitedeki canlanma ve faiz oranlarındaki gerileme, kredi kartı ve tüketici kredisi kullanımının artmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak, tüketici kredileri reel olarak yüzde 118,2 oranında artmış ve toplam krediler içindeki payı 2002 yılında yüzde 6,6 iken, 2003 yılı Kasım ayında yüzde 12,2'ye yükselmiştir. Tüketici kredilerinde özellikle otomobil kredilerindeki artış dikkat çekmektedir. Otomobil kredileri Kasım ayı itibarıyla reel olarak yüzde 219,2 oranında artarken, dövizle endeksli otomobil kredileri de yüzde 108,1 oranında artış göstermiştir. Tüketim harcamalarında ki artışın ve kredi kartı kullanımının özendirilmesi ve yaygınlaşmasının etkisiyle kredi kartı harcamaları toplamı bu dönemde reel olarak yüzde 36,3 oranında artış gösterirken, kredi kartı harcamalarının toplam krediler içerisinde payı da 2002 yıl sonuna göre 1,8 puan artarak yüzde 10,9'a yükselmiştir.

Tablo 4.13 Tüketici Kredileri ve Kredi Kartları

Trilyon TL	Aralık 2002	Eylül 2003	Kasım 2003	Reel % Değişim Kas.03/Ara.02
Tüketici Kredileri	2.742	4.952	6.775	118,2
- Konut	283	378	478	49,0
- Otomobil	793	1.910	2.866	219,2
- Diğer	1.666	2.664	3.430	81,9
Tüketici Kredileri (Dövizle Endeksli)	388	665	734	66,9
- Konut	204	305	313	35,7
- Otomobil	122	272	286	108,1
- Diğer	63	88	134	88,3
Kredi Kartları	4.335	6.194	6.688	36,3
Toplam	7.466	11.810	14.196	68,0

Kaynak: BDDK

Bankacılık sektörünün kullandığı kredilerin genel sektörler itibarıyla dağılımı incelendiğinde, sanayi sektörü ağırlıklı bir plasman yapısı görülmektedir. Nitekim, Kasım ayı sonunda kredilerin yüzde 50,5'i sanayi sektörüne kullanılırken, ikinci sırayı yüzde 30,3 ile hizmet sektörleri almıştır.

Tablo 4.14 Kredilerin Sektörel Dağılımı (Kasım 2003)

Temel Sektörler İtibarıyla	Yüzde Pay	Reel % Değişim	TGA /Krediler (%)
Tarım	4,3	40,4	7,2
Sanayi	50,5	9,3	9,4
Hizmetler	30,3	19,6	9,4
Diğer	9,3	119,6	0,4

Kaynak: BDDK

Kredilerin alt sektörler itibarıyla dağılımına bakıldığında Kasım ayında en çok krediyi kullanan 5 sektörün toplam krediler içindeki payı yüzde 40,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kasım 2003 itibarıyla toplam krediler içerisinde en fazla pay alan sektör yüzde 11,5 ile tekstil sektörü olmuş, bu sektörü sırasıyla toptan-perakende ticaret, gıda sanayi, taşımacılık ve inşaat sektörleri takip etmiştir.

Tablo 4.15 Kredilerin Sektörel Dağılımı (Kasım 2003)

En Çok Pay Alan 5 Sektör	Yüzde Pay	Reel % Değişim	TGA /Krediler (%)
Tekstil ve Tekstil Ürünleri Sanayi	11,5	22,7	13,2
Top.Perakende Tic.Kom. Motorlu Araç Servis Hizmetleri	10,5	41,5	15,9
Gıda Meşrubat ve Tütün Sanayi	6,8	24,0	11,1
Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	6,4	12,7	4,6
İnşaat	5,6	0,1	6,4

Kaynak: BDDK

Bankacılık sektörü takipteki alacaklarında(TGA) 2003 Ocak-Kasım döneminde olumlu gelişmeler gözlenmiştir. Bu dönemde TGA(brüt) reel olarak yüzde 23,6 azalarak 10,4 katrilyon liradan 9 katrilyon liraya gerilemiştir. TGA(brüt) kalemi gruplar itibarıyla incelendiğinde, Kasım 2003'de tüm banka gruplarında reel olarak gerilemiştir. En yüksek reel düşüş yüzde 62,5 ile TMSF bünyesindeki bankalarda yaşanırken, bu grubu yüzde 13,9 düşüşle kamu ve yüzde 12 düşüşle özel bankalar grubu izlemiştir. Söz konusu gelişme, İstanbul Yaklaşımı kapsamına alınan kredilerdeki artış, bankaların kredi kullandırırken daha özenli davranmaları, ayrıca ekonomideki büyüme performansına bağlı olarak kredi kullanıcılarının geri ödeme kabiliyetlerinin geçmiş dönemlere göre artmasından kaynaklanmaktadır.

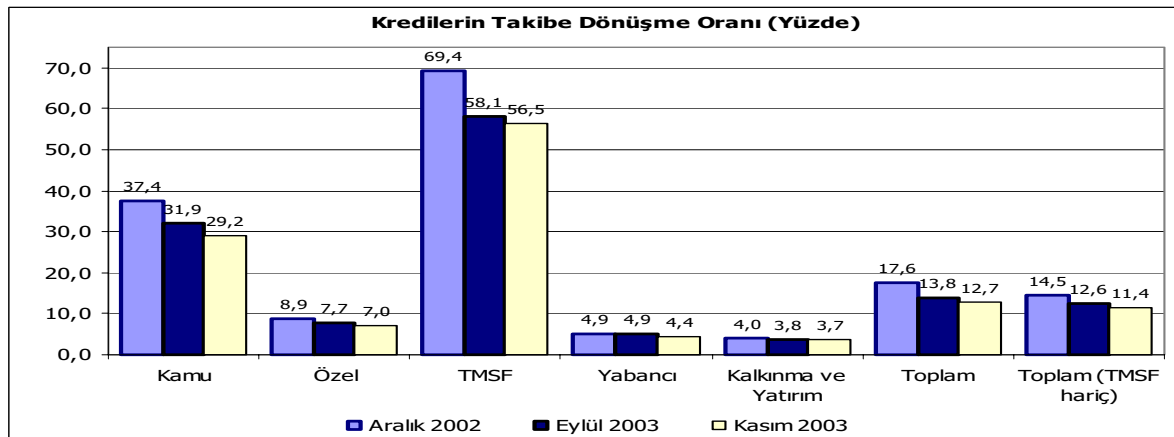
Takipteki alacaklar için ayrılan toplam karşılıklar 2002 yıl sonunda 6,7 katrilyon liradan Kasım 2003'de 7,4 katrilyon liraya yükselirken İstanbul Yaklaşımı kapsamına alınan kredilerin de etkisiyle reel olarak yüzde 2,6 oranında gerilemiştir. Söz konusu dönemde karşılıkların takipteki alacaklara oranı bir önceki yıl sonuna göre 17,6 puan artarak yüzde 81,8 olmuştur. Böylece, Kasım 2003 itibarıyla, bankacılık sektörünün net takipteki alacakları geçen yıl sonuna göre reel olarak yüzde 61,3 oranında azalmıştır. Kasım ayı sonunda bankaların takipteki alacaklar için ayırmış oldukları karşılıklar özel bankalarda 1,8 katrilyon liradan 2,5 katrilyon liraya, kamu bankalarında 3,4 katrilyon liradan 3,9 katrilyon liraya yükselirken, TMSF bünyesindeki bankalarda 1,4 katrilyon liradan 735 trilyon liraya gerilemiştir.

Tablo 4.16 Grup Bazında Takipteki Alacaklar

Trilyon TL	Aralık 2002	Eylül 2003	Kasım 2003	Reel % Değişim
Takipteki Alacaklar (Brüt)	10.430	9.086	9.015	-23,6
- Kamu	4.545	4.472	4.430	-13,9
- Özel	3.335	3.286	3.323	-12,0
- TMSF	2.260	1.029	958	-62,5
- Yabancı	112	120	123	-2,4
- Kalkınma ve Yatırım	179	179	181	-10,7
Karşılıklar	6.691	7.043	7.377	-2,6
- Kamu	3.358	3.844	3.908	2,8
- Özel	1.766	2.218	2.479	24,0
- TMSF	1.366	728	735	-52,5
- Yabancı	87	93	96	-2,5
- Kalkınma ve Yatırım	114	160	160	23,4
Karşılıklar/ TGA (Brüt) (%)	64,2	77,5	81,8	
- Kamu	73,9	86,0	88,2	
- Özel	53,0	67,5	74,6	

Kaynak: BDDK

Bu gelişmeler sonucunda, kredilerin takibe dönüşüm oranı¹³ 2002 yılında yüzde 17,6 iken, Kasım ayı sonunda yüzde 12,7'ye gerilemiştir. Özel bankalarda takibe dönüşme oranı 2002 yıl sonuna göre 1,9 puan gerileyerek yüzde 7 seviyesinde gerçekleşirken, kamu bankalarının takibe dönüşme oranı aynı dönemde 8,2 puan gerileyerek yüzde 29,2'ye düşmüştür. Dikkat çeken bir diğer gelişme TMSF bünyesindeki bankaların takipteki alacaklarında yaşanan düşüştür. TMSF bünyesindeki bankaların 2002 yılı sonunda yüzde 69,4 olan takibe dönüşme oranı Kasım ayı sonunda yüzde 56,5'e gerilemiştir.

Kaynak: BDDK

2002 yılı sonunda takipteki alacakların yüzde 73,6'sı teminatlı alacaklardan oluşurken bu oran Kasım 2003'de yüzde 74,9'a yükselmiştir. Donuk alacakların teminat yapısı incelendiğinde;

- Nakit ve mevduat, Hazine borçlanma senetleri, OECD ülkeleri merkez yönetimleri, bunların merkez bankaları ya da kefaletleriyle ihraç edilen menkul değerlerden oluşan I. Grup teminatlı donuk alacakların yüzde 1 gibi çok düşük düzeyde olduğu,

- Altın ve kıymetli madenler, borsada kote hisse senetleri, varlığa dayalı menkul kıymetler, özel sektör tahvilleri, Türkiye'de faal bankaların kendi kredi sınırları dahilinde verdikleri kefalet ve teminat mektupları, OECD ülkelerinde faal bankaların garantileri, OECD ülkeleri merkez yönetimleri, bunların merkez bankalarının kefaletleri, Avrupa Merkez Bankasının garanti ve kefaletleri, kredi riskine karşı

¹³ Brüt Takipteki Alacaklar / (Krediler+Brüt Takipteki Alacaklar)

koruma sağlayan kredi türevleri, firmaların kamudan alacaklarının temlik veya rehni, paraya tahvili kolay menkul kıymetler, ekspertiz kıymeti yeterli olmak kaydıyla, tapulu gayrimenkullerin ipotekleri ile tahsisli arazilere yapılan ipoteklerden oluşan II. Grup teminatlı donuk alacakların yüzde 40,4'lük bir paya sahip olduğu,

- Ticari işletme rehni, ihracat vesaiki, taşıt rehni, uçak ve gemi ipoteği, kredibilitesi yüksek gerçek ve tüzel kişilerin kefaletleri, müşteri senetlerinden oluşan III. grup teminatlı donuk alacakların yüzde 30,3 düzeyinde olduğu,

- Bunların dışında kalan IV. Grup teminatlı alacakların donuk alacakların yüzde 3,3'ü olduğu,
- Donuk alacakların yüzde 25'inin ise teminatsız olduğu görülmektedir.

Diğer önemli bir gelişme de, yeniden yapılandırılan kredi ve diğer alacaklar toplamının Çukurova Grubuyla yapılan anlaşmanın da etkisiyle Kasım ayı sonunda Aralık 2002'ye göre 3 katrilyon lira artarak 3,2 katrilyon liraya yükselmesidir. Benzer bir gelişmeyi yeni itfa planına bağlanan alacakların tutarında da görmek mümkündür.

Tablo 4.17 Takipteki Alacaklar ve Teminatları

Trilyon TL	Aralık 2002	Evlül 2003	Kasım 2003
Toplam Donuk Alacaklar	10.430	9.086	9.015
I. Grup Teminata Sahip Olanlar	348	137	87
II. Grup Teminata Sahip Olanlar	3.846	3.321	3.639
III. Grup Teminata Sahip Olanlar	3.169	2.783	2.732
IV. Grup Teminata Sahip Olanlar	313	282	293
Teminatsız Olanlar	2.754	2.563	2.264
Yeniden Yapılandırılan Kredi ve Diğer Alacaklar	168	3.013	3.205
Yeni İtfa Planına Bağlanan Kredi ve Diğer Alacaklar	370	635	1.126

Kaynak: BDDK

Merkez Bankası Risk Santralizasyonu Merkezi verilerine göre, Kasım 2003 itibarıyla tasfiye olunacak kredilerin yüzde 20,1'i toptan perakende ticaret sektörüne, yüzde 18,4'ü ise tekstil sektörüne aittir.

Bankacılık sektöründe 2003 yılında, yapılan düzenlemelerle kredi teminatlarının daha gerçekçi olarak belirlenmesinin sağlanması, kredilerin belirli bir sektörde yoğunlaşmayarak riskin dağıtılmış olması, uygulanan ekonomik programın sonuçlarının alınmasıyla birlikte ekonomik aktivitede yaşanan canlanma ve mevcut tahsili gecikmiş alacakların önemli bir bölümüne karşılık ayrılmış olması kredi riskini azaltan faktörler olmuştur.

Türk bankacılık sisteminde nakdi kredilerin aktifler içerisindeki payının yüzde 25-30 civarında olması, söz konusu kredilerin ise dörtte birinin tüketici kredileri ile kredi kartı alacaklarından, dörtte birinin ihracatla ilişkili kredilerden ve dörtte birinin işletme kredisi ağırlıklı olması, bankalarımızın kredi riskini önemli ölçüde sınırlandıran bir yapıdır.

4.2.4 Diğer Aktif Kalemlerindeki Gelişmeler¹⁴

Bankacılık sektörünün diğer aktif kalemleri Kasım 2003 itibarıyla reel olarak gerileme göstermiştir. Faiz gelir tahakkuk ve reeskontlarının 2002 yıl sonunda yüzde 6,3 olan toplam aktifler içindeki payı Kasım 2003'de yüzde 5,6'ya gerilerken, iştirak ve bağlı ortaklıklar kaleminin payı aynı dönemde yüzde 4,1'den yüzde 3,7'ye gerilemiştir.

Tablo 4.18 Diğer Aktifler (Aktif Toplamı İçindeki Paylarının Gelişimi)

Yüzde	Aralık 2002	Evlül 2003	Kasım 2003
Sabit Kıymetler (Net)	3,6	3,6	3,4
İştirakler, Bağlı ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (Net)	4,1	3,7	3,7
Faiz ve Gelir Reeskontları, Finansal Kir.Alık, Elden Çık.Kıym. Diğer Aktifler	9,2	8,0	8,5
Toplam	16,9	15,4	15,6

Kaynak: BDDK

Aktif hesaplar içinde yer alan sabit kıymetlerin toplam aktifler içerisindeki payı 0,2 puan azalışla yüzde 3,4'e gerilerken, elden çıkarılacak kıymetlerin payı değişmeyerek yüzde 0,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. İştirak, bağlı ortaklık ve sabit kıymetlerin payında meydana gelen gerilemede bankaların söz konusu varlıklarının bir kısmını satmak suretiyle likide etmeleri de etkili olmuştur.

¹⁴ Faiz Gelir ve Reeskontları, Finansal Kiralama Alacakları, İştirakler Bağlı ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar, Elden Çıkarılacak Kıymetler, Sabit Kıymetler ve diğer Aktiflerden oluşmaktadır.

Nitekim, bankaların aktiflerinin satışından Kasım ayı itibarıyla elde ettikleri gelir tutarı 709 trilyon liraya ulaşmıştır. Bu gelişmeler bankaların serbest sermayelerini olumlu yönde etkilemiştir. (Bkz. Tablo 4.29)

4.3. Pasif Yapısındaki Gelişmeler

2003 yılı Ocak-Kasım döneminde bankacılık sisteminin pasif yapısı değişmiş, döviz kurlarının nominal olarak gerilemesinin etkisiyle mevduatın payı azalırken, repodan sağlanan fonların payı artış göstermiştir. Artan likiditelerine bağlı olarak kamu bankalarının piyasalara ve bankalara olan borçlarındaki azalmanın etkisiyle bankacılık sisteminin para piyasalarına ve bankalara olan borçlarının pasif toplamı içindeki payı düşmüştür. Banka sermayelerinin güçlendirilmesi programı kapsamında yapılan sermaye artışlarının ve karlılık performansındaki iyileşmenin de etkisiyle özkaynaklar kaleminin payı artış göstermiştir.

Tablo 4.19 Bankacılık Sektörü Pasif Yapısında Gelişmeler

Yüzde Pay	Mevduat			Repodan Sağlanan Fonlar			TCMB'ye, Para Piyasalarına ve Bankalara Borçlar			Özkaynaklar			Diğer Pasifler		
	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03
Kamu Bankaları	71,5	72,4	72,0	1,5	1,2	1,3	7,0	4,5	4,9	9,9	11,8	11,8	10,1	10,0	10,1
Özel Bankalar	67,5	63,3	63,6	3,4	3,5	5,3	11,7	13,0	11,4	12,7	14,9	14,7	4,6	5,3	5,0
Yabancı Bankalar	46,5	44,0	44,9	0,0	0,2	0,1	22,3	20,2	20,6	20,9	26,4	25,1	10,2	9,2	9,3
TSMF Bankaları	62,0	60,6	59,9	11,0	26,8	27,9	15,2	9,5	10,5	-6,7	-11,1	-11,7	18,6	14,2	13,4
Kalkınma ve Yat.	0,0	0,0	0,0	0,4	0,9	1,0	37,3	32,2	33,3	31,7	40,4	41,7	30,6	26,5	23,9
Toplam	64,9	63,0	63,0	2,9	3,2	4,3	11,8	11,1	10,4	12,1	14,5	14,4	8,3	8,2	7,9

Kaynak: BDDK

Döviz kurlarında yaşanan gelişmelerin etkisiyle mevduatların toplam pasifler içindeki payı Kasım 2003'te yıl sonuna göre 1,9 puan azalarak yüzde 63'e düşerken, özkaynakların payı 2,3 puan artarak yüzde 14,4'e yükselmiş, yine döviz kuru etkisiyle bankalara borçlar kaleminin payı yüzde 9,2'ye gerilemiştir. Bankaların en önemli fon kaynağı olan TL mevduatlar reel olarak artarken, YP mevduat kur etkisine bağlı olarak azalma göstermiştir.

Toplam pasiflerin TL-YP kompozisyonu incelendiğinde, Türk lirası kalemlerin ağırlığı artarken, yabancı para kalemlerin ağırlığı tüm gruplar itibarıyla azalmıştır. Nitekim, 2002'de yüzde 49,6 olan TL cinsinden pasiflerin toplam içindeki ağırlığı 2003 Kasım ayında yüzde 56,5'e yükselmiştir. Pasif yapısının TL lehinde gelişmesinde döviz kurlarındaki nominal gerileme belirleyici olmuştur.

Gruplar itibarıyla pasif yapısı incelendiğinde; tüm banka gruplarında, Türk lirası cinsinden mevduatların pasifler içindeki payının arttığı, yabancı para cinsinden mevduatların pasifler içindeki payının azaldığı görülmektedir. Bu gelişmede, döviz kurunda yaşanan gerileme etkili olmuştur. Özkaynak kalemi açısından tüm gruplarda artış söz konusudur. Bankalara borçlar kaleminde ise, tüm banka gruplarında azalma gözlenmektedir.

Tablo 4.20 Gruplar İtibarıyla Pasif Toplamlarının Gelişimi

	Trilyon TL			Milyon Dolar			Yüzde Pay			Nominal Yüzde Değişim		Reel % Değişim Kas 03/ Ara 02
	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	9.03/12.02	11.03/12.02	
Kamu Bankaları	67.831	76.140	80.651	41.500	55.306	55.061	31,9	33,8	33,6	12,2	18,9	5,0
- TL	44.589	56.070	58.390	27.280	40.728	39.863	65,7	73,6	72,4	25,7	31,0	15,7
- YP	23.243	20.071	22.261	14.220	14.579	15.198	34,3	26,4	27,6	-13,6	-4,2	-15,4
Özel Bankalar	119.471	125.925	135.155	73.093	91.468	92.271	56,2	55,9	56,3	5,4	13,1	-0,1
- TL	48.636	58.900	63.892	29.756	42.783	43.619	40,7	46,8	47,3	21,1	31,4	16,0
- YP	70.835	67.025	71.264	43.337	48.685	48.652	59,3	53,2	52,7	-5,4	0,6	-11,1
Yabancı Bankalar	6.630	6.383	6.905	4.056	4.636	4.714	3,1	2,8	2,9	-3,7	4,1	-8,0
- TL	2.901	3.131	3.345	1.775	2.274	2.284	43,8	49,1	48,4	7,9	15,3	1,9
- YP	3.729	3.252	3.560	2.281	2.362	2.430	56,2	50,9	51,6	-12,8	-4,5	-15,7
TSMF Bankaları	9.310	6.919	7.132	5.696	5.026	4.869	4,4	3,1	3,0	-25,7	-23,4	-32,3
- TL	4.486	4.180	4.286	2.744	3.036	2.926	48,2	60,4	60,1	-6,8	-4,5	-15,6
- YP	4.824	2.739	2.846	2.952	1.990	1.943	51,8	39,6	39,9	-43,2	-41,0	-47,9
Kalkınma Yat.Bank.	9.438	9.730	10.296	5.774	7.067	7.029	4,4	4,3	4,3	3,1	9,1	-3,6
- TL	4.808	5.620	5.883	2.942	4.082	4.017	50,9	57,8	57,1	16,9	22,4	8,1
- YP	4.630	4.109	4.413	2.833	2.985	3.013	49,1	42,2	42,9	-11,2	-4,7	-15,8
Toplam	212.681	225.097	240.140	130.120	163.504	163.945	100,0	100,0	100,0	5,8	12,9	-0,3
- TL	105.420	127.901	135.796	64.497	92.904	92.709	49,6	56,8	56,5	21,3	28,8	13,8
- YP	107.260	97.196	104.344	65.623	70.600	71.236	50,4	43,2	43,5	-9,4	-2,7	-14,1

Kaynak: BDDK.

* Yüzde pay grup toplamlarında toplam içindeki payı, TL-YP'de grubun kendi toplamı içindeki payı ifade etmektedir.

4.3.1 Mevduat

Bankacılık sektörünün mevduat hacmi, 2003 yılı Kasım ayı itibarıyla 2002 yıl sonuna göre reel bazda yüzde 3,1 oranında azalarak 151,3 katrilyon lira seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, yıl boyunca döviz kurunun düşük seyretmesi sonucu yabancı para cinsinden mevduatların Türk lirası karşılıklarının düşük kalması etkili olmuştur. Nitekim, dolar bazında incelendiğinde, mevduatlar yüzde 22,4 oranında artış göstermiş ve 103,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

2003 yılı Kasım ayı itibarıyla bankacılık sektöründe mevduatın yüzde 49,9'u döviz tevdiat hesaplarından(DTH), yüzde 29,1'i Türk Lirası tasarruf mevduatından ve yüzde 20,9'u resmi, ticari ve diğer kuruluşlar mevduatından oluşmaktadır. Ocak-Kasım 2003 döneminde DTH'ların payı 7,3 puan azalmıştır. Bu azalmada, söz konusu dönemde düşük seyreden döviz kurları belirleyici olmuştur.

Mevduatın gruplar itibarıyla dağılımı incelendiğinde, Ocak-Kasım 2003 döneminde kamu bankalarının payının arttığı diğer grupların payının azaldığı görülmektedir. Kamu bankalarındaki TL cinsinden mevduatların toplam TL mevduatlar içindeki payı bu dönemde 1 puan artarak yüzde 53,4'e ulaşırken, YP cinsinden mevduatlardaki özel bankaların yüzde 70 seviyesindeki payı değişme göstermemiştir. Döviz kurundaki düşük seyre bağlı olarak yine tüm grupların yabancı para cinsinden mevduatların toplam mevduat içindeki payında bir düşüş söz konusudur.

Tablo 4.21 Banka Grupları İtibariyle Mevduatın Gelişimi

	Trilyon TL			Milyon Dolar			Yüzde Pay			Nominal Yüzde Değişim		Reel % Değişim Kas 03/ Ara 02
	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	9.03/12.02	11.03/12.02	
Kamu Bankaları	48.489	55.115	58.056	29.666	40.034	39.635	35,1	38,8	38,4	13,7	19,7	5,8
- TL	30.881	39.139	40.498	18.893	28.430	27.648	63,7	71,0	69,8	26,7	31,1	15,9
- YP	17.608	15.976	17.558	10.773	11.604	11.987	36,3	29,0	30,2	-9,3	-0,3	-11,9
Özel Bankalar	80.629	79.758	85.918	49.330	57.934	58.657	58,4	56,2	56,8	-1,1	6,6	-5,9
- TL	25.129	30.871	32.705	15.374	22.424	22.328	31,2	38,7	38,1	22,9	30,1	15,0
- YP	55.500	48.886	53.213	33.955	35.509	36.329	68,8	61,3	61,9	-11,9	-4,1	-15,3
Yabancı Bankalar	3.086	2.810	3.097	1.888	2.041	2.115	2,2	2,0	2,0	-8,9	0,4	-11,3
- TL	504	607	538	308	441	367	16,3	21,6	17,4	20,4	6,8	-5,7
- YP	2.582	2.203	2.559	1.580	1.600	1.747	83,7	78,4	82,6	-14,7	-0,9	-12,4
TSMF Bankaları	5.770	4.190	4.274	3.530	3.043	2.918	4,2	3,0	2,8	-27,4	-25,9	-34,6
- TL	2.401	2.120	2.081	1.469	1.540	1.421	41,6	50,6	48,7	-11,7	-13,3	-23,4
- YP	3.368	2.070	2.193	2.061	1.503	1.497	58,4	49,4	51,3	-38,6	-34,9	-42,5
Toplam	137.973	141.872	151.345	84.413	103.052	103.324	100,0	100,0	100,0	2,8	9,7	-3,1
- TL	58.915	72.737	75.822	36.045	52.834	51.764	42,7	51,3	50,1	23,5	28,7	13,7
- YP	79.058	69.135	75.524	48.368	50.218	51.560	57,3	48,7	49,9	-12,6	-4,5	-15,6

Kaynak: BDDK

Gruplar itibarıyla mevduatın TL-YP dağılımı incelendiğinde, TL mevduatın kamu bankalarında, yabancı para cinsinden mevduatlarda ise özel bankaların ve yabancı bankaların payının diğer gruplara göre çok yüksek olduğu görülmektedir. Kamu bankalarının mevduatlarındaki TL cinsinden ağırlıklı yapıda resmi mevduatlar etkili olmaktadır. Nitekim, Aralık 2002'de 3,8 katrilyon lira olan kamu bankalarındaki resmi mevduat, Kasım 2003 itibarıyla nominal bazda yüzde 69 oranında artarak 6,4 katrilyon liraya yükselmiştir.

Mevduatın türlerine göre ayrımı incelendiğinde, 2002 yıl sonuna göre 2003 Kasım ayında, DTH'ların toplam mevduat içindeki payı gerilerken, diğer mevduat türlerinin payları artış göstermiştir. Aynı dönemler itibarıyla, Türk lirası tasarruf mevduatları reel olarak yüzde 11,7 oranında artarak 44,1 katrilyon lira olmuştur. Döviz tevdiat hesapları reel olarak yüzde 15,6 oranında gerilemekle birlikte, dolar bazında incelendiğinde, 2002 yıl sonunda 48,4 milyar dolar iken, 2003 yılı Kasım ayında 51,6 milyar dolara yükseldiği gözlenmektedir.

Tablo 4.22 Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı

	Trilyon TL				Yüzde Pay				Reel % Değişim Kas.03/ Ara.02
	2002 Aralık	2002 Haziran	2003 Eylül	2003 Kasım	2002 Aralık	2002 Haziran	2003 Eylül	2003 Kasım	
Türk Lirası Tasarruf Mevduatı	34.851	39.009	41.586	44.079	25,3	29,3	29,3	29,1	11,7
Döviz Tevdiat Hesapları	78.964	68.308	69.082	75.467	57,2	51,3	48,7	49,9	-15,6
- Yurtiçi Yerleşik Gerçek Kişilere Ait Mevduat	74.694	38.673	64.939	70.956	54,1	48,2	45,8	46,9	-16,1
Resmi, Ticari ve Diğer Kuruluşlar Mevduatı	24.011	25.745	31.059	31.565	17,4	19,3	21,9	20,9	16,1
Kıymetli Maden Depo Hesapları	94	54	53	47	0,1	0,0	0,0	0,0	-55,7
Sektör Toplamı	137.973	133.197	141.872	151.345	100,0	100,0	100,0	100,0	-3,1

Kaynak: BDDK

Döviz Tevdiat Hesaplarının para birimlerine göre dağılımı incelendiğinde, 2003 Ocak-Kasım döneminde dolar cinsinden hesaplarda azalma, Euro cinsinden hesaplarda artış söz konusudur. Nitekim, 2002 yıl sonunda yüzde 69,5 olan dolar cinsinden hesapların payı Kasım 2003'de 6,6 puan azalarak yüzde 62,9'a gerilemiştir. Söz konusu dönemde Euro cinsinden hesapların payı 9,5 puan artarak yüzde 32,9 oranında gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, hem euro cinsinden hesaplarda tutar bakımından görülen artış hem de euro/dolar paritesinin euro lehine değişmesi belirleyici olmuştur.

Bankacılık sisteminin kaynakları içerisinde en önemli paya sahip olan mevduatın ortalama vadesi, bekleyişlerdeki düzelmeye bağlı olarak uzamıştır. Nitekim, 2002 yıl sonunda 80 gün olan Türk lirası mevduatların ortalama vadesi 2003 Kasım ayında 85 güne, aynı dönem itibarıyla döviz cinsinden mevduatların ortalama vadesi 87 günden 90 güne yükselmiştir.

Türk Lirası mevduatları içinde 3 aydan kısa vadeli mevduatların payı 2003 yılı Kasım ayında 2002 yıl sonuna göre 2 puan gerileyerek yüzde 87,3 olurken, döviz cinsinden mevduatlar 0,8 puan azalarak yüzde 88 seviyesinde gerçekleşmiştir.

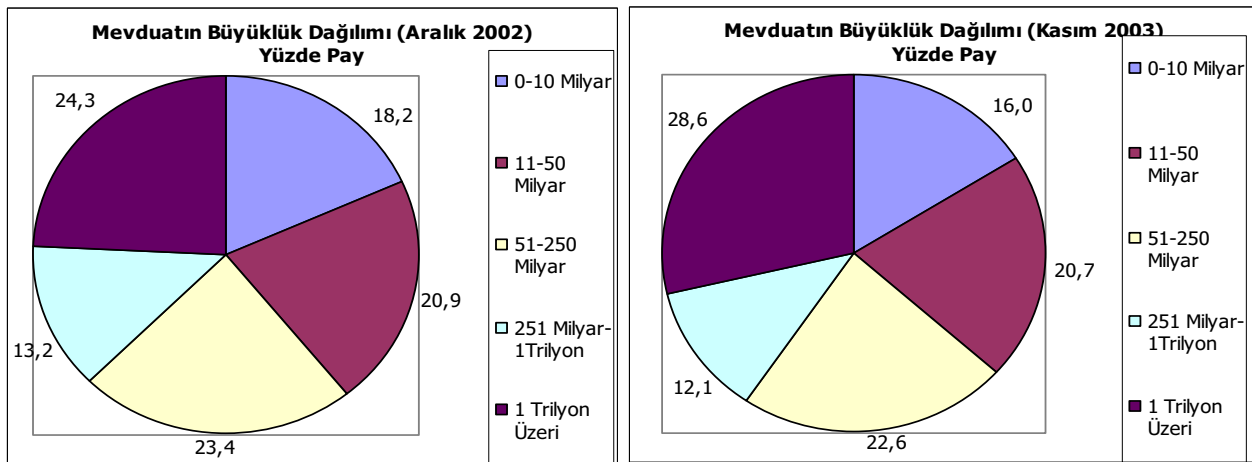
Tablo 4.23 Mevduatın Vadelerine Göre Dağılımı

Yüzde	Yüzde Pay			Reel % Değişme Kas. 03/Ara. 02
	2002 Aralık	2003 Eylül	2003 Kasım	
Türk Lirası Mevduat (Toplam)	100,0	100,0	100,0	13,7
1 Aya Kadar	61,0	46,9	46,4	-13,5
1-3 Ay	28,3	40,4	40,9	64,4
3-6 Ay	6,7	10,6	10,4	76,5
6-12 Ay	1,9	1,6	2,0	18,5
12 Ay+	2,1	0,5	0,4	-80,1
Döviz Tevdiat Hesapları (Toplam)	100,0	100,0	100,0	-15,6
1 Aya Kadar	68,3	66,0	66,2	-18,3
1-3 Ay	20,5	21,5	21,8	-10,3
3-6 Ay	4,8	5,9	5,5	-2,8
6-12 Ay	5,4	5,6	5,3	-16,9
12 Ay+	1,0	0,9	1,2	3,3

Kaynak: BDDK

Türk bankacılık sektörünün kısa vadeli mevduat ağırlıklı kaynak yapısı nedeniyle faize duyarlı pasiflerinin ortalama vadesi, faize duyarlı aktiflerinin ortalama vadesinden uzundur. Bu nedenle faiz oranlarında meydana gelecek düşüşler sektörü olumlu, yükselmeler ise olumsuz yönde etkileyebilecektir.

Büyüklik ve müşteri sayısı itibarıyla mevduatların dağılımı incelendiğinde; 2003 yılı Kasım ayında, yurtiçi yerleşiklere ait mevduatların yoğunlaşma eğiliminde 2002 yıl sonuna göre belirgin bir değişiklik olmamış ve yoğunlaşma daha çok 51-250 milyar arası mevduatlar ile 1 trilyon üzeri mevduatlarda olmuştur. 2003 yılı Kasım ayında 250 milyar üzeri mevduatın toplam mevduat içerisindeki payı yüzde 40,7 olarak gerçekleşirken, 50 milyar altı mevduatın toplam mevduat içindeki payı yüzde 36,7 olmuştur.

Kaynak: BDDK

2002 yıl sonunda 67,5 milyon olan yurtiçi yerleşiklere ait mevduat hesap adedi, 2003 yılı Kasım ayı itibarıyla, yüzde 15,1 oranında artarak 77,7 milyona yükselmiştir. Söz konusu hesapların yüzde 96,7'si

yurt içi, yüzde 3,3'ü ise yurt dışı yerleşiklere aittir. Mevduat hesaplarının yüzde 16'sı 0-10 milyar lira arası bakiyeye sahip hesaplardan, yüzde 20,7'si 11-50 milyar arası bakiyesi olan hesaplardan, yüzde 22,6'sı ise 51-250 milyar lira arası bakiyeye sahip olan hesaplardan oluşmaktadır.

Tablo 4.24 Toplam Mevduatın Büyüklük ve Müşteri Sayısına Göre Dağılımı

Kasım 2003 - Yüzde Pay	0-10 Milyar	11-50 Milyar	51-250 Milyar	251 Milyar – 1 Trilyon	1 Trilyon Üzeri	Toplam
Yurtiçinde Yerleşik Kişiler	15,8	20,2	21,7	11,1	27,9	96,7
Tasarruf Mevduatı	8,0	8,8	5,8	3,1	3,2	28,9
Resmî,Ticari ve Diğer Kurumlar Mevduatı	1,4	1,3	1,3	2,3	14,7	20,9
Döviz Tevdiat Hesabı	6,4	10,1	14,7	5,7	10,0	46,9
Yurtdışında Yerleşik Kişiler	0,2	0,5	0,9	1,0	0,7	3,3
Döviz Tevdiat Hesabı	0,2	0,4	0,8	1,0	0,7	3,0
Genel Toplam	16,0	20,7	22,6	12,1	28,6	100,0
Hesap Sayısı (Kişi)						
Yurtiçinde Yerleşik Kişiler	75.688.113	1.443.552	511.209	39.047	11.571	77.693.492
- Gerçek Kişiler	67.879.435	1.205.650	430.895	24.437	5.489	69.545.906
- Tüzel Kişiler	7.808.678	237.902	80.314	14.610	6.082	8.147.586
Yurtdışında Yerleşik Kişiler	285.782	28.355	10.940	2.443	321	327.841
Toplam Hesap Adedi	75.973.895	1.471.907	522.149	41.490	11.892	78.021.333

Kaynak: BDDK

4.3.2 Bankalar, Bankalararası Para Piyasası ve Merkez Bankasına Borçlar

Bankacılık sektörünün diğer önemli fon kaynağı olan bankalara borçlar kaleminin toplam pasifler içindeki payı bir önceki yıl sonuna göre 1,5 puan gerileyerek Kasım ayı sonunda yüzde 9,2 olarak gerçekleşmiştir. Bankalara borçlar kaleminin altında yer alan yurt içi bankalar ve benzeri kuruluşlara borçların payı 2002 yılına göre 0,6 puan azalmıştır. Sektörün yurtdışı banka ve benzeri kuruluşlardan sağladığı fonların toplam pasifler içindeki payı Kasım ayı itibarıyla 0,9 puan gerileme ile yüzde 7,4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bankalara borçlar kaleminin TL-YP kompozisyonu incelendiğinde; 2002 yıl sonunda bankalara borçlar kaleminin yüzde 87,2'si yabancı para cinsinden iken, bu oran Kasım 2003'de yüzde 88,3'e yükselmiştir. Dolar bazında ise, 2002 yıl sonunda 11,9 milyar dolar olan YP cinsinden bankalara borçlar kalemi, Kasım ayı sonunda 13,4 milyar dolara yükselmiştir.

Tablo 4.25 Bankalara Borçlar

	Trilyon TL			Pasif Toplamı İçinde % Pay			Reel % Değişme Kas. 03 / Ara.02
	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	Ara.02	Eyl.03	Kas.03	
Bankalara Borçlar							
- Kamu	2.230	1.472	1.952	1,1	0,7	0,8	-22,7
- Özel	13.405	16.075	15.055	6,6	7,1	6,3	-0,8
- TMSF	1.274	479	557	0,6	0,2	0,2	-61,4
- Yabancı	1.476	1.289	1.409	0,7	0,6	0,6	-15,7
- KYB	3.254	2.997	3.214	1,6	1,3	1,3	-12,8
- Sektör Toplamı	21.639	22.313	22.185	10,7	9,9	9,2	-9,4
- Yurtiçi Bankalar ve Benzeri Kuruluşlar							
- Kamu	580	361	588	0,3	0,2	0,2	-10,4
- Özel	1.951	2.380	2.030	1,0	1,1	0,8	-8,1
- TMSF	897	311	452	0,4	0,1	0,2	-55,5
- Yabancı	368	239	577	0,2	0,1	0,2	38,5
- KYB	1.173	866	879	0,6	0,4	0,4	-33,8
- Sektör Toplamı	4.969	4.158	4.526	2,5	1,8	1,9	-19,5
- Yurtdışı Bankalar ve Benzeri Kuruluşlar							
- Kamu	1.650	1.111	1.364	0,8	0,5	0,6	-27,0
- Özel	11.454	13.695	13.025	5,7	6,1	5,4	0,5
- TMSF	377	168	105	0,2	0,1	0,0	-75,5
- Yabancı	1.108	1.050	832	0,5	0,5	0,3	-33,7
- KYB	2.081	2.131	2.334	1,0	0,9	1,0	-0,9
- Sektör Toplamı	16.670	18.155	17.659	8,3	8,1	7,4	-6,4

Kaynak: BDDK

Bankalara borçlar kalemi gruplar itibarıyla incelendiğinde; tüm banka gruplarında reel olarak gerileme yaşanmıştır. En fazla azalış reel olarak yüzde 61,4 ile TMSF bankalarında yaşanmış bu grubu yüzde 22,7 oranında reel gerileme ile kamu bankaları izlemiştir. TMSF bünyesindeki bankalar ve özellikle kamu bankalarının söz konusu dönemde kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının azalmasına paralel olarak bu bankaların bankalara borçlar kalemi azalmıştır. Özel bankalarda ise yurtiçi bankalara olan borçlar bir önceki yıl sonuna göre reel olarak yüzde 8,1 seviyesinde azalırken, yurtdışından sağlanan sendikasyon kredilerine bağlı olarak yurtdışı bankalara borçlar kalemi de reel olarak yüzde 0,5 oranında artmıştır.

Uluslararası piyasalarda Türk ekonomisine güvenin artması özel bankaların yeniden sendikasyon ve seküritizasyon kredileri almalarına da imkan vermiştir. Bankacılık sektörü 2003 yılında 3,8 milyar dolar tutarında sendikasyon kredisi alırken, aynı dönemde vadesi gelen 2,2 milyar dolar tutarındaki sendikasyon kredisini geri ödemiştir. Diğer taraftan 2003 yılı içerisinde bankalarımız 1,3 milyar dolarlık seküritizasyon kredisi kullanmışlardır. Ayrıca, bankaların kullanmış olduklarını kredilerin faiz koşullarında da yıl içerisinde olumlu gelişmeler gerçekleşmiş, yıl başında 75-85 baz puan spread ile kredi sağlanırken, yıl sonunda bu oran 65 baz puana gerilemiştir.

Tablo 4.26 2003 Yılında Dış Piyasalardan Sağlanan Sendikasyon Kredileri (Bin)

Aylar	Kredi Adedi	Döviz Cinsi	Döviz Miktarı	Dolar Karşılığı	Ortalama Vade	Min- Max Marj ve Tanım
	1	EURO	400.000	500.000	1 Yıl	EURIBOR + 75:00 BP
	4	USD	950.000	950.000	1 Yıl	LIBOR + 75:00 - 130:00 BP
Temmuz Ayı Toplamı	5			1.450.000	1 Yıl	
Ağustos Ayı Toplamı	1	USD	200.000	200.000	1 Yıl	LIBOR + 85:00
Ekim Ayı Toplamı	3	USD	525.000	525.000	1 Yıl	LIBOR + 80:00 - 85:00
Kasım Ayı Toplamı	2	USD	900.000	900.000	1 Yıl	LIBOR + 65:00
Aralık Ayı Toplamı	3	USD	700.000	700.000	1 Yıl	LIBOR + 65:00- 85:00
TOPLAM	14			3.775.000		

Kaynak: BDDK

Bankacılık sistemi 2003 yılında 1,3 milyar dolarlık seküritizasyon kredisi kullanmıştır. Söz konusu kredilerin genellikle proje finansmanı için kullanıldığı ve ortalama vadesinin ise 5 yıl olduğu görülmektedir. Bu gelişme uluslararası finansal piyasalarda Türk bankacılık sistemine duyulan güvenin arttığını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Tablo 4.27 2003 Yılında Dış Piyasalardan Sağlanan Seküritizasyon Kredileri (Bin)

Aylar	Kredi Adedi	Döviz Cinsi	Döviz Miktarı	Dolar Karşılığı	Ortalama Vade	Kullanım Amaçları
Eylül Ayı Toplamı	1	USD	325.000	325.000	5 Yıl	Kurumsal Proje Finansmanı
Kasım Ayı Toplamı	2	USD	350.000	350.000	5 Yıl	Kurumsal Yatırım Projeleri
Aralık Ayı Toplamı	3	USD	650.000	650.000	5 Yıl	Yatırım ve Finansman İhtiyaçları
TOPLAM	6			1.325.000		

Kaynak: BDDK

Bankaların diğer pasif kalemlerinin¹⁵ toplam pasifler içindeki payı bir önceki yıl sonuna göre 0,6 puan artarak yüzde 12,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. Repo işlemlerinden sağlanan fonlar kalemi bir önceki yıl sonuna göre reel olarak yüzde 47,3 oranında artış göstermiş ve 10,3 katrilyon liraya yükselmiştir.

4.3.3 Özkaynaklar

2002 yılında 25,7 katrilyon lira olan bankacılık sektörünün özkaynakları, reel olarak yüzde 18,8 oranında artarak 2003 yılı Kasım ayında 34,5 katrilyon liraya yükselmiştir. Dolar bazında ise, özkaynaklar aynı dönemde 15,7 milyar dolardan 23,6 milyar dolara yükselmiştir.

Toplam özkaynaklardaki artışta özellikle bankaların yedek akçeleri ile dönem karlarında ve ödenmiş sermayelerindeki artışlar belirleyici olmuştur. Özkaynak toplamındaki yüzde 34,5 oranındaki nominal değişime ödenmiş sermaye artışının katkısı 3,1 puan olurken, dönem karının katkısı 10,3 puan, özel bankaların yedek akçelerindeki artışın katkısı 9,9 puan olarak gerçekleşmiştir. Grup bazında incelendiğinde, TMSF bankaları hariç diğer tüm banka gruplarının özkaynaklar kalemi 2002 yılına göre reel olarak artış göstermiştir. TMSF bankalarının özkaynaklar kalemindeki azalışta cari dönemde kara geçmiş olmalarına yedek akçeler ve geçmiş yıl zararlarının etkisi bulunmaktadır.

31 Aralık 2003 itibarıyla sektörün ödenmiş sermaye toplamı 13.387 trilyon liradır. 2002 yıl sonuna göre toplam ödenmiş sermayedeki bu artış özel bankaların yedek akçe ve yeniden değerlendirme fonu artışları ile iştirak satışlarından, yabancı ve yatırım bankalarının nakit sermaye arttırmalarından kaynaklanmaktadır. Özel bankaların ödenmiş sermayeleri ise 6.770 trilyon liradır. 2002 yıl sonuna göre, bu artışın yüzde 11,5'i nakit sermaye artışı olarak, yüzde 34,5'i yedek akçelerdeki artıştan, yüzde

¹⁵ Repo işlemlerinden sağlanan fonlar, fonlar, ihraç edilen menkul kıymetler, finansal kiralama borçları, ödenecek vergi resim harç ve primler, sermaye benzeri krediler, faiz ve gider reeskontları, karşılıklar ve diğer pasifler toplamından oluşmaktadır.

23,8'i yeniden değerlendirme fonundan, yüzde 15,2'si iştirak satışlarından, yüzde 10,4'ü ise kardan yapılan sermaye artışlarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4.28 Özkaynaklar

	Trilyon TL				Toplam Pasifler İçindeki Yüzde Pay				Reel % Değişme
	Aralık 2002	Haziran 2003	Eylül 2003	Kasım 2003	Aralık 2002	Haziran 2003	Eylül 2003	Kasım 2003	Kasım 03/Aralık 02
Özkaynak Toplamı	25.699	30.144	32.535	34.553	12,1	14,2	14,5	14,4	18,8
- Kamu Bankaları	6.747	8.252	8.986	9.481	9,9	11,6	11,8	11,8	24,1
- Özel Bankalar	15.194	17.359	18.701	19.879	12,7	14,8	14,9	14,7	15,6
- TMSF Bankaları	-626	-637	-767	-834	-	-	-	-	-
- Yabancı Bankalar	1.388	1.599	1.686	1.733	20,9	25,4	26,4	25,1	10,3
- KYB	2.996	3.570	3.928	4.294	31,7	38,1	40,4	41,7	26,6
Ödenmiş Sermaye	12.108	12.666	12.798	12.896	5,7	6,0	5,7	5,4	-5,9
- Kamu Bankaları	3.692	3.693	3.693	3.693	5,4	5,2	4,8	4,6	-11,6
- Özel Bankalar	5.378	5.672	5.772	5.772	4,5	4,8	4,6	4,3	-5,2
- TMSF Bankaları	1.006	1.068	1.044	1.060	10,8	14,7	15,1	14,9	-7,0
- Yabancı Bankalar	500	532	519	519	7,5	8,5	8,1	7,5	-8,5
- KYB	1.531	1.701	1.770	1.853	16,2	18,1	18,2	18,0	6,9
Yedek Akçeler*	50.258	26.765	26.317	27.014	23,6	12,6	11,7	11,2	-52,5
- Kamu Bankaları	11.065	3.819	3.768	3.937	16,3	5,4	4,9	4,9	-68,6
- Özel Bankalar	10.488	12.718	12.605	13.023	8,8	10,8	10,0	9,6	9,7
- TMSF Bankaları	19.351	4.989	4.952	5.075	207,8	68,7	71,6	71,2	-76,8
- Yabancı Bankalar	1.408	1.456	1.244	1.112	21,2	23,1	19,5	16,1	-30,2
- KYB	7.947	3.783	3.748	3.866	84,2	40,3	38,5	37,6	-57,0
Dönem Kar/Zarar	2.883	2.421	4.410	5.542	1,4	1,1	2,0	2,3	69,8
- Kamu Bankaları	1.056	700	1.471	1.780	1,6	1,0	1,9	2,2	48,9
- Özel Bankalar	2.410	1.055	2.024	2.660	2,0	0,9	1,6	2,0	-2,5
- TMSF Bankaları	-1.130	458	321	282	-	6,3	4,6	3,9	-
- Yabancı Bankalar	83	98	213	229	1,3	1,6	3,3	3,3	143,3
- KYB	464	109	381	591	4,9	1,2	3,9	5,7	12,5
Geçmiş yıllar Kar/Zarar	-40.805	-12.455	-12.270	-12.381	-	-	-	-	-
- Kamu Bankaları	-9.075	0	0	0	-	-	-	-	-
- Özel Bankalar	-3.969	-2.736	-2.813	-2.875	-	-	-	-	-
- TMSF Bankaları	-20.168	-7.157	-7.089	-7.250	-	-	-	-	-
- Yabancı Bankalar	-609	-498	-319	-160	-	-	-	-	-
- KYB	-6.984	-2.063	-2.049	-2.096	-	-	-	-	-

Kaynak: BDDK * Yedek Akçeler+Enflasyon Muhasebesinden Kaynaklanan Sermaye Yedekleri

Bankaların serbest sermayeleri incelendiğinde, 2003 yılı Ocak-Kasım döneminde önemli bir iyileşme gözlenmektedir. Bankacılık sisteminin serbest sermayesi özkaynaklardaki artışın hem de sabit kıymetlerdeki gerilemenin etkisiyle Ocak-Kasım 2003 döneminde yüzde 87,3, ayarlanmış serbest sermayesi ise yüzde 183,1 oranında artış göstermiştir. Bu gelişme bankaların karlılık performansını olumlu yönde etkilemiştir. Gruplar itibarıyla incelendiğinde serbest sermayesi en hızlı artan banka grubu özel bankalar olmuş bu grubu kamu bankaları izlemiştir.

Tablo 4.29 Gruplar itibarıyla Serbest Sermaye

	Serbest Sermaye*			Ayarlanmış Serbest Sermaye**		
	Aralık 02	Eylül 03	Kasım 03	Aralık 02	Eylül 03	Kasım 03
- Kamu Bankaları	4.374	6.448	6.867	3.186	5.819	6.345
- Özel Bankalar	2.830	5.673	6.460	1.262	4.604	5.616
- TMSF Bankaları	-1.593	-1.080	-1.131	-2.486	-1.380	-1.354
- Yabancı Bankalar	1.116	1.404	1.455	1.191	1.377	1.428
- KYB	2.614	3.497	3.845	2.550	3.479	3.824
Toplam	9.341	15.941	17.496	5.602	13.898	15.858

* Serbest Sermaye: Özkaynaklar – İştirakler ve Bağlı Kuruluşlar – Sabit Değerler

**Ayarlanmış Serbest Sermaye : Serbest Sermaye – TGA (net)

Kaynak: BDDK.

4.4. Bilanço Dışı İşlemler

Bankaların kredi taahhütlerini ve kredi kartı limitlerini arttırmaları, teminat mektubu ve akreditifler gibi gayrinakdi krediler konusunda ihtiyatlı tutumları ve vadeli döviz işlemlerindeki artış, 2003 yılında bilanço dışı işlemler üzerinde etkili olmuştur. Bankacılık sektörünün toplam bilanço dışı işlemleri Ocak-Kasım 2003 döneminde reel olarak yüzde 14,3 oranında artış göstermiştir. Gruplar itibarıyla incelendiğinde; bilanço dışı işlemler reel olarak, TMSF bankalarında yüzde 41,2, kamu bankalarında

yüzde 1,9, yabancı bankalarda yüzde 17 oranında küçülürken, özel bankalarda yüzde 24,5, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 11 oranında artış göstermiştir.

Bankacılık sektörü bilanço dışı işlemlerinin bilanço toplamına oranı 2002 yılı sonunda yüzde 44,6 iken, 2003 yılı Kasım ayında yüzde 53,2'ye yükselmiştir. 2002 yıl sonuna göre bilanço dışı işlemlerin toplam bilançoya oranı Kasım 2003'te, kamu bankaları, TMSF bankaları ve yabancı bankalarda azalmış, diğer gruplarda artış göstermiştir. Söz konusu oran, kamu bankalarında yüzde 14,7'den yüzde 13,7'ye, TMSF bankalarında yüzde 42,7'den yüzde 37,1'e, yabancı bankalarda yüzde 156,7'den yüzde 141,3'e gerilerken, özel bankalarda yüzde 59,4'ten yüzde 74'e, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 36,5'ten yüzde 42'ye yükselmiştir.

Tablo 4.30 Bilanço Dışı İşlemler

	Trilyon TL			Kas.03/Ara.02 Yüzde Değişim	
	Aralık 2002	Eylül 2003	Kasım 2003	Nominal	Reel
Toplam Gayri Nakdi Krediler	44.836	43.325	47.101	5,1	-7,2
Teminat Mektupları	31.759	30.339	32.331	1,8	-10,1
Kabul kredileri	1.972	1.964	2.138	8,4	-4,2
Akreditifler	8.534	8.221	9.260	8,5	-4,2
Garanti, Kefalet ve Cirolar	2.273	2.652	3.210	41,2	24,7
Diğer	298	150	163	-45,4	-51,7
Toplam Taahhütler	53.903	89.095	80.702	49,7	32,3
Döviz ve Faiz Haddi İle İlgili İşlemler	25.396	37.328	31.760	25,1	10,5
-Vadeli döviz alım satım işlemleri	9.699	13.588	12.291	26,7	11,9
a) Vadeli Döviz Alım İşlemleri	4.830	6.793	6.139	27,1	12,3
b) Vadeli Döviz Satım İşlemleri	4.869	6.795	6.152	26,3	11,6
-Para Swapları	10.516	13.172	12.356	17,5	3,8
a)Swap Para Alım	5.307	6.620	6.230	17,4	3,7
b)Swap Para Satım	5.209	6.552	6.126	17,6	3,9
- Diğer Türev Alım	431	983	3.503	711,9	617,2
- Diğer Türev Satım	4.750	7.065	4.470	-5,9	-16,9
Cayılabilir Taahhütler	14.497	22.217	17.668	21,9	7,7
Kredi Kartları Harcama Limiti Taahhütleri	12.959	24.633	26.460	104,2	80,4
Diğer Cayılamaz Taahhütler	190	3.106	3.349	1663,5	1457,9
Diğer	861	1.811	1.464	70,0	50,2
Toplam Bilanço Dışı İşlemler	98.739	132.421	127.803	29,4	14,3

Kaynak: BDDK

Bilanço dışı işlemler içinde önemli ağırlığa sahip olan gayri nakdi krediler ve yükümlülükler 2003 yılında reel olarak yüzde 7,2 oranında daralırken, taahhütler yüzde 32,3 oranında artmıştır. Bu dönemde, toplam gayri nakdi krediler ve yükümlülükler kaleminin yüzde 69'unu oluşturan teminat mektupları reel olarak yüzde 10,1'lik bir azalma göstermiştir. Gayri nakdi kredi ve yükümlülüklerdeki gerileme, başta TMSF bankaları olmak üzere kamu ve yabancı bankaların teminat mektuplarındaki azalmadan ve kamu ile TMSF bankalarının kullandığı akreditiflerdeki gerilemeden kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan özel bankalarda teminat mektuplarında ve akreditiflerde reel olarak sırasıyla yüzde 83,2 ve yüzde 95,7 oranında artış gözlenmektedir.

Toplam taahhütlerdeki yüzde 32,3'lük reel artış özellikle özel bankaların, yabancı bankaların ve kamu bankalarının kredi kartı harcama limiti taahhütleri ve özel bankaların cayılabilir taahhütleri ile döviz ve faiz haddi ile ilgili işlemlerindeki artışlardan kaynaklanmıştır. İncelenen dönemde özel bankalarda kredi kartı harcama limitlerinde reel olarak yüzde 165,8, cayılabilir kredi tahsis taahhütlerinde yüzde 101,6 oranında artış gerçekleşmektedir.

4.5. Bankaların Emanetinde Tutulan Menkul Kıymetlerin Gelişimi

28 Kasım 2003 tarihi itibarıyla, Takasbank hariç, bankaların emanetinde tutulan menkul kıymetlerin nominal değeri 2002 sonuna göre yüzde 51 oranında artarak 63,6 katrilyon lira, piyasa değeri ise yüzde 55,7 oranında artarak 68,7 katrilyon lira seviyesinde gerçekleşmiştir.

Aralık 2002'ye göre nominal değerlerdeki 21,5 katrilyon liralık bu yükselişte, yurtiçinde yerleşik gerçek kişiler ve tüzel kişilerin kamu borçlanma senetleri portföylerindeki artış belirleyici olmuştur.

Hazine tarafından ihraç edilen iskontolu senetlerin önemli bir bölümü bankaların emanetinde gerçek kişi ve kuruluşlar adına tutulmaktadır. Nominal değerlere göre bankalar emanetinde bulunan menkul

kiymetlerin yüzde 95,7'si Hazine tarafından ihraç edilen DİBS ve Eurobondlardan oluşurken, yüzde 4'ü hisse senetlerinden, yüzde 0,3'ü de diğer menkul kıymetlerden meydana gelmektedir.

Piyasa değerlerine göre Hazine tarafından ihraç edilen Hazine Bonolarının 7,3 katrilyon liralık, devlet tahvillerinin 22,8 katrilyon liralık, dövizde endeksli senetlerin 10,9 milyon dolarlık ve Eurobondların 2,1 milyar dolarlık olmak üzere toplam 33,2 katrilyon liralık kısmı yurt içinde yerleşik gerçek kişiler adına bankaların emanet hesaplarında saklanmaktadır.

Tablo 4.31 Bankaların Emanet Menkul Kıymetlerindeki Gelişmeler*

Piyasa Değerleri	Trilyon TL				Milyon Dolar				Yüzde Değişim Kas.03/Ara.02
	31.Ara	27.Haz	26.Eyl	28.Kas	31.Ara	27.Haz	26.Eyl	28.Kas	
YURTIÇİ + YURTDIŞI TOPLAM	44.151	57.148	64.739	68.734	27.012	40.050	47.392	46.925	55,7
Yurtiçi Yerleşikler Adına Tutulan Toplam	34.824	47.360	51.593	52.922	21.305	33.190	37.768	36.130	52,0
- Gerçek Kişiler	23.244	33.211	34.717	34.221	14.221	23.274	25.415	23.363	47,2
- Tüzel Kişiler	9.676	11.564	13.877	15.598	5.920	8.104	10.159	10.649	61,2
- Sigorta Şirketleri	1.585	2.113	2.371	2.576	970	1.481	1.735	1.758	62,5
- Bankalar	87	46	43	51	53	33	32	35	-41,4
- Banka Dışı Mali Kuruluşlar	225	417	578	469	138	292	423	320	108,1
Yurtdışı Yerleşikler Adına Tutulan Toplam	9.328	9.788	13.147	15.812	5.707	6.860	9.624	10.795	69,5
- Gerçek Kişiler	526	571	608	634	322	400	445	433	20,5
- Tüzel Kişiler	1.910	1.992	2.648	1.301	1.169	1.396	1.939	888	-31,9
- Sigorta Şirketleri	6	0	0	0	4	0	0	0	-
- Bankalar	3.279	3.358	4.625	5.334	2.006	2.354	3.386	3.641	62,6
- Banka Dışı Mali Kuruluşlar	3.597	3.862	5.260	8.542	2.201	2.706	3.851	5.832	137,5
Menkul Kıymet Türlerine Göre									
Hazine Tarafından İhraç Edilen Men.Kıy.	37.806	50.225	55.167	56.604	23.130	35.198	40.385	38.643	49,7
- Yurtiçi Yerleşikler	33.709	46.022	50.162	50.863	20.623	32.253	36.720	34.724	50,9
- Gerçek Kişiler	22.636	32.404	33.836	33.200	13.849	22.709	24.770	22.666	46,7
- Yurtdışı Yerleşikler	4.097	4.203	5.006	5.741	2.507	2.946	3.664	3.919	40,1
Hazine Bonusu - TP	20.258	22.605	18.221	9.331	12.394	15.842	13.339	6.371	-53,9
YP	689	241	127	69	421	169	93	47	-90,0
Devlet Tahvili - TP	7.409	17.821	27.725	38.782	4.533	12.489	20.296	26.477	423,4
YP	5.051	4.293	3.326	2.285	3.090	3.009	2.435	1.560	-54,8
Dövizde Endeksli Borç Senetleri	681	573	470	484	417	402	344	331	-28,9
Eurobond İhraçları	3.718	4.691	5.298	5.653	2.275	3.287	3.878	3.859	52,0
- Yurtiçi Yerleşikler	2.253	3.147	3.718	4.058	1.378	2.206	2.722	2.770	80,1
- Yurtdışı Yerleşikler	1.466	1.544	1.580	1.595	897	1.082	1.157	1.089	08,8

(*)Takasbank Hariçtir.

Kaynak: BDDK.

Kasım ayında bankaların emanet hesaplarında sakladıkları kamu iç borçlanma senetlerinin yüzde 58,6'sı üç aydan bir yıla kadar vadeli Türk Lirası cinsinden kıymetlerden oluşmaktadır. Emanet menkul kıymetlerde 3-12 ay arası vadeli kıymetlerde yoğunlaşma görülmektedir. Bu durum tasarruf sahiplerinin DİBS'lerde mevduata göre daha uzun vadeli tasarrufu tercih ettiklerini göstermektedir. Nitekim mevduatta ortalama vade 3 ay iken, kamu iç borçlanma senetlerinde yaklaşık 10 ay civarındadır. Söz konusu gelişme devlet iç borçlanma senetlerinin son dönemlerde artan likiditesinden, kağıtlarının getirilerinin önemli bir tutara kadar vergi dışı olmasından, kamu ihalelerinde teminat olarak kullanılabilmesinden ve vadesinden önce likide çevrilme durumunda işlemiş faizin kağıdın piyasa fiyatına yansımamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4.32 Bankaların Emanetinde Tutulan Kamu İç Borçlanma Senetlerinin Vade Dağılımı

Yüzde Pay	TL Cinsinden DİBS'ler						YP Cinsinden DİBS'ler					
	1 Aya Kadar	1-3 Ay	3-6 Ay	6-12 Ay	1 yıl +	Toplam	1 Aya Kadar	1-3 Ay	3-6 Ay	6-12 Ay	1 yıl +	Toplam
Haz.03	12,7	11,6	19,0	37,9	9,5	90,7	1,0	2,9	2,1	2,0	1,2	9,3
Tem.03	5,0	14,7	18,4	46,0	7,9	92,1	0,9	3,6	1,1	0,8	1,5	7,9
Ağu.03	1,6	16,8	25,5	42,4	4,2	90,5	2,0	2,0	1,9	0,0	3,5	9,5
Eyl.03	6,4	19,0	32,2	35,1	1,6	94,4	2,0	0,0	1,6	0,9	1,0	5,6
Eki.03	11,1	21,0	31,7	29,9	2,3	95,9	0,0	1,2	0,6	0,9	1,4	4,1
Kas.03	8,8	20,9	30,8	27,8	7,4	95,7	0,0	1,8	0,0	1,0	1,5	4,3

Kaynak: BDDK

4.6. Sermaye Yeterliliği

Bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği rasyosu(SYR) 2000 yılında yüzde 9,3 iken¹⁶, 2001 yıl sonunda yüzde 20,8'e, 2002 yılı sonunda yüzde 25,1'e ve 2003 yılı Kasım ayında yüzde 30,8'e yükselmiştir. Bu gelişimde 2001 yılında uygulamaya konulan Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programı

¹⁶ 2000 yılı verileri enflasyon muhasebesi uygulanmamış, 2001-2002 yılı verileri ise enflasyon muhasebesi uygulanmış mali tablolarına göre hesaplanmıştır. 2000 yılında SYR kamu bankalarında yüzde 7,7, özel bankalarda yüzde 15,3, TMSF bankalarında yüzde -62,3, yabancı bankalarda yüzde 21,9 ve kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 32,5 seviyesindedir.

kapsamında, bankaların kendi kaynaklarıyla sermayelerini artırmalarının yanı sıra, kamu ve TMSF bankalarının mali durumlarını iyileştirmeye yönelik kaynak aktarımları, karlılık performansında görülen iyileşme etkili olmuştur.

Ayrıca, 2002 yılında başlayan enflasyon muhasebesi uygulaması sonucunda bankaların ana sermayelerine dahil edilen ve incelenen dönem için sermaye ve yedek akçelerin enflasyona endekslenmesi sonucu ortaya çıkan fark, bankaların sermaye yeterlilik oranlarını artıran unsurlardan birisi olmuştur.

TMSF bankaları hariç bütün banka gruplarında sermaye yeterliliği standart rasyosu yasal oranın üzerinde gerçekleşmiştir. Aralık 2002'de yüzde -7,5 olan TMSF bankalarının sermaye yeterliliği rasyosu Kasım 2003'te yüzde -21,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. TMSF kapsamındaki bankalar hariç tutulduğunda aynı dönemde sektörün sermaye yeterliliği rasyosu yüzde 27,1'den yüzde 32,3'e yükselmiştir.

Tablo 4.33 Grup Bazında SYR Alt Kalemleri

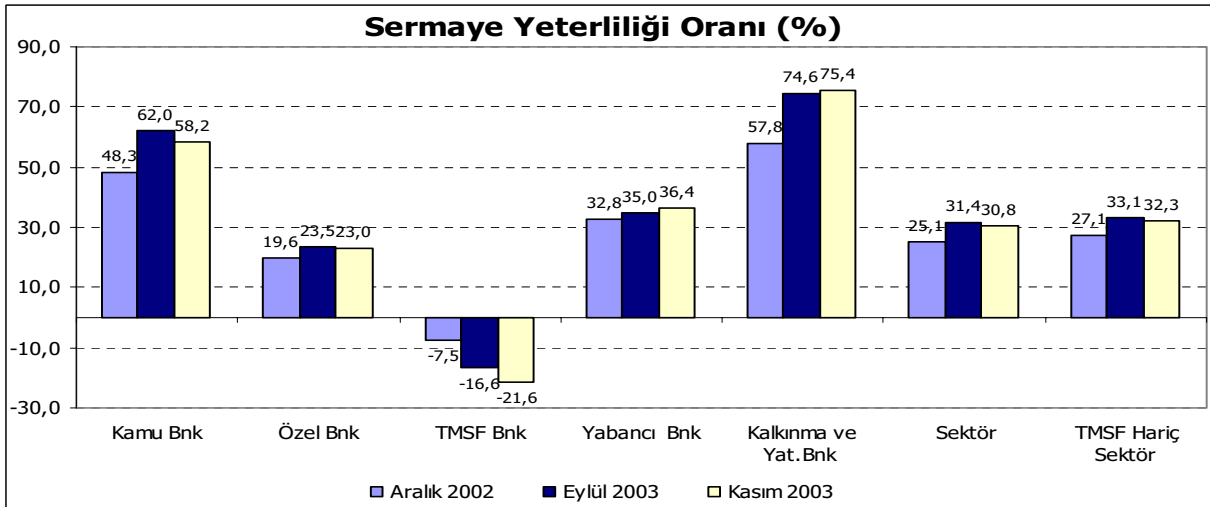
Trilyon TL	Kamu Bankaları		Özel Bankalar		Yabancı Bankalar		Kalkınma ve Yat. Bnk		TMSF	
	Ara.02	Kas.03	Ara.02	Kas.03	Ara.02	Kas.03	Ara.02	Kas.03	Ara.02	Kas.03
Ana Sermaye	6.737	9.410	14.339	18.579	1.382	1.655	2.962	4.215	-941	-834
Katkı Sermaye	343	410	1.497	1.894	69	99	520	544	640	269
Üçüncü Kuşak Sermaye	0	0	0	0	0	0	0	0	602	0
Sermayeden İndirilen Değerler	681	728	3.137	3.491	219	225	89	126	368	25
Özkaynak	6.400	9.091	12.698	16.983	1.233	1.529	3.393	4.632	-391	-598
Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı	13.249	15.612	64.759	73.931	3.760	4.203	5.880	6.143	5.240	2.767
a.Risk Ağırlığı % 0 Olan Kalemler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
b.Risk Ağırlığı % 20 Olan Kalemler	1.207	1.247	3.422	3.296	399	278	209	245	357	248
c.Risk Ağırlığı % 50 Olan Kalemler	2.452	2.954	9.069	8.675	601	594	302	242	334	248
d.Risk Ağırlığı %100 Olan Kalemler	8.188	9.059	43.584	52.698	2.352	2.969	4.780	4.823	3.452	1.460
e.Piyasa Riskine Maruz Tutar	1.403	2.352	8.683	9.262	408	362	589	833	1.098	811
SYR	48,3	58,2	19,6	23,0	32,8	36,4	57,7	75,4	-7,5	-21,6

Kaynak: BDDK

Kamu bankalarının sermaye yeterliliği rasyosu Ocak-Kasım 2003 döneminde yüzde 48,3'ten yüzde 58,2'ye yükselmiştir. Kamu bankalarının sermaye yeterlilik oranındaki bu gelişmede dönem karı ile yedek akçelerdeki değişimler belirleyici olmuştur.

Bu dönemde özel bankalar grubunun sermaye yeterliliği rasyosu yüzde 19,6'dan yüzde 23'e yükselmiştir. Rasyonun bu yönde gelişmesinde, risk ağırlıklı varlıkların özellikle krediler ile vadeli döviz işlemlerindeki artışların azaltıcı etkisi görülürken, özkaynaklarda enflasyon muhasebesi nedeniyle sermaye yedeklerinde, yedek akçelerde, ödenmiş sermayede ve dönem karındaki artış ile geçmiş yıllar zararındaki azalışların olumlu etkisi gözlenmiştir.

Sermaye yeterlilik standart rasyosu yüzde 32,8'den yüzde 36,4'e yükselen yabancı bankaların toplam risk ağırlıklı varlıklarındaki artışta krediler ve vadeli döviz işlemleri etkili olurken, özkaynaklar toplamındaki artış dönem karındaki ve geçmiş yıl zararlarındaki olumlu gelişmelerden kaynaklanmaktadır.

Kaynak: BDDK

Kalkınma ve yatırım bankalarında ise geçmiş yıl zararlarındaki azalma ile birlikte özkaynaklardaki artış ve risk ağırlıklı varlıklardaki azalış sonucunda sermaye yeterlilik standart rasyosu yüzde 57,8'den yüzde 75,4'e yükselmiştir.

TMSF bankaları incelendiğinde, özellikle geçmiş yıl zararlarındaki gelişmeler ve menkul değerler değer artış fonundaki azalış nedeniyle özkaynaklar toplamının azaldığı, bankalardan alacaklar, garanti ve kefaletler, krediler ile iştirak ve bağlı ortaklıklar hesaplarındaki azalmaya bağlı olarak risk ağırlıklı varlıklar toplamının gerilediği ve sermaye yeterlilik standart rasyosunun -21,6'ya indiği görülmektedir.

4.7. Karlılık Performansı ve Gelir-Gider Dengesindeki Gelişmeler

4.7.1 Karlılık

Kasım 2003 itibarıyla bankacılık sektörünün karlılığında önemli bir iyileşme eğilimi görülmüş ve sektör bir önceki yılın aynı dönemine göre karlılığını yüksek oranda artırabilmiştir. Yeniden Yapılandırma Programı sonuçlarının alınmasına, önceki dönem zarar eden TMSF kapsamındaki bankaların kar elde etmelerine, ekonomik aktivitedeki canlanmaya ve kurlardaki gelişmeler sonucunda kambiyo işlemlerinden kar elde edilmesine bağlı olarak, bankacılık sektörünün 2003 Kasım ayında karlılık performansı iyileşmiştir. 2003 yılı Ocak-Kasım döneminde faiz getirisi sağlayan aktiflerin faiz gideri yaratan pasifleri karşılama oranının yükselmesi, bankaların karlılığını olumlu yönde etkilerken, ilgili dönemde sektörün faiz getirisi olmayan duran varlıklarını satarak nakde çevirmesi, bu gelişmeyi desteklemiştir.

Bankacılık sektörü, 2002 Kasım döneminde 526 trilyon lira kar ederken, 2003 Kasım döneminde 5,5 katrilyon lira kar etmiştir. Dolar bazında ise aynı dönemler itibarıyla sektör karını 341 milyon dolardan 3,8 milyar dolara yükseltmiştir. 2003 Kasım ayında tüm banka gruplarının karlılık performanslarında iyileşme görülürken, sadece kalkınma ve yatırım bankalarının karlılık düzeyi gerilemiştir. Sektörün karlılık rasyolarına bakıldığında, net kar/toplam aktifler rasyosunun ilgili dönemde yüzde 0,3'den yüzde 2,3'e yükseldiği, net kar/özkaynaklar rasyosunun da 13,8 puan artarak 2003 Kasım ayında yüzde 16 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 4.34 Bankacılık Sektöründe Seçilmiş Karlılık Rasyoları

Kasım Dönemi	Kamu		Özel		TMSF		Yabancı		Kalkınma		TMSF Hariç Sek		Sektör	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Net Kar/Toplam Aktifler	1,3	2,2	1,3	2,0	-	3,9	1,2	3,3	7,1	5,7	1,6	2,3	0,3	2,3
Net Kar/Toplam Özkaynaklar	13,6	18,8	10,2	13,4	-	-	5,3	13,2	21,1	13,8	12,1	14,9	2,2	16,0

Kaynak: BDDK

Kamu bankalarının, finansal ve operasyonel olarak yeniden yapılandırılmalarına bağlı olarak karlılık performansındaki iyileşme artarak devam etmiştir. DİBS'lerden elde edilen faiz gelirleri, kısa vadeli finansman ihtiyaçlarının azalması ve bu çerçevede özellikle repo işlemlerine verilen faizlerin yüksek oranda düşmesi ve likidite fazlalarına bağlı olarak para piyasası işlemlerinden alınan faizlerin artması, karlılığı artıran başlıca etkenler olmuştur. Ayrıca sermaye piyasası işlem karlarının yükselmesi ve kambiyo zararlarının kara dönüşmesi de kamu bankalarının karlılık performansını olumlu etkilemiştir. Böylece 2002 Kasım ayında 877 trilyon lira kar eden kamu bankaları, 2003 Kasım ayında 1,8 katrilyon lira kar elde etmişlerdir. Bu gelişmeler karlılık rasyolarına da yansımış ve net kar/toplam aktifler rasyosu yüzde 1,3'den yüzde 2,2'ye, net kar/özkaynaklar rasyosu ise yüzde 13,6'dan yüzde 18,8'e yükselmiştir.

Tablo 4.35 Net Dönem Kar/Zararı

	Trilyon TL		Milyon Dolar	
	2002 Kasım	2003 Kasım	2002 Kasım	2003 Kasım
Kamu Bankaları	877	1.780	568	1.215
Özel Bankalar	1.423	2.660	922	1.816
TMSF Bankaları	-2.465	282	-1.597	192
Yabancı Bankalar	75	229	48	157
Kalkınma & Yatırım Bankaları	616	591	399	404
SEKTÖR	526	5.542	341	3.784
TMSF Hariç Sektör	2.991	5.261	1.938	3.591

Kaynak: BDDK

Özel bankalarda da benzer gelişmeler görülmüştür. Faiz oranlarındaki gerilemenin etkisiyle sermaye piyasası işlem karları yüksek oranda artarken, döviz kurlarının nominal olarak düşmesi geçmiş dönemde yüksek miktardaki kambiyo zararını kara dönüştürmüştür. Bu gelişmeler sonucunda, özel bankaların 2003 yılı Kasım dönemi karı bir önceki yılın aynı döneminde göre reel olarak yüzde 60,8 artarak 2,7 katrilyon liraya ulaşmıştır. Özel bankaların karlılık oranları incelendiğinde, net kar/toplam aktifler rasyosunun yüzde 1,3'den yüzde 2'ye, net kar/öz kaynaklar rasyosunun ise yüzde 10,2'den yüzde 13,4'e yükseldiği görülmektedir.

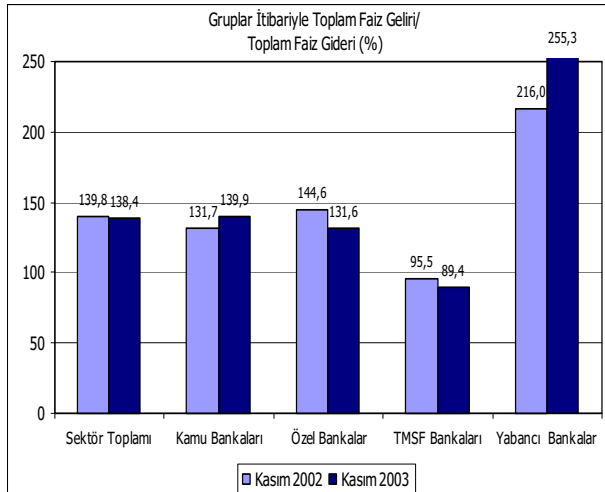
TMSF bünyesindeki bankalar 2002 Kasım sonunda 2,5 katrilyon lira zarar ederken, 2003 Kasım sonunda 282 trilyon lira kar etmişlerdir. Bu gelişmede, aktif satışından elde edilen gelirler ile kambiyo zararlarının kara dönüşmesi ve diğer faiz dışı giderlerdeki gerileme belirleyici olmuştur. 2002 Kasım ayında negatif olan net kar/toplam aktifler rasyosu 2003 Eylül döneminde yüzde 3,9 olarak gerçekleşmiştir.

Yabancı bankalar 2002 Kasım - 2003 Kasım döneminde karlarını reel olarak artırırken, diğer faiz dışı gelirler içerisinde yer alan geçmiş yıl gelirlerine ait tahsilat kalemindeki önemli tutardaki gerileme, kalkınma ve yatırım bankalarının karının ilgili dönemde nominal olarak gerilemesine neden olmuştur.

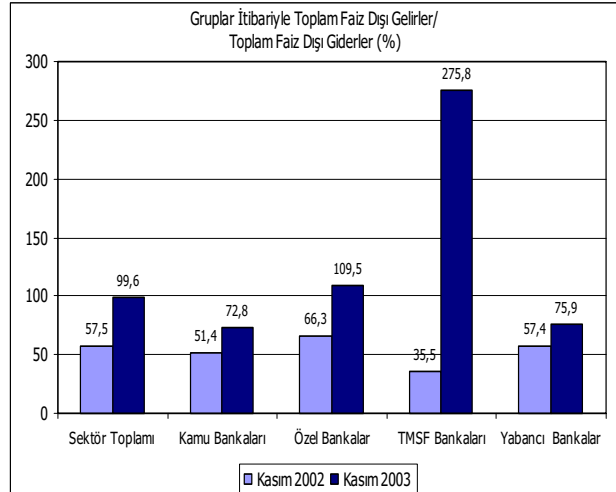
4.7.2 Gelir-Gider Dengesi

Bankacılık sektörünün gelir gider yapısına bakıldığında, 2002 Kasım sonunda faiz gelirleri toplam gelirlerin yüzde 87'sini, faiz giderleri de toplam giderlerin yüzde 73'ünü oluştururken, 2003 Kasım sonunda faiz oranlarında gerçekleşen düşüşlerin de etkisiyle faiz gelir ve giderlerinin payı azalmış ve söz konusu oranlar sırasıyla yüzde 85 ve yüzde 71 olarak gerçekleşmiştir.

2003 yılında faiz oranlarında meydana gelen düşüşler sonucunda, faiz gelirleri faiz giderlerine göre daha fazla oranda gerilemiş ve net faiz gelirlerindeki düşüş daha yüksek olmuştur. Diğer yandan, TMSF bünyesindeki bankaların takipteki alacaklarının tahsilat dairesine devredilmesi ve bankaların kredi açarken daha ihtiyatlı davranmaları sonucunda, takipteki alacaklar özel provizyonunun önemli oranda gerilemesi, 2003 Kasım sonunda provizyon sonrası net faiz gelirlerindeki düşüşün sınırlı kalmasına yol açmıştır.

Kaynak: BDDK

Sektörün plasman politikasındaki değişime bağlı olarak, bankalara yapılan plasmanların azalması ve menkul kıymetlerin bilanço içindeki payının artması sonucu, bankalardan alınan faizler 2002 Kasım ayına göre gerilerken, menkul kıymetlerden alınan faizler, faiz gelirleri ve toplam gelir içindeki en büyük gelir kalemi olmayı sürdürmüştür. Menkul kıymetlerden alınan faizlerin faiz gelirleri içindeki payı yüzde 59, toplam gelirler içindeki payı yüzde 51'dir.

Tablo 4.36 Seçilmiş Kar /Zarar Kalemleri

	Trilyon TL		Milyon Dolar		Yüzde Değişme	
	Kas.02	Kas.03	Kas.02	Kas.03	Nominal	Reel
Faiz Gelirleri	39.713	35.895	25.730	24.506	-9,6	-22,2
Kredilerden Alınan Faizler	8.758	9.377	5.674	6.401	7,1	-7,9
Bankalardan Alınan Faizler	1.491	813	966	555	-45,5	-53,1
Bankalararası Para Piy. İş. Alınan Faizler	3.068	2.509	1.988	1.713	-18,2	-29,6
Toplam Menkul Değerlerden Alınan Faizler*	25.046	21.342	16.227	14.571	-14,8	-26,7
Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Gelirler	969	1.450	628	990	49,6	28,8
Faiz Giderleri	28.401	25.929	18.401	17.702	-8,7	-21,4
Mevduata Verilen Faizler	23.640	21.479	15.316	14.664	-9,1	-21,8
Bankalara Verilen Faizler	2.116	1.475	1.371	1.007	-30,3	-40,0
Bankalararası Para Piy. İş. Verilen Faizler	238	250	154	171	5,0	-9,5
Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Giderler	129	600	84	410	365,1	300,4
Net Faiz Geliri (Gideri)	11.312	9.966	7.329	6.804	-11,9	-24,2
Takipteki Alacaklar Özel Provizyonu	3.402	2.185	2.204	1.492	-35,8	-44,7
Provizyon Son.Net Faiz Geliri (Gideri)	7.910	7.781	5.125	5.312	-1,6	-15,3
Net Faiz Dışı Gelir - Gider	-4.843	-4.321	-3.138	-2.950		
Faiz Dışı Gelirler	5.787	6.353	3.749	4.337	9,8	-5,5
Faiz Dışı Giderler	10.630	10.674	6.887	7.287	0,4	-13,6
Diğer Faiz Dışı Gelirler - Giderler	-1.412	4.272	-915	2.917		
Sermaye Piyasası İşlem Karları (net)	2.690	4.509	1.743	3.078	67,6	44,2
Kambiyo Karları (net)	-1.585	1.315	-1.027	898		
Olağanüstü Gelirler (Giderler) (Net)**	-2.518	-1.552	-1.631	-1.060		
Vergi Öncesi Kar (Zarar)	1.655	7.732	1.072	5.279	367,2	302,0
Vergi Provizyonu	1.129	2.190	731	1.495	94,0	66,9
Net Kar (Zarar)	526	5.542	341	3.784	953,6	806,4

Kaynak: BDDK

*Toplam Menkul Değerlerden Alınan Faizler, Kasım 2002'de DİBS'lerden Alınan Faizler ve Diğer Menkul Kıymetlerden Alınan Faizler toplamından, diğer dönemlerde ise Alım Satım Amaçlı, Satılmaya Hazır ve Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerlerden Alınan Faizler toplamından oluşmaktadır.

** Aralık 2002, Eylül 2003 ve Kasım 2003 dönemleri için Diğer Provizyonlar ve İştirakler, Bağlı ve Birlikte Kontrol Edilen Ortak Değer Azalma Provizyonu toplamından oluşmaktadır.

Sektörün toplam faiz gelirinin toplam faiz giderini karşılama oranı yüzde 140'dan yüzde 138'e gerilerken, grup bazında bakıldığında; oran kamu ve yabancı bankalarda yükselmiş, özel bankalarda ise gerileme göstermiştir. Toplam faiz dışı gelirlerin toplam faiz dışı giderleri karşılama oranı ise bankacılık hizmet gelirleri, aktiflerin satışından elde edilen gelirler ile sermaye piyasası işlemlerinden elde edilen karlardaki ve kambiyo karlarındaki artışa bağlı olarak yüzde 58'den yüzde 100'e yükselmiştir. Bu gelişmede, özel bankalardaki yüksek oranlı artış belirleyici olmuştur.

Faiz Gelirleri

2003 Kasım sonu itibarıyla 35,9 katrilyon lira olan faiz gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre nominal olarak yüzde 9,6, reel olarak yüzde 22,2 oranında azalış göstermiştir. Ayrıca tüm gruplarda faiz gelirleri nominal olarak gerilemiştir. Bu gelişmede, faiz oranlarındaki gerilemelere paralel olarak menkul değerlerden, kredilerden, bankalardan ve para piyasası işlemlerinden alınan faizlerdeki reel düşüş belirleyici olmuştur.

2003 yılında kullanılan krediler bir önceki yıla göre reel olarak artış göstermesine karşın, faiz oranlarındaki gerilemeye bağlı olarak kredilerden alınan faizler reel bazda gerileme göstermiştir. Kredi hacmindeki reel artış kredilerden alınan faiz gelirlerinin toplam faiz gelirleri içerisindeki payının 4 puan artarak yüzde 26,1'e yükselmesine neden olmuştur.

Ekonomik istikrar Hazinesinin ihraç ettiği kağıtların faiz oranlarına da yansımış ve buna bağlı olarak toplam menkul değerlerden alınan faizler¹⁷ 2003 Kasım sonunda bir önceki yılın aynı ayına göre nominal olarak azalış göstermiştir. Gruplar itibarıyla bakıldığında, en yüksek nominal gerileme yüzde 18,3 ile kamu bankalarında görülürken, bunu yüzde 13,3'lük gerileme ile özel bankalar izlemiştir.

2002-2003 Kasım döneminde bankaların kısa vadeli finansman ihtiyaçlarındaki azalma ve faiz oranlarındaki gerilemeye paralel olarak bankalardan ve bankalararası para piyasası işlemlerinden alınan faizler nominal ve reel olarak önemli oranda gerileme göstermiştir. Diğer yandan 2002 Kasım ayında diğer faiz ve faiz benzeri gelirlerin toplam faiz gelirleri içindeki payı yüzde 2,4'den 2003 Kasım ayında yüzde 4'e yükselmiştir.

¹⁷ Menkul Değerlerden Alınan Faizler, Eylül 2002'de DİBS'lerden Alınan Faizler ve Diğer Menkul Kıymetlerden Alınan Faizler toplamından, diğer dönemlerde ise Alım Satım Amaçlı, Satılmaya Hazır ve Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerlerden Alınan Faizler toplamından oluşmaktadır.

Faiz Giderleri

2003 Kasım itibarıyla toplam faiz giderleri, toplam faiz gelirlerinde olduğu gibi nominal olarak gerileme göstermiştir. Toplam faiz giderleri, bir önceki yıla göre, reel olarak yüzde 21,4 oranında azalmış ve 25,9 katrilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, söz konusu dönemde faiz oranlarındaki gerileme yanında, bankaların kısa vadeli finansman ihtiyaçlarındaki azalma da belirleyici olmuştur.

Faiz giderlerinin kompozisyonuna bakıldığında, 2002-2003 Kasım döneminde pasif yapısında mevduatların payının azalmasına rağmen bankacılık sektörünün en önemli yabancı kaynağı olan mevduata verilen faizlerin toplam faiz giderleri içindeki payının yüzde 82,8 olarak gerçekleştiği gözlenmiştir. Diğer yandan pasif yapısında bankalara borçlar kaleminin payının azalmasına paralel olarak bankalara verilen faizlerin toplam faiz giderleri içindeki payı ilgili dönemde 1,8 puan azalarak yüzde 5,7'ye gerilemiştir.

Faiz oranlarındaki gerilemenin etkisiyle, 2003 Kasım dönemi itibarıyla repo işlemlerine verilen faiz tutarı reel olarak yüzde 16,9 oranında azalarak 2 katrilyon liraya gerilemiştir.

Bankacılık sektörünün uzun yıllar devam etmiş olan kamu ve TMSF bünyesindeki bankalardan kaynaklanan likidite sorununun ortadan kalkması, bankaların daha rekabetçi bir ortamda faaliyet göstermelerine yol açmıştır. Bu durum net faiz marjlarının daralmasına ve buna paralel olarak net faiz gelirlerinin azalmasına neden olmuştur. Bu gelişmeye bağlı olarak, net faiz gelirleri ilgili dönemde reel olarak yüzde 24,2 oranında azalarak 10 katrilyon liraya gerilemiştir.

Faiz Dışı Gelirler ve Giderler

Bankacılık sektörünün hem faiz dışı gelirleri hem de faiz dışı giderleri reel olarak gerilerken, faiz dışı giderlerdeki reel gerileme daha yüksek olmuştur. 2002-2003 Kasım dönemi itibarıyla faiz dışı gelirler nominal yüzde 9,8 artarak (reel olarak yüzde 5,5 gerilemiştir) 5,8 katrilyon liradan, 6,4 katrilyon liraya yükselmiştir. 2003 yılında faiz oranlarındaki düşüş sonucunda faiz marjları daralan bankaların diğer operasyonel işlemlerini ücretlendirmeye ağırlık vermeleri ve bankaların aktiflerinin satışından elde edilen gelirler faiz dışı gelirlerin reel olarak daha fazla gerilemesini sınırlandırmıştır.

2002 yılında faiz dışı gelirler içinde en fazla reel artış yüzde 659 ile aktiflerin satışından elde edilen gelirlerde meydana gelmiştir. Söz konusu gelişme esas olarak TMSF kapsamındaki bankaların aktiflerinin satışından kaynaklanmıştır.

Sektör karlılığını etkileyen bir diğer önemli gelişme, faiz dışı gelirlerin yüzde 42'sini oluşturan bankacılık hizmet gelirlerinin söz konusu dönemde yüzde 30 artarak, 2,1 katrilyon liradan 2,7 katrilyon liraya yükselmesidir.

Bankacılık sektörünün faiz dışı giderleri 2003 yılında bir önceki yıla göre reel bazda yüzde 13,6 azalarak 10,7 katrilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Faiz dışı giderlerin kompozisyonu içerisinde önemli ağırlığa sahip personel giderleri de reel olarak gerileme göstermiştir. Sektörde çalışan personel sayısının değişmediği dikkate alındığında ortalama ücret artışının enflasyon oranının altında kaldığı görülmektedir.

Faiz dışı giderler içinde en yüksek paya sahip diğer faiz dışı giderler reel olarak yüzde 22 oranında gerilemiş ve 3,9 katrilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede TMSF kapsamındaki bankaların diğer faiz dışı giderlerindeki yüksek oranlı gerileme belirleyici olmuştur.

Diğer Faiz Dışı Gelirler ve Giderler

2002 Kasım sonunda sınırlı düzeyde kar eden bankacılık sektörünün 2003 Kasım ayında karını yüksek oranda artırmasında, diğer faiz dışı gelirler-giderler dengesi belirleyici rol oynamıştır. 2002 Kasım ayında 1,4 katrilyon lira olan diğer faiz dışı giderler (net) 2003 Eylül döneminde 4,3 katrilyon lira gelire dönüşmüştür.

Diğer faiz dışı gelirler-giderler kalemler itibarıyla incelendiğinde, faiz oranlarındaki gerilemenin etkisiyle sermaye piyasası işlem karlarının reel yüzde 44 oranında artarak 4,5 katrilyon liraya yükseldiği görülmektedir. Bu gelişmede özel ve kamu bankalarının menkul kıymet alım satım karlarının yüksek oranda artması etken olmuştur.

İlgili dönemde Türk Lirasının yabancı paralar karşısında değer kazanması sonucunda 1,6 katrilyon liralık kambiyo zararı 1,3 katrilyon liralık kambiyo karına dönüşmüştür. Gruplar itibarıyla incelendiğinde en fazla kambiyo karı özel bankalarda gözlenmiştir.

Tablo 4.37 Sermaye Piyasası İşlemleri, Kambiyo Karları ve Olağanüstü Gelirler

Trilyon TL	Sermaye Piyasası İşlem Karları (Net)		Kambiyo Karları (Net)		Olağanüstü Gelirler (Net)*		Toplam	
	Kasım 2002	Kasım 2003	Kasım 2002	Kasım 2003	Kasım 2002	Kasım 2003	Kasım 2002	Kasım 2003
	Kamu Bankaları	441	879	-100	142	-971	-657	-631
Özel Bankalar	1.796	3.233	-1.195	1.016	-590	-492	11	3.757
TMSF Bankaları	289	52	-385	84	-307	-16	-403	119
Yabancı Bankalar	111	225	103	64	-273	-127	-59	162
Kalkınma ve Yat.Bank.	55	120	-8	10	-377	-259	-330	-129
TOPLAM	2.690	4.509	-1.585	1.315	-2.518	-1.552	-1.412	4.272

Kaynak: BDDK

* 2002 Kasım ayına ait kar zarar tablosu ile 2003 Kasım dönemlerinin karşılaştırılabilmesi için bu dönemlerde Olağanüstü Gelirler (Net) Olağanüstü Gelirler ve Net Parasal Pozisyon toplamından oluşmaktadır.

2002 Kasım döneminde olağanüstü gider rakamı 2,5 katrilyon lira olurken, 2003 Kasım döneminde 1,6 katrilyon liraya gerilemiştir. Bu gelişmede net parasal pozisyon zararındaki değişimler belirleyici olmaktadır.

4.8. Bankaların Yabancı Para Pozisyonları

Yaşanan krizlerden sonra azalma eğilimine giren bankacılık sektörü bilanço içi yabancı para pozisyon açığı, Şubat 2001'de dalgalı kur sisteminin uygulamaya konulması, Haziran 2001'de Hazine kağıtlarında yapılan takas operasyonunun etkisiyle önemli ölçüde azalmış ve 2002 yıl sonunda 551 milyon dolar seviyesine gerilemiştir.

2003 yılında döviz kurunda yaşanan gerilemeye rağmen bankacılık sistemi, daha önce yaşadığı deneyimlerin etkisiyle bilanço içi yabancı para pozisyonunda daha ihtiyatlı davranmıştır. 2003 yılı sonunda bilanço içi yabancı para pozisyon açığı önceki yıl sonuna göre 531 milyon dolar azalarak 20 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 4.38 Bankacılık Sektörü Yabancı Para Pozisyonundaki Gelişmeler

Milyon Dolar	2000	2001	2002	2003			
				Mart	Haziran	Eylül	Aralık
Bilanço İçi Pozisyon (1)	-14.553	-1.588	-551	486	511	-744	-20
Kamu Bankaları	-144	191	194	242	292	233	227
Özel Bankalar	-8.377	-1.486	-454	341	34	-754	-367
TMSF Bankaları	-3.984	-441	-367	-19	182	-19	1
Yabancı Bankalar	-1.803	108	42	-63	-99	-158	82
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	-245	40	34	-15	102	-46	37
Net Genel Pozisyon (2)	-5.444	-129	-449	723	519	-318	269
Kamu Bankaları	-91	189	194	242	289	236	227
Özel Bankalar	-1.182	110	-335	459	-57	-649	-135
TMSF Bankaları	-4.030	-441	-366	-18	183	-19	1
Yabancı Bankalar	-35	-9	-9	-7	23	-3	39
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	-107	22	67	47	81	111	137
<i>Bilgi için:</i>							
Döviz Endeksli Pozisyon (Milyon Dolar)	3.436	8.557	9.132	9.164	9.573	9.285	9.224
Özel Bankalar	2.499	6.777	6.690	6.699	6.900	6.826	6.746
TMSF Bankaları	330	747	1.462	1.481	1.570	1.344	1.376
Yabancı Bankalar	177	405	165	204	226	243	290

Kaynak: BDDK

(1)Bilanço İçi Pozisyon= Döviz Pozisyonu + Döviz Endeksli Pozisyon. (2)Net Genel Pozisyon= Bilanço İçi Pozisyon + Vadeli İşlemler

Gruplar itibarıyla incelendiğinde; 2003 yılı sonu itibarıyla, kamu bankaları yabancı para pozisyon fazlası taşımaya devam ederken, özel bankaların 2002 yıl sonunda 454 milyon dolar olan bilanço içi yabancı para pozisyon açıkları 2003 yılı sonunda 367 milyona gerilemiştir. Diğer yandan, yabancı bankalar ile kalkınma yatırım bankaları 2002 yılı sonundaki yabancı para pozisyon fazlalarını 2003 yılında da korumuşlardır.

Vadeli işlemler dahil sektörün yabancı para net genel pozisyon açığı, 2003 yılı sonunda fazlaya dönüşerek 269 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Gruplar itibarıyla yabancı para net genel pozisyonu incelendiğinde; özel bankalar grubu dışındaki tüm gruplarda net genel pozisyon fazlası söz konusudur. Özel bankaların 2002 yıl sonunda 335 milyon dolar olan net genel pozisyon açığı 2003 yılı sonunda 135 milyona gerilemiştir.

4.9. Bankaların Likidite Yapısı

2003 yılında ekonomide oluşan istikrarlı ortam ve faiz oranlarındaki gerileme, bankacılık sektörünün likidite riskini azaltıcı etkiler yaratmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak bankacılık sektörü düşük getirili likit varlıklarını daha yüksek getirili varlıklara plase etmeye başlamış ve bunun sonucunda bankaların likit varlıklarının toplam aktifler içerisindeki payı (Menkul Değerler Cüzdanı hariç) 2003 Kasım ayında 2002 yıl sonuna göre 3,6 puan azalarak yüzde 9,9'a gerilemiştir. Diğer yandan, özellikle DİBS'lerden oluşan menkul kıymetler portföyü likiditesinin nispeten yüksek olduğu dikkate alınarak analize dahil edildiğinde, ilgili dönemde likit varlıkların toplam aktifler içerisindeki payının 0,8 puan azalarak yüzde 53,2 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 4.39 Likit Varlıkların Toplam Aktifler İçerisindeki Payı

Yüzde	Aralık 2002			Eylül 2003			Kasım 2003		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
Nakit Değerler	0,4	0,5	0,9	0,4	0,4	0,9	0,5	0,3	0,8
Merkez Bankasından Alacaklar	0,6	0,7	1,2	0,6	0,5	1,0	0,6	0,4	1,0
Para Piyasalarından Alacaklar	3,2	0,8	4,0	4,2	0,5	4,7	1,8	0,5	2,3
Bankalardan Alacaklar	0,8	6,6	7,3	0,8	4,1	4,9	0,8	4,9	5,8
MDC Hariç Toplam	5,0	8,5	13,5	6,0	5,6	11,6	3,8	6,1	9,9
Menkul Değerler Cüzdanı (Net)*	24,7	15,8	40,5	28,0	14,7	42,7	29,0	14,4	43,3
- Alım Satım ve Satılmaya Hazır Portföy	8,1	10,0	18,1	11,5	10,5	22,0	13,3	10,1	23,4
Toplam Likit Aktifler	29,7	24,3	54,0	34,0	20,3	54,3	32,7	20,5	53,2

Kaynak: BDDK

* Alım Satım Amaçlı, Satılmaya Hazır ve Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerlerin toplamından oluşmaktadır.

Likit varlıklar kalemler itibarıyla incelendiğinde, sektörün kısa vadeli finansman ihtiyacının azalmasına bağlı olarak bankalardan alacakların likit varlıklar içerisindeki payının 2,7 puan azalarak yüzde 10,9'a gerilediği görülmektedir. Bu gelişmede YP cinsinden bankalardan alacaklar kalemindeki gerileme belirleyici olmuştur. Diğer yandan, toplam likit varlıklar içerisinde en büyük paya sahip MDC'nin ilgili dönemde bu payını artırarak koruduğu gözlenmektedir.

Tablo 4.40 Likit Varlıkların Dağılımı

Yüzde	Aralık 2002			Eylül 2003			Kasım 2003		
	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM	TP	YP	TOPLAM
Nakit Değerler	0,7	0,9	1,6	0,8	0,8	1,6	0,9	0,6	1,5
Merkez Bankasından Alacaklar	1,1	1,2	2,3	1,0	0,9	1,9	1,2	0,7	1,9
Para Piyasalarından Alacaklar	6,0	1,5	7,4	7,8	0,9	8,7	3,5	1,0	4,4
Bankalardan Alacaklar	1,5	12,2	13,6	1,5	7,6	9,1	1,6	9,3	10,9
MDC Hariç Toplam	9,2	15,8	25,0	11,1	10,3	21,3	7,1	11,5	18,6
Menkul Değerler Cüzdanı (Net)*	45,8	29,2	75,0	51,5	27,2	78,7	54,4	27,0	81,4
Toplam Likit Aktifler	55,0	45,0	100,0	62,6	37,4	100,0	61,5	38,5	100,0

Kaynak: BDDK

* Alım Satım Amaçlı, Satılmaya Hazır ve Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerlerin toplamından oluşmaktadır.

Sektörün vadelerine göre aktifleri ile pasifleri karşılaştırıldığında, Kasım 2003 itibarıyla 3 aydan kısa vadeli aktiflerin 3 aydan kısa vadeli pasifleri karşılama oranının yaklaşık yüzde 40 civarında olduğu görülmektedir. Bu durum büyük ölçüde bankaların en önemli fon kaynağı olan mevduatların kısa vadeli yapısından kaynaklanmaktadır. Türk bankacılık sisteminde likidite yapısı analiz edilirken, mevduatın kriz dönemlerinde dahi çok önemli bir kısmının sistemden çıkmadığı dikkate alınmalıdır. Ayrıca, Merkez Bankasının bankalara piyasalarda yaşanabilecek olağanüstü durumlardan kaynaklanan likidite sıkışıklığı dönemlerinde likidite sağlayabilmesi ve Hazine tarafından yapılmakta olan devlet iç borçlanma senetleri geri alım ihaleleri bankaların likidite risklerini önemli ölçüde sınırlandıran faktörlerdir.

Tablo 4.41 Bankacılık Sektörünün Vadelerine Göre Aktiflerinin Pasiflerini Karşılama Oranı

Yüzde	3 Aydan Kısa Vadeler İçin		Tüm Vadeler Toplamı İçin	
	Aralık 2002	Kasım 2003	Aralık 2002	Kasım 2003
Kamu Bankaları	28,2	31,0	111,0	113,3
TP	22,4	26,7	120,0	120,8
YP	37,5	40,0	96,4	96,7
Özel Bankalar	45,3	42,2	114,6	117,2
TP	63,7	52,4	178,0	167,8
YP	35,9	35,1	84,6	85,7
Sektör	41,2	39,6	113,2	116,1
TP	46,1	41,4	150,4	145,4
YP	37,5	37,7	85,8	87,5

Kaynak: BDDK